

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ' 15 ΔΕ-
ΚΕΜΒΡΙΟΥ 1906

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ — ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας, — ΙΕ' αἰών — ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ δύο τμήματα: τὸ φρούριον καὶ τὸν αἰγιαλόν. Ἡ καθ'αυτὸ πόλις ἦτο ἐπάνω, εἰς τὸ φρούριον· ὁ δὲ λεγόμενος «αἰγιαλὸς» εἶχεν ὀλίγα οἰκήματα διεσπαρμένα, τὰ ὅποια ἐγκατέλειπαν οἱ αἰγιαλῖται διὰ νὰ ἐγκλεισθῶν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ φρούριον, ὅσῳκις ἐνεφανίζετο κανὲν ὑποπτον πλοῖον καὶ ἠπειλεῖτο κατὰ τῆς νήσου ἐπιδρομὴ πειρατῶν.

Ἡ σημερινὴ πόλις εἶνε ἡ μοιραία ἐξέλιξις τοῦ ἀρχεγόνου ἐκείνου «αἰγιαλοῦ». Τὸ φρούριον, ὁλονὲν ἀνωφελέστερον, παρήκμαζε διὰ τῶν αἰώνων καὶ ἤρημοῦτο, ἐνῶ ἀπεναντίας ὁ παρὰ τὴν θάλασσαν συνοικισμὸς κατέκτα ὀσημέραι ἔδαφος καὶ ἐπυκνοῦτο. Σήμερον τὸ ἐνετικὸν φρούριον δὲν εἶνε παρὰ μεγαλοπρεπὲς ἐρείπιον δεσπόζον τῆς πόλεως κ' ἐξεγεῖρον τὰς ἀναμνήσεις, μὲ τὰ σχεδὸν κατεστραμμένα τείχη του, τὰς ἐπάλξεις, τοὺς προμαχώνας, τὰς τουφεκίθρας καὶ τοὺς λέοντας τοῦ Ἀγίου Μάρκου, τοὺς γλυπτοὺς ἐπὶ τῶν ὑπερθύρων. Ὁ εὐρύς του περίβολος, τὸν ὅποιον καμμία ἀνάγκη δὲν εἶνε πλέον νὰ προφυλάττουν σιδηραὶ πύλαι, τώρα περικλείει μόνον τὰς φυλακὰς, ὅπου κρατοῦνται φθισικοὶ κατάδικοι, καὶ τὸν σηματογράφον, τὸν «τηλέγραφον» ὅπως λέγεται ἐκεῖ — πέρα, ὁ ὅποιος σημειώνει — «σινιολάγει» — τὰ καταπλέοντα ἀτμόπλοια. Ἀλλὰ κάτω ἡ πόλις καταλαμβάνει μέγα μέρος τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, ἐκτείνεται ἐμπρὸς πρὸς τὴν θάλασσαν μὲ μώλους καὶ προσχώσεις, ἀνέρεχεται ὀπίσω πρὸς τοὺς λόφους, μέχρι σχεδὸν τῶν ἐπάλξεων τοῦ φρουρίου, ἀπλώνεται παντοῦ, μεγαλώνει, ἐξωραΐζεται μὲ νέα κτίρια, —

ὅταν δὲν ἀσχημίζεται, ὅπως τώρα μ' ἐρείπια σεισμῶν, — καὶ ἀντιτίθεται πάντοτε πρὸς τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἐρείπωσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐκεῖ — ἐπάνω, τὴν ὁποίαν διεδέχθη καὶ ὑπερευδοκίμησε. Ποία ἐκπληξις θὰ ἦτο τὸ θέαμα αὐτὸ διὰ τὸν Ζακύνθιον τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων Πρεβεδούρων, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναστηθῇ ἀπὸ κανένα τάφον τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου ἢ τῆς Ἀναλήψεως!

Ὁ εἰσπλέων διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν εὐρύχωρον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα τῆς Ζακύνθου, μένει ἐκθαμβος πρὸ τοῦ πλήθους καὶ τοῦ ὕψους τῶν κωδωνοστασίων, ποῦ στολίζουν τὴν πόλιν αὐτήν, ἡ ὁποία φαίνεται μεγάλη καὶ ὠραία. Μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ὑπερψηλούς της πύργους ἐκουτσούρεψαν ἢ κ' ἐξηφάνισαν οἱ τελευταῖοι σεισμοί, ἀλλὰ καὶ πάλιν μένουν τόσοι, ὅσοι εἰς καμμίαν ἄλλην ἑλληνικὴν πόλιν. Ἡ πρώτη αὐτῇ ἐντύπωσις ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀποβίβασιν. Ἡ Ζάκυνθος εἶνε ἡ χώρα τῶν καμπαναριῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Εἰς τὴν πόλιν, κάθε εἴκοσι σπίτια καὶ μία ἐκκλησία. Εἰς τὸ φρούριον ἐρείπια ἐκκλησιῶν. Εἰς τὴν ἐξοχὴν ἐκκλησιᾶ, ποιητικὰ ξωκλήσια, μερικὰ ὄχι μεγαλείτερα ἀπὸ μίαν σπηλιὰν ἢ καλύβην. Εἰς τὰ χωριά ἐκκλησίαι μεγάλαι, διπλαῖ καὶ τριπλαῖ, μὲ καμπαναρεῖα ὅπως εἰς τὴν χώραν. Παντοῦ «εἴκοι Θεοῦ» παντοῦ ἀετώματα μὲ σταυρούς, παντοῦ κόγχαι μὲ θυρίδας, ὅπισθεν τῶν ὁποίων λάμπει τὸ φῶς τῆς ἀκοιμήτου κανδήλας. Καὶ τί ὠραῖοι, τί πλούσιοι, τί καλλιτεχνικοὶ οἱ περικοστωτέροι ἀπὸ τοὺς πολυπληθεῖς αὐτοὺς ναοὺς! Εἰς ὅλοῦν ρυθμὸν «βασιλικῆς», χωρὶς θόλους, χωρὶς στήλας, χωρὶς λαβυρίνθους, καὶ παρεκ-

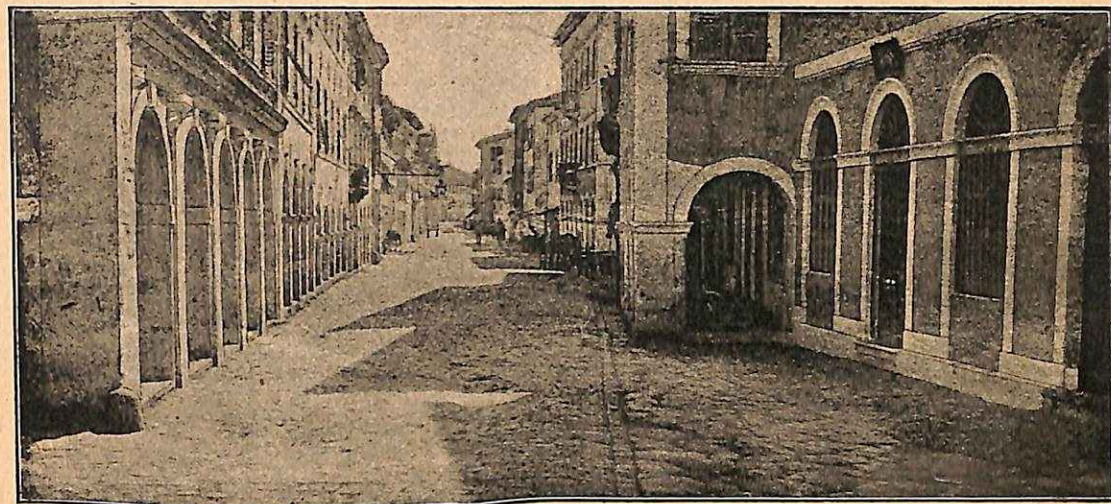
κλήσια, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἀμυθῆτους στολισμοὺς ξυλογλύπτων τέμπλων, ἐπιχρυσῶν μὲ παλαιὰς εἰκόνας καλῆς καὶ πολλὰκις ἐξόχου τέχνης, μὲ δολόκληρον θησαυρὸν μανουαλίων, κανδηλῶν, πολυελαίων ἀργυρῶν. Ὁ σημαντικώτερος εἶνε ὁ τῆς Φανερωμένης, ἐπὶ τῆς πλατείας Δοξαρά, θαῦμα πλούτου καὶ φιλοκαλίας, ὁ κομψότερος, ὁ καλλιτεχνικώτερος ἑλληνικὸς Ναός.

Οἱ ναοὶ τῆς Ζακύνθου εἶνε οἰκοδομήματα παλαιά, αἰωνόβια. Ὁ νεώτερος ἀπὸ αὐτοὺς δὲν πιστεύω νᾶριθμῇ ὀλιγώτερα ἀπὸ ἑκατὸν χρόνια. Ἰδρύματα ἐποχῆς τρανοῦ πλούτου καὶ εὐσεβείας, ὅταν οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ἀφιέρωναν τὰ «ὑπάρχοντά των» εἰς τὸν Θεόν, ὅπως σήμερον ἀφίνουν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ Ἔθνος. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα δὲν εἶνε ἐκεῖ περισσότερον νέα. Τὰ σπίτια τῆς Ζακύνθου μετὰ δυσκολίας κρύπτουν ὑπὸ χθεσινὰ ἐπιχρίσματα τοὺς αἰῶνας των. Ἄν δὲν ἦταν οἱ μεγάλοι σεισμοί, ποὺ κατ' ἀνάγκην φέρουν κάποιαν ἀνακαίνισιν, ἡ πόλις θὰ ἦτο ἀκόμη ὅπως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βενετῶν. Καλόκτιστα παλατῆα, προωρισμένα νάντεχουν καὶ νὰ καταλήγουν εἰς θαλερά, ἥρεμα, γλυκοδώρητα γεράματα, γειτονεύουν μὲ σπιτόπουλα, ποὺ εἰς ρυθμὸν καὶ χρῶμα φαίνονται ὡς εὐπειθῆ παιδιὰ των. Τὴν ἁρμονίαν αὐτὴν τοῦ παλαικοῦ, τοῦ ἀμυροῦ, τοῦ «βενέτικου», μόλις ἐδῶ κ' ἐκεῖ διακόπτει κανένα σπίτι καινούργιο, στιλπνόν, «ἀθηναϊκό». Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα σπίτια, σχετικῶς καινούργια, κτισμένα πρὸ πενήντα χρόνων. Καὶ μεταξύ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων, νεώτερον φαίνεται τὸ ὠραιότερον: τὸ παλάτι τῶν Κομούτων, ποὺ ἐνθυμίζει τὴν Φανερωμένην. Ἔχουν καὶ τὰ δύο τὴν ἰδίαν σχεδὸν ἡλικίαν καὶ τὴν ἰδίαν ἀγέραςτην εὐμορφίαν ἴσως διότι εἶχαν καὶ τὰ δύο τὸν ἴδιον καλλιτέχνην ἀρχιτέκτονα, τὸν Νικόλαον Κομούτον.

Ὁ χαρακτηριστικώτερος δρόμος τῆς Ζακύνθου δὲν εἶνε βέβαια ἡ *Στράτα - Μαρίνα* (ὁδὸς Λομβάρδου) — ὁ παράλιος δρόμος, ὁ ἴσιος καὶ πλατύς, μὲ τὰ νέα σπίτια, μὲ τὰς ἀποβάθρας καὶ τὰ διπλὰ πεζοδρόμια, ὁ σκεπάζων ὅλην τὴν γέφυρην πόλιν ὡς μὲ μίαν προσωπίδα νεότητος, — ἀλλὰ ἡ ὁδὸς Ἀνεξαρτησίας, ὡς βαπτίσθη τελευταίως ἡ φημισμένη *Πλατεῖα Ρούγα*, ἡ παλῆ. Ἀρχίζει σχεδὸν ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τὴν σημερινὴν Πλατεῖαν τοῦ Σολωμοῦ, μικρὰν καὶ πλακόστρωτην, μὲ τὸν σεμνὸν τάφον τοῦ ποιητοῦ εἰς μίαν ἄκρην, ἀ-

πέξω ἀπὸ τὴν λατινικὴν Μητρόπολιν, — καὶ προχωρεῖ διασχίζουσα τὴν πόλιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ὡς ἡ κυριώτερα τῆς ἀρτηρία. Ἀκανόνιστη, ἁλλοῦ πλατεῖα καὶ ἁλλοῦ στενή, ἁλλοῦ ἴσια καὶ ἁλλοῦ λοξή, μ' ἐλαφροὺς ἀνήφορους καὶ κατήφορους, τέμνεται κάθε τόσο ἀπὸ τὰ πολυάριθμα καὶ στενὰ καντούνια, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ ἐδῶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὰς ἐπάνω συνοικίας. Τὰ σπίτια τῆς ἔχουν κολόννες, στοάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας οἱ Ζακυνθῖνοι εἰμποροῦν νὰ περνοῦν ὅλην τὴν *Ρούγα*, προφυλαγμένοι ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικὸς δρόμος καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ καλὰ μαγαζεῖα εἶνε συσσωρευμένα ἐδῶ. Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀθηναϊκὴ ὁδὸς Ἐρμού μόλις ὑπῆρχε σχεδιασμένη, ἡ *Πλατεῖα Ρούγα* εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ μαγαζεῖα μὲ τόσην κομψότητα βαλμένα καὶ πολυτέλειαν, ποὺ θὰ τὰ ἐξήλευε καὶ ἡ ὁδὸς Σταδίου ἢ σημερινή. Τώρα ἡ *Πλατεῖα Ρούγα* ἐξέπεσε, ὅπως καὶ ὅλη ἡ πόλις, ὅπως καὶ ὅλη ἡ δυστυχὴς Ἑπτάνησος, ποὺ ἔζησε τετρακόσια χρόνια πολιτισμένη διὰ νάποροφθῇ εἰς τὸ τέλος ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴν βαρβαρότητα. Ἀλλὰ τὸ χρῶμα, τὸ ὕψος, τὴν γραφικότητα καὶ τὴν εὐγένειαν, ἂν θέλετε, μιᾶς *Πλατείας Ρούγας*, καμία «Ἐνωσις» δὲν ἴσχυσε νὰ τ' ἀφαιρέσῃ, ὅπως ἀφῆρεσε τόσα ἄλλα. Καὶ ἡ *Πλατεῖα Ρούγα* ἀπομένει μὲ τὴν μελαγχολικὴν τῆς ὕψιν τὴν ὑποκίτρινην, γεμάτη ἀναμνήσεις, ἐγκαρτέρησιν καὶ ποίησιν.

Τὴν ποίησιν αὐτὴν ποὺ ἀποπνέουν ὅλα τὰ παλῆα πράγματα, τὴν ἀπαντᾷ κανεὶς εἰς κάθε βῆμα. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι δρόμοι σύγχρονοι τῆς *Πλατείας Ρούγας*, καὶ ἄλλαι γηραιαὶ συνοικίαι, ἥσυχαι καὶ ἐρημικαί, ὅπου αἱ μεταβολαί, αἱ νεώτεραι βεβηλώσεις, εἶνε ὀλίγαι, καὶ ἄλλαι πλατεῖαι μικραὶ — *Πλατωμάτα*, ὅπως τὰ λέγουν ἐκεῖ, — πλακόστρωται ὡς ἡ πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ περιοριζόμεναι ἀπὸ ἕνα παλάτι, ἀπὸ μίαν ἐκκλησίαν, ἀπὸ δύο - τρία σπίτια, καὶ ἀπὸ πέντε - ἕξ χαμόσπιτα. Εἰς τὴν μέσην των ὑπάρχει πότε ἕνα δένδρον πυκνόφυλλον, ποὺ ψάλλει στὸν ἄνεμον τραγούδια τοῦ παλαιοῦ καιροῦ· πότε μία κρήνη, ποὺ ἐκουράσθῃ νὰ χύνῃ τὸ νερόν της ἐπὶ δύο αἰῶνας· καὶ πότε ὁ κορμὸς ἑνὸς δένδρου ποὺ ἀπέθανε, ἢ τὰ ἐρεῖπια ἀπλῶς μιᾶς βρύσης ποὺ ἐστεῖρευσεν. Ἀλλ' αὐτὴ εἶνε ἡ Ζάκυνθος ἡ ἀληθινή, ἡ γνησία, ἡ ὁμοιάζουσα «μὲ μικρὰν μεσημβρινὴν ἰταλικὴν πόλιν» κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἑνὸς ἐπισήμου περιη-

ΖΑΚΥΝΘΟΣ — Η ΠΛΑΤΕΙΑ ΡΟΥΓΑ

γητοῦ, τοῦ Ροδόλφου τῆς Αὐστρίας. Αἱ προσθήκαι, τὰ νέα κτίρια, οἱ νέοι δρόμοι καὶ αἱ νέα πλατεῖαι, δὲν ἔχουν ἀκόμη τίποτε τὸ ἰδιαίτερον καὶ δὲν ὁμοιάζουν μὲ τίποτε. Εἶνε Ζάκυνθος καὶ δὲν εἶνε· κάτι τι ξένον καὶ νόθον, ποὺ δὲν ἐνεκλιματίσθη ἀκόμη καὶ ἴσως δὲν θὰ ἐγκλιματίσθῃ παρὰ μετὰ ἕνα αἰῶνα. Κάτι τέτοιο εἶνε καὶ τὸ ἡλεκτρικὸν φῶς μὲ τὸ ὁποῖον ἐφώτισε τὴν πόλιν ἡ πρόνοια ἑνὸς ἀληθινὰ φιλοπόλιδος δημάρχου. Ὡ, δὲν φαντάζεσθε πόσον ὀλίγον ταιριάζει μέσα εἰς τὰ μυστηριώδη καντούνια ἡ βάρβαρος ἀκτίς! Τὰς ἀμυροῦς, τὰς εὐγενεῖς ἐκεῖνας προσόψεις τῶν παλῶν σπιτιῶν, ποὺ μερικαὶ ἐπῆραν πλέον τὸ χάλκινον χρῶμα, μοῦ ἀρέσει νὰ τὰς ἀναπολῶ, ὅπως τὰς ἔβλεπα κατὰ τὰς παιδικὰς μου νύκτας, ὑπὸ τὸ ἐρυθροπὸν φῶς τοῦ νυσταλέου φανοῦ μὲ τὸ λάδι. . . Καὶ ἀκόμη περισσότερον μοῦ ἀρέσει νὰ τὰς φαντάζωμαι ὑπὸ τὴν ἐξαφνικὴν ἀκτίνα τοῦ κλεπτοφάναρου, τὸ ὁποῖον περιέφεραν εἰς τὴν ζοφερὰν καὶ ποιητικὴν των νύκτα, τὴν ρομαντικὴν, μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ, οἱ βενετοὶ - Ζακυνθῖνοι μὲ τίς περοῦκες καὶ τὰ κοντὰ πανταλόνια. . .

Ἀλλ' ὁ δρομίσκος ὅπου κατοικεῖ ὁ κ. Δήμαρχος ἐπωνομάσθη πρὸς τιμὴν του «Ὁδὸς Προόδου», καὶ ἡ πρόοδος δὲν σέβεται τίποτε, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τὰ ποιητικὰ ἰνδάλματα. Ἡ Ζάκυνθος φθίνει, ἐκλείπει καὶ . . . προοδεύει. Σιγὰ - σιγὰ, μὲ τὴν βραδύτητα τῆς ἀσφαλείας, τὸ ὠραῖον, τὸ γραφικόν, τὸ ποιητικόν, τὸ δύσ-

χρηστον, ἀντικαθίσταται κ' ἐδῶ ὅπως παντοῦ ἀπὸ τὸ ἄσχημον, τὸ ἀντιποιητικόν, τὸ πρακτικόν, τὸ ὠφέλιμον. Τὶς λεπτεῖς λόγου χάριν, τὰ μεγαλοπρεπῆ φορεῖα τῶν ἀρχοντισσῶν, ποὺ δὲν ὑπάρχουν τώρα παρὰ ὡς ἀρχαιοῦτες εἰς τὰ οἰκογενειακὰ μουσεῖα μερικῶν εὐγενῶν, διεδέχθησαν αἱ πεζόταται ἁμαξαὶ αἱ συρόμεναι ἀπὸ κοινούς ἵππους, ὅπως θὰ διαδεχθῶν καὶ αὐτὰς μίαν ἡμέραν, — καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον ἀκόμη, — τὰ τερατώδη αὐτοκίνητα. Οὕτω καὶ εἰς τὰς πλατεῖας μὲ τοὺς παλαιούς ἀπερίττους στολισμούς, — μιὰ βρύση, ἕνα δένδρον, ἕνα ἄγαλμα τοῦ Μαιτλανδ, μία προτομὴ τοῦ Σολωμοῦ, — γίνονται τώρα ἀπόπειραι νεωτεριστικῶν πόντων καὶ ἀσυνλλίων. Ὁ Ἄμμος, ἡ περιλάλητος λαϊκὴ συνοικία, ἐστολίσθη καὶ αὐτὴ μ' ἕνα κομματάκι προκυμαίας νεωτεριστικῆς, καὶ τώρα ἐσχάτως μὲ μίαν ἀπόπειραν δάσους. Ὁ πρῶτος ἀφελὴς κυματοθραύστης, μὲ τοὺς ἀπεράντους ὀγκολίθους, τοὺς ὁποίους ἐπρασίνιζαν τὰ θαλάσσια χόρτα καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἤρχοντο νὰ καθήσουν οἱ ρεμβώδεις γέροντες καὶ οἱ ἐρωτόληπτοι νέοι, ἐφράχθη τώρα μὲ μακρὰ τεῖχη καὶ κατέληξεν εἰς σωστὴν πλατεῖαν ἐπιθαλάσσιον, ἐπίσημον, ὅπου οἱ κουρασμένοι περιπατῆται ἔρχονται νὰ καθήσουν εἰς πάγκους τοῦ συρμού. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἡ τόσο μεγαλοπρεπὴς εἰς τὴν ἀπλότητά της, μὲ τὴν περὶφηρὴν ἐκείνην ζωγραφιὰν τῆς παλαιᾶς λιτανείας τοῦ Ἁγίου Λευφάνου ἐπὶ τοῦ στηθαίου τοῦ γυναικωνίτου, θάντικατασταθῇ ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ ἕνα μέγαν βυζαντινὸν ρυθμὸν ναόν, ποὺ τὸν ἐσχεδίασεν ὁ

Ἡ οἰκία τοῦ Σολωμοῦ ἐν Ζακύνθῳ. καταστρα-
φείσα κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1893.

ἀξιότιμος κ. Καραθανασόπουλος καὶ πού θὰ στοιχίσῃ ἑκατομμύριον, ἀλλὰ πού δὲν θὰ ταιριαῖζῃ καθόλου μὲ τὸ περιβάλλον, — πρὸ πάντων μὲ τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο κωδωνοστάσιον, μικρογραφίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, — καὶ πού δὲν θὰ ἔχῃ καμμίαν ζωγραφιὰν λιτανείας εἰς τὸ στηθαῖον τοῦ γυναικωνίτου του. . . Καὶ παραπλεύρως τῶν γηραιῶν καὶ ὥραίων παλατιῶν μὲ τὰ οἰκόσημα, τὰ ὅποια ἐνθυμίζουν ἐκεῖνα πού καθρεπτίζονται εἰς τὰ νερά τοῦ Ἀδρια, δὲν παύουν ν'ἀνεγείρονται νέα, πλούσια, φαντακτερά καὶ πρόστυχα. Εὐτυχῶς πού εἶνε ὀλίγα. Διότι οἱ καλοὶ Ζακυνθῖνοι δὲν ἔχουν οὔτε τὰ μέσα οὔτε τὴν μανίαν νὰ κτίζουν. Αὐτὸ τὸ ἀποφεύγουν ὅσον εἰμποροῦν, ὅσον τοὺς τὸ ἐπιτρέπει τοῦλάχιστον ὁ ὑποχθόνιος καὶ ἀμείλικτος Πλούτων μὲ τοὺς αἰωνίους σεισμούς του. Κατὰ τὴν ἐπίσημον τῶντι διαβεβαίωσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου μας, ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἡ μᾶλλον εὐσειστος εἶνε ἡ Ζάκυνθος. Καὶ σχεδὸν ἐκ πρώτης ὄψεως, εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἔχει ἐμπρός του μίαν πόλιν σεισμόπληκτον. Οὔτε εἶνε ἀνάγκη νὰ βλέπῃς ἐρείπια ἢ ῥήγματα· διότι καὶ τὰ γερότερα σπίτια, παρουσιάζουν ἐδῶ κάτι τί, σχεδὸν ἀδιόρατον — μίαν ἐλαφροτάτην ἑξαφνα, ἀνεπαίσθητον κλίσιν τοῦ γείσου τῆς στέγης, — ποῦ σὲ κάμνει νὰ νομίζῃς ὅτι πρὸ μιᾶς στιγμῆς τὰ ἥρεμα αὐτὰ σπίτια ἔπαυσαν τὸν τρελὸν τῶν χορῶν.

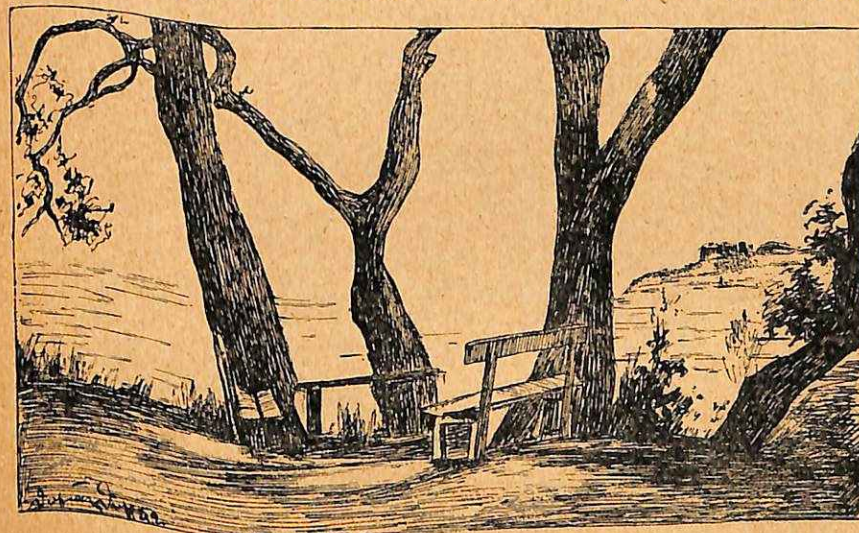
Ἀλλὰ ποῖος σεισμός, ποῖα συμφορὰ καὶ κα-

ταστροφή θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ θίξῃ τὴν παροιμιώδη φαιδρότητα τοῦ Ζακυνθινοῦ; Πλούσιος ἢ ἀπένταρος, εὐτυχὴς ἢ κακομοίρης, μὲ βροχερὸν Αὐγουστον ἢ μὲ Μάην ἄβροχον, ὁ Ζακυνθινὸς εἶνε πάντα ὁ ἴδιος, — γελαστός, εὐθυμος, εἴρων, εὐφυολόγος, ἀμέριμνος, γνωρίζων νὰπολαμβάνῃ τὸ πολὺ ἢ τὸ ὀλίγον πού τοῦ παρέχει ἡ ζωὴ. Ἴσως νὰ εἶνε αὐτὸ ἀποτέλεσμα καὶ δείγμα τοῦ μακροχρονίου πολιτισμοῦ του· ἴσως καὶ νὰ μὴν ἔχῃ σχέσιν. Ἀλλ' ὅτι ἡ Ζάκυνθος εἶνε τόπος πολιτισμένος, δὲν πιστεύω δὲ νὰ τὸ ἀμφισβητῇ κανεὶς. Μίαν φορὰν ἠρώτησαν ἓνα ξένον, παρεπίδημον ἐκεῖ, πῶς τοῦ φαίνεται ἡ πόλις. Ὁ ξένος ὑπενθύμισε τὸ ἀνέκδοτον τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου, ὁ ὁποῖος ἐναυάγησε κάποτε εἰς ἄγνωστον γῆν, καὶ εἶδε γεωμετρικὰ σχήματα χαραγμένα εἰς τὴν ἄμμον τῆς ἐρήμου ἀκρογιαλιάς. «Καλοὶ ἄνθρωποι θὰ κατοικοῦν ἐδῶ», ἐσυλλογίσθη ὁ ναυαγός, ἀναθαρρήσας. Καὶ ὁ ξένος προσέθεσε: «Ἔτσι κ' ἐγώ, ὅταν ἔφθασα στὴ Ζάκυνθον καὶ μοῦ εἶπαν πῶς ἔχει Ἀρχεῖον καὶ Βιβλιοθήκην, ἐσυλλογίσθηκα καλὰ θὰ εἶμαι ἐδῶ».

Ἡ Ζάκυνθος ἔχει τῶντι πολῦτιμον Ἀρχεῖον μὲ ἔγγραφα πεντακοσίων ἐτῶν. Δημοσίαν Βιβλιοθήκην μὲ τριάντα χιλιάδας τόμους. Λέσχας μὲ πολυτελεῖς αἰθούσας χοροῦ καὶ πλούσια ἀναγνωστήρια. Δημοτικὸν Θέατρον, εὐρύχωρον καὶ κομψόν, ὅπου, πρὶν ἐκπέσῃ ὁ τόπος οἰκονομικῶς, ἐδόθησαν αἱ τελειότεραι ἐν Ἑλλάδι παραστάσεις ἰταλικῆς ὀπερας· φιλανθρωπικὰ Καταστήματα, — Γηροκομεῖον, Βρεφοκομεῖον, Πτωχοκομεῖον, Νοσοκομεῖα κτλ. — ἐν πρότυπον Ἐνεχυροδανειστήριον, τὸν Μόντε, — ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἰδρύματα, τὰ χαρακτηρίζοντα μίαν κοινωνίαν προηγμένην, λειτουργοῦντα δὲ ἀκόμη καὶ τώρα μὲ τόσην εὐσυνειδησίαν καὶ τιμιότητα, ὅσην δυσκόλως θὰ ἐφραττάζετο ἡ ρωμαϊκὴ κακομοιρία μας. . . Ἡ Ζάκυνθος ἔχει ἀκόμη κ' ἓνα γυναικεῖον μοναστήρι, τὸν Παρθενῶνα τῆς Μητροπόλεως, ὅπου περιορίζονται — ἀκουσίως τῶν πολλὰς, — ἀπροσάτευτα ἢ κακῶς προστατευόμενα, ἢ ζηλοτύπως κηδεμονευόμενα, ἢ ἐπικινδύνως ἐρωτόληπτα, ἢ πειραστικῶς πολύφερνα, κορίτσια, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ γάμου τῶν. Τὸ ἴδρυμα τοῦτο πολλοὶ θεωροῦν ὡς κάτι μεσαιωνικόν, ἀνελεύθερον, ὀπισθοδρομικόν, καὶ θὰ ἤνυχοντο νὰ καταπέσουν, ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν νέων σαλπγγων, τὰ ὑψηλὰ καὶ ἱεροῦρά του τεῖχη. . . Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι τοῦ μυθιστορικοῦ αὐτοῦ Παρθενῶνος δὲν γίνεται σήμερον ἡ μεγάλη χρῆσις πού ἐγένετο ἄλλοτε. Ἡ Ζακυνθινὴ κοινω-

νία δὲν τὸν χρειάζεται πλέον· σιγὰ-σιγὰ λοιπὸν καταργεῖται, καὶ χωρὶς καμμίαν ἐπανάστασιν, μίαν ἡμέραν θὰ ἐκλείψῃ. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐστάθη ἀληθινὰ εὐεργετικός, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ γραφῇ εἰς τὸ δίκαιον ἐπιτύμβιον του.

Μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν κειμηλίων, τὰ ὅποια ἡ Ζάκυνθος ἐπιδεικνύει μὲ ὑπερηφάνειαν, εἶνε μερικὰ πού ἀναδίδουν αἴγλην δόξης ἀληθινῆς. Εἶνε τὸ σπίτι ὅπου ἐγεννήθη ὁ μέγας Σολωμός· εἶνε ἀκόμη τὸ σπίτι ὅπου ἐγεννήθη ὁ μέγας Φώσκολος. Μίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν εὐτυχῇ ἐκφρασιν ἐνὸς ζακυνθινοῦ ποιητοῦ, εἰς τὸ ταπεινὸν αὐτὸ σπιτάκι, ἡ Ἑλλάς ἐφύληθη μὲ τὴν Ἰταλίαν. Καὶ ὁ Δῆμος — πολιτισμένος Δῆμος — ἀγόρασε τὸ σπιτάκι, καὶ ἐνετείχισεν ἀπέξω μίαν ἀναμνηστικὴν πλάκα, καὶ ἐγκαθίδρυσεν μέσα μικρὰν «Φωσκολιανὴν» Βιβλιοθήκην. Εὐγνώμων, βλέπετε, ἡ πόλις πρὸς τὰ τέκνα πού τὴν ἐδόξασαν. Τὸ κέντρον τῆς μεγαλητέρας τῆς πλατείας κατέχει ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ψάλτου τῆς Ἑλευθερίας· καὶ παρακάτω ὑψώνεται μία στήλη, ἐνεπίγραφος μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Ζακυνθίων πού ἐσκοτώθησαν εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον. Δὲν εἶνε μόνον ποιητῶν γεννήτρια, ἀλλὰ καὶ ἡρώων καὶ πατριωτῶν ἐνθέρμων, ἡ ὥραία καὶ εὐφορος γῆ. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἡ ἀγγλοκρατουμένη Ζάκυνθος «ἡ ἑλληνικωτάτη», εἶχε γίνῃ ἡ ἐστία τῶν Φιλικῶν καὶ τὸ ὁρμητήριον τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὑπάρχει ἀκόμη ὁ κρυφὸς ναῖσκος, ὅπου ὠρκίζοντο οἱ μύσται τῆς ἐθνικῆς Ἰδέας, μεταξὺ

Τοποθεσία ἐπὶ τοῦ γηλόφου Στράνῃ ἐν Ζακύνθῳ ὅπου ἐγράφη ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν.

τῶν κειμηλίων τοῦ τόπου. Ὁ μέγας πατριωτισμὸς ὑπῆρξεν ἴσως καὶ ἡ μόνη αἰτία τῆς σημερινῆς καταπτώσεως. Ὑπὸ τοὺς Ἀγγλους ἡ Ζάκυνθος δὲν εὐημεροῦσε· Ἀλλ' ἐπέμεινε νὰ γίνῃ Ἑλλάς. . . καὶ ἔγινε.

Ἡ Ζάκυνθος φημίζεται διὰ τὰς ὄνειρώδεις ἐξοχὰς τῆς, τὰ ἄνθη τῆς — «Ἀνθος τῆς Ἀνατολῆς» μόνη αὐτή, — τοὺς ποιητάς τῆς, τὶς καντάδες τῆς, τὰ πῆλινα κανάτια τῆς, τὰ σαπούνια τῆς, τὰ μαντολάτια τῆς, τὴν πούδρα τῆς καὶ τὴν φιλοξενίαν τῆς. Ἡ ζωὴ, εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν αὐτὴν πόλιν, εἶνε ἀκόμη εὐχάριστη. Μία μικρὰ ἐκδρομὴ μὲ τὴν βάρκαν ὡς τὸ Κρύο Νερό — τὸ ζακυνθινὸν αὐτὸ Φάληρον — εἶνε ἱκανὴ νὰφίση ἀνεξαλείπτους ἐντυπώσεις· ἀλλὰ μία μεγάλη ἐκδρομὴ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὰς θαυμασίας, τὰς βαθυπρασίνοους ἐκεῖνας ἐξοχὰς, τὰς γεμάτας μυστήριον, εἶνε κάτι πού ὁ ξένος δὲν λησμονεῖ ποτέ. Μίαν φορὰν ἦσαν ἀξιοθέατα καὶ τὰ ζακυνθινὰ Καρναβάλια, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν βενετικῶν, μοναδικὰ καὶ φημισμένα εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Καὶ τὰ λαϊκὰ πανηγύρια ἐπίσης. Ἀλλὰ σήμερον δὲν γίνεται τίποτε. Ὅχι διότι ἔλειψεν ἡ ὄρεξις· ἀλλὰ διότι δὲν ὑπάρχουν τὰ μέσα.

Τύπος ἑξαιρετικὸς ὥραίας ζακυνθινῆς εἶνε ἡ Φωτεινὴ Σάντρη τοῦ «Κόκκινου Βράχου», ἡ ξανθὴ καὶ γαλανή, ἡ λυγρὴ καὶ εὐκίνητη, μὲ τὴν θηλυκότητα τῆς Ἀφροδίτης καὶ μὲ τὴν ἀρενωπότητα τῆς Ἀρτέμιδος. Ἄλλος τύπος εἶνε ἡ Μαργαρίτα Στέφα, ἡ κοκκινομάλλα, — ροῦσσα — μὲ τὰ μαῦρα μάτια, ἡ κοντὴ καὶ παχουλὴ, ἡ σεμνὴ καὶ ἡσυχῇ, μὲ τὸ φουσκωτὸν χεῖλος, πού ἐκφράζει περιπάθειαν μαζὶ καὶ θέλησιν. Ἀλλ' ὁ συνηθέστερος τύπος εἶνε ἡ Στέλλα Βιολάντη, μὲ τὰ κατὰμαυρα μαλλιά καὶ μάτια, ἡ ψηλὴ σὰν κυπαρίσσι, ἡ ὑπερήφανη σὰν βασίλισσα, μὲ τὸ στεγνὸν καὶ σφιγτὸν χεῖλος, τὸ γεμάτον πείσμα, ἡ ἀφράτη στὸ σῶμα πού θυμίζει τὴν ἀερόπλαστη σάρκα τοῦ κρίνου, ἡ χαριτοβλέφαρῃ κόρη πού εἶνε

περισσότερο λουλουδι. Εἶνε ὥραιες οἱ ζακυνθινές. Τὸ βράδυ, στὴν Πλατεία Ροῦγα, ὅταν πηγαίνουν αἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ νὰ ψωνίσουν, συναντᾷ κανεῖς ὠχρόλευκα προσωπάκια πλαισιωμένα ἀπὸ τὸ μαῦρο μαντυλό, ποῦ εἶνε σὰν ζωγραφιές τοῦ Λεονάρδου δά-Βίντσι, μὲ κάτι ὁλόμαυρα καὶ ὁλάνοικτα μάτια, ὀνειρώδη, τόσο ὑγρά, ποῦ φαίνονται σὰ δακρυσμένα. Τέτοια μάτια, σὰν δίδυμα ἄστρα, λάμπουν εἰς τὸ σκοτάδι τῆς ξενιτιάς κάθε ζακυνθινοῦ, καὶ τὸν κάμνουν νὰ ποθῇ τὴν πατρίδα του μὲ τόση νοσταλγία, ὅση κανένας ἄνθρωπος δὲν αἰσθάνθηκε στὸν κόσμον ποτέ. . .

. . . Πολλὰ ἔχουν γραφῇ περὶ Ζακύνθου. Ἐν-

τόπιοι καὶ ξένοι δὲν ἀποκάμνουν νὰ τὴν μελετοῦν, νὰ τὴν περιγράφουν, νὰ τὴν ἐξυμνοῦν. Ὑπάρχουν θησανρισμένοι εἰς τὰς βιβλιοθήκας ὁλόκληροι σειραὶ σχετικαὶ μὲ τὴν Ζάκυνθον. Ἀλλὰ τὸ τελειότερον, τὸ πληρέστερον σύγγραμμα, εἶνε ἡ «Ζάκυνθος» τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας Σαλβατόρ. Δύο τόμοι μεγάλοι, ὀγκώδεις, πολυτέλειστατοι, εἰκονογραφημένοι πυκνῶς, μελετώντες λεπτομερέστατα τὴν νῆσον ὑπ' ὅλας τὰς ἐπὶψεις. Καὶ ἀπλῇ φυλλομέτρησης τῶν δύο αὐτῶν τόμων, τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν μοναδικὴν φιλοπονίαν, παρατηρητικότητα καὶ φιλοκαλίαν τοῦ ἐπισήμου περιηγητοῦ, ἰσοδυναμεῖ πρὸς μίαν ἐπίσκεψιν τῆς Ζακύνθου, διότι δίδει σχεδὸν τὴν ἐντύπωσιν τῆς αὐτοψίας.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΑΪΝΕ

Ο ΒΑΣΙΛΗΑΣ ΧΑΡΑΛΔΟΣ ΧΑΡΦΑΓΑΡ *

Κάτω στὰ βάθη τοῦ γιалоῦ στὸ σπήλαιο μιᾶς Νεράϊδας
Ὁ βασιλῆας ὁ Χαρφαγὰρ διακόσια χρόνια μένει.
Δεμένος ἀπ' τὰ μαγικά τῆς ὁμορφῆς Νεράϊδας
Κάθει' ἐκεῖ δίχως νὰ ζῇ καὶ δίχως νὰ πεθαίνει.

Καὶ τὸ κεφάλι του ἀκουμπᾷ στὰ γόνατά της πλάγια.
Καὶ μὲς στὰ μάτια τὴν θωρεῖ σηκώνοντας τὴ σκέπη.
Καὶ τῆς ζητάει γιὰ ἔλεος νὰ τοῦ λυθοῦν τὰ μάγια.
Μὰ δὲ βαστάει ὥρα πολλὴ στὰ μάτια νὰ τὴ βλέπη.

Τὰ ὀλοχρυσά του τὰ μαλλιά γενῆκαν ἀσημένια.
Σὰ φάντασμα κατάντησε ἀπ' τὴν πολλή του ἀχάμια
Τὸν ἔχει φάγει ὁ λογισμὸς τὸν ἔχει λυώσει ἡ ἔννοια
Κ' ἡ ὁμορφὴ ἡ Νεράϊδα τοῦ φαίνεται σὰ λάμα.

Καμμιά φορὰ στὸν ὕπνο του ὄντας φουσοῦν οἱ ἀνέμοι
Μὲς στὸ γλυκό του τ' ὄνειρο ἀξαφνικὰ τρομάζει.
Καὶ τῆς Νεράϊδας τὸ σπήλαιο τὸ κρουσταλένιο τρέμει
Γιατὶ ἀπὸ πάνω ἡ θάλασσα κ' ἡ τρικυμία χοχλάζει.

Καμμιά φορὰ τοῦ φαίνεται ποὺ ἀκούει μὲς στὸν ἀγέρα
Πῶς τὸν καλοῦν οἱ Νορμανδοὶ νὰ πάρῃ τ' ἄρματα του
Κ' ἐκεῖ ποὺ ὑψώνει τὸ σπαθὶ κ' ὀρμάει νὰ τρέξῃ πέρα
Τὸ παρατάει μὲ λύπη του καὶ ξαναπέφτει κάτω.

* Βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας 863—933.

Καμμιά φορὰ τοῦ φαίνονται μὲς σι' ὄνειρο τὸ πλάνο
Καράβια π' ἀρμενίζοντε στὰ μέρη τὰ δικά του.
Κι' ἀκούει τοὺς ναῦτες μὲ χαρὰ ποὺ τραγουδοῦνε πάνω
Τοῦ βασιλῆα τοῦ Χαρφαγὰρ τὰ κατορθώματά του.

Κι' ἀναστενάζει ὁ βασιλῆας, καὶ κλαίει, γιατί δὲν ἔχει
Σὲ ποιὸν νὰ πῇ τὸν πόνο του καὶ τὸν κρυφὸ καῦμό του
Μόνο ἡ Νεράϊδα τοῦ γιалоῦ στὴν ἀγκαλιά του τρέχει
Καὶ μ' ἓνα γέλιο τὸν φιλᾷ—καὶ σβύνει τ' ὄνειρό του.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

ΤΑ ΣΠΑΣΜΕΝΑ ΔΟΝΤΙΑ

Εἰς τὸ χωριὸ τοῦ Βέσπ ὁ Γκρανσέκ, σιδεράς τὸν χειμῶνα, μαραγκὸς τὸ καλοκαίρι, δὲν ἐπάτησε στὸ σπίτι του οὔτε τὴν Κυριακὴν οὔτε τὴν Δευτέραν. Τὴν Τρίτην τὸ πρωῒ, καθὼς ἀνοίγε τὴν πόρτα ἡ γυναῖκα του, τὸν εὗρε πλάγιασμένον νὰ ρουχαλίζῃ στὸ κατῶφλι. Τὸν ἔσυρε ἀπ' τὰ πόδια εἰς τὴν κάμαρα καὶ καθὼς ἐσυνήθιζε ὅταν ὁ ἄνδρας τῆς εἶχε πῆ ἓνα παραπάνω, τοῦ ἔχυνε στὸ στόμα ἓνα ποτηράκι καφὲ ζεστὸν καὶ μαῦρον, ζεστὸν σὰν τὴν κόλασιν, μαῦρον σὰν τὸν διάβολον μαζί μὲ μιὰ χεριὰ χονδρὸ ἁλάτι.

Ἐκεῖνος τὸ κατάπιε, ἐξύπνησε, ἔβγαλε τὶς χολές του καὶ πηδῶντας μονοστιγμῆς εἰς τὰ πόδια χωρὶς νὰ φαίνεται πῶς ἀνοίγει τὰ βλέφαρά του ποὺ ὁ ὕπνος τὰ ἐκολλοῦσε ἀκόμη, χωρὶς νὰ ξεσφίγγῃ τὰ δόντια του, βγάζοντας μονάχα ἓνα παράξενο μουγκρητό, ἐβάλθη νὰ στρεφογυρίσῃ τὰ χέρια του μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του καὶ νὰ πατῇ τὶς καρέκλες μὲ τὰ πόδια του, τὸ τραπέζι, τὴν γυναῖκα του, τὰ σερβίτσια, ὅλα.

Εἰς τὸ Βέσπ, τὸ σπίτι τοῦ Γκρανσέκ εἶνε τὸ τελευταῖο ἡ γυναῖκα ἥξερε πῶς δὲν ἦτον κανένας γύρω νὰ τὴν ἀκούσῃ. Ἐσώπασε, ἐμάζεψε τὰ κομμάτια τῶν δοντιῶν τῆς ἀπὸ χάμω ποῦ ἡ γροθιά τοῦ ἀνδρός τῆς εἶχε σπάσει, ἓνα ἓνα μὲ πολὺ προσοχή, κ' ἔφυγε ἀνάμεσ' ἀπὸ τὸ περιβόλι. Τὸ στόμα τῆς ἦτον γεμάτο ἀπὸ ἓνα πρᾶγμα ἄσχημο, βρώμικο καὶ θερμὸ ποῦ δὲν ἐτολμοῦσε νὰ φτύσῃ ἀπὸ φόβον πῶς ἦτον αἷμα.

Ὁ ἄνδρας τῆς κάθε ἄλλο παρὰ νὰ τὴν πάρῃ ἀπὸ πίσω, ἐβγήκε ἀπὸ τὴν ἄλλη πόρτα, κ' ἐπῆρε τὸν δρόμον ποῦ ἀνεβαίνει ψηλὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι.

Τέλος ἡ γυναῖκα ἐτόλμησε νὰ πῇ. Ἐπῆγε κοντὰ στὸν μισοσπασμένον καθρέπτην ποὺ ἐκρέμετο ἀπὸ τὸν γύρον τῆς θύρας, νὰ παρατηρήσῃ τὸ χαλασμένο σαγόνι τῆς. Εἶδε τὴ γλῶσσα τῆς κατακομματιασμένη. Ὁρκίσθη θυμωμένη εἰς τὸ ὄνομα διαβόλων ὡς ἑκατὸ χιλιάδες μυλλιούνια καὶ εἶδε πῶς ἡ φωνὴ τῆς ἐσφύριζε. Τέλος ἐμάζεψε τὰ πράγματα τοῦ νοικοκυριοῦ τῆς ποῦ ἦσαν στὸ πάτωμα ριγμένα, ἔβαλε τὰ ἐπιπλα εἰς τὴν θέσιν τους, ἔκαμε λίγο καφὲ, καὶ ἀφοῦ ἔβαλε τὸν σύρτη στὶς θύρες, τὸν ἤπια γουλιὰ γουλιὰ μὲ βουτυρωμένο ψωμί.

Ὁ Γκρανσέκ δὲν ἐξαναγύρισε αὐτὴν τὴν ἡμέραν, δὲν ἐξαναγύρισε ποτέ. Τὸν εὗρε καν πνιγμένον κάπου, στρογγυλοκαθισμένον, μὲ τὸν κορμὸν γυρισμένον πρὸς τὸ νερὸ σὰν νὰ ἤθελε νὰ πῇ. Τὸν ἔφεραν μέσα σ' ἓνα κάρρο, ἐπάνω σ' ἓνα φόρτωμα βρώμης, ποὺ ἂν ἐξοῦσε δὲν θὰ τοῦ τῶδιναν ποτέ.

Ἡ γυναῖκα ἀνοίξε ἀκούοντας τὸν θόρυβον τοῦ κάρρου. Ὁ ὁδηγὸς δὲν ἤξερε πῶς νὰ τῆς πῇ τί ἔφερε μὲ τὸ κάρρο. Ἐπειδὴ δὲν ἐμιλοῦσε καὶ δὲν ἤθελε νὰ πῇ, ἡ γυναῖκα τοῦ εἶπε πῶς ἔχει λάθος καὶ πῶς δὲ πούλεῖ πιωτὰ αὐτή. Τότε τῆς διηγήθη μὲ δύο λόγια τὸ δυστύχημα.

—Νὰ λοιπόν. Ἐψάρεψαν τὸν Γκρανσέκ μέσα στὸ νερό. . .

Ἡ χήρα ἀπεκρίθη, μὲ τὰ δύο χέρια στοὺς γοφούς:

—Μὰ τὸν κατεργάρε! Κ' ἔπρεπε γι' αὐτὸ νὰ μοῦ σπᾶσῃ τὰ δόντια πρῶτα;

Ἡ γυναῖκα κλαίει σὰν θέλῃ
καὶ γέλαῃ ὅταν μπορῇ.

[Μετάφρ. Κ.]

LOUIS DELATTRE

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1879 — ἓνα σκυθικὸν χειμῶνα — πολλοὶ φοιτηταὶ ἐτρώγαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς «Μελίσσης», παρὰ τὴν Χρυσόσπηλιώτισσαν. Ἐνα βράδυ, εἶδα νὰ εἰσέρχεται καὶ νὰ λαμβάνῃ θέσιν ἀπέναντί μου ἓνας νέος ὠχρός, ἀδύνατος, μὲ ἀδεξίας κινήσεις, μὲ σγουρὰ ὑπόξανθα μαλλιά, συμπαθεστάτης φυσιογνωμίας καὶ εἰκοσιπέντε περίπου χρόνων, τοῦ ὁποῖου ἡ μύτη, ἕνεκα τῆς μεγάλης μυωπίας του ἤγγιζε σχεδὸν τὸ πιάτο του, καὶ τοῦ ὁποῖου τὰ ἐκστατικά μάτια, γεμάτα ἀπὸ κάποιαν ἱερατικὴν γαλήνην, κατεβρόχθιζαν καὶ αὐτά, θαρρεῖς, μετὰ περιπαθείας τὴν ἀχνίζουσαν φασουλᾶδαν του. Ἐφοροῦσε μίαν πατατοῦκαν, ποδῆρηώς ράσον, ρωσσικῆς προελεύσεως, τῆς ὁποίας δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τὸ ἀόριστον χρῶμα, νομίζω ὅμως ὅτι ἦτο χρώματος φουντουκιοῦ, ὅπως καὶ ἡ μαθουσάλειος ἐκείνη τοῦ Κολλίνου τῶν «Βοημικῶν Σκηνῶν» τοῦ Μυρζέρου.

Δὲν εἶχ' ἀποτελειώσει τὰς παρατηρήσεις μου ἐπὶ τοῦ παραδόξου αὐτοῦ γείτονός μου, ὅταν ἀκούω νὰ φωνάζῃ καὶ πάλιν μὲ γλυκεῖαν φωνὴν ἱεροψάλτου:

— Παιδί, ἀκόμη μία φασουλᾶδα!...

— Ὁ καῦμένος! εἶπα μέσα μου, θὰ εἶνε κανένας ἄπορος φοιτητῆς τῆς θεολογίας.

Τὸ θορυβῶδες ῥόφημα τοῦ ἀντικρυνοῦ ὁμοτραπέζου μου ἐπανήρχισε πάλιν μὲ τὰς αὐτὰς ρυθμικὰς κινήσεις τοῦ κουταλιοῦ του, καί, ἐν ᾧ ἐκάπνιζα τὸ σιγάρο μου, παρακολουθοῦσα μὲ κάποιαν αὐξάνουσαν συμπάθειαν τὸν ἀκατάσχετον φασουλοφάγον, τοῦ ὁποῖου ἡ παγωμένη πρὸ ὀλίγου φυσιογνωμία ἤρχισε νὰ ζωογονῆται βαθμιαίως ἀπὸ τὸ θερμαντικὸν ἐκεῖνο φαγητόν του.

— Παιδί, ἀκόμα μία φασουλᾶδα! ἀκούω σιγὰ τώρα καὶ κάπως συνεσταλμένως, ἐκπληκτος πλέον καὶ πολὺ περίεργος νὰ συνδέσω γνωριμίαν μὲ τὸν μανιώδη αὐτὸν φυτοφάγον.

Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν ἦτο καὶ τόσο πολὺ εὐκόλον, διότι ὁ ἄγνωστος γείτων μου μόλις ἀπαντοῦσεν εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου διὰ μονοσυλλάβων, καὶ δὲν ἐφαίνετο εὐπρόσιτος καὶ πολὺ διαχυτικῆς ἰδιοσυγκρασίας. Τὸ μόνον ποῦ ἐκаторθώσα νὰ μάθω, ὥστε ἀπὸ τὰς ἐπιμόνους

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτον βιβλίον μου *Οἱ Σύγχρονοί μου*. Σημ. Συγγραφέως.

ἐρωτήσεις μου, ἦτο, ὅτι ὠνομάζετο Σουρῆς, ὅτι ἔγραφε στίχους εἰς τὸν «Ἀριστοφάνην» τοῦ Πηγαδιώτου καὶ ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ ἓνα ταξεῖδι του εἰς τὴν Ρωσσίαν.

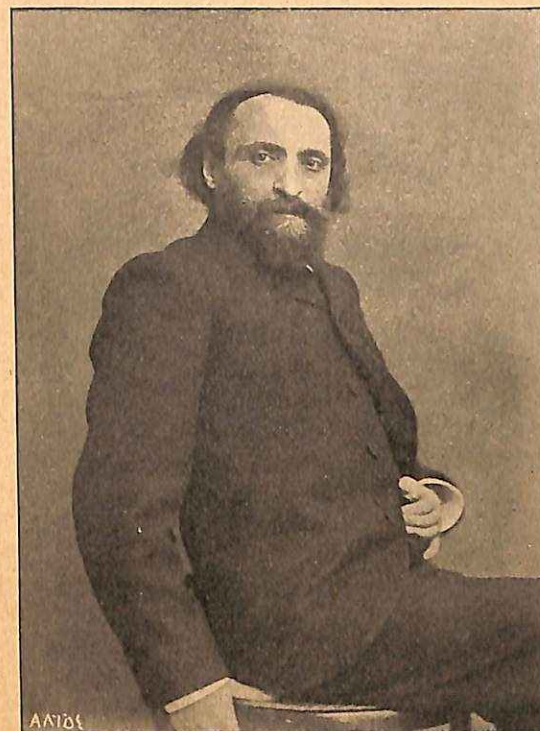
Ἐπλήρωσε τὰ 45 λεπτὰ τοῦ λογαριασμοῦ του καὶ ἐξηφανίσθη ἀπ' ἐμπρός μου, ἀφοῦ ὀλίγον ἔλειψε νὰ σκοντάψῃ, εἰς τὴν παρακειμένην καρέκλαν.

Ὑστερ' ἀπ' ὀλίγους μῆνας τὸν συνήντησα καθ' ὁδὸν μὲ τὸν Ἑλληνα Βερανζέρον, τὸν Κλεάνθη Τριαντάφυλλον, τὸν ἕτερον διευθυντὴν τοῦ «Ραμπαγᾶ», τοῦ ὁποῖου ἡ ζωὴ ὑπῆρξε τόσο φαιδρὰ καὶ χαρίεσσα, ἀλλὰ τοῦ ὁποῖου τὸ τραγικὸν τέλος θὰ μένῃ ἀνεξάλειπτον ἀπὸ τὴν μνήμην μου. Εἰς τὴν νεαρὰν ὁμάδα τῶν συντακτῶν τοῦ σατυρικοῦ ἐκείνου φύλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφιερῶ κατωτέρω πολλὰς σελίδας καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Παλαμᾶς, ὁ Καμπᾶς, ἐγὼ καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἐγράψαμεν τοὺς πρώτους στίχους μας, ὁ Σουρῆς δὲν εἶχε προσχωρήσει ἀκόμη, ὁ δὲ Γαβριηλίδης, ὁ ὁποῖος πρὸ καιροῦ εἶχε διαγνώσει τὸ σατυρικὸν τάλαντόν του μὲ τὸ δημοσιογραφικὸν δαιμόνιόν του, μᾶς ἔλεγε μίαν ἡμέραν εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον τοῦ Μπερνιουδάκη, ὅπου εἶχαν στήσει προσωρινῶς τὰ φορητὰ γραφεῖα τοῦ «Ραμπαγᾶ»:

— Αὐτὸς ὁ Σουρῆς εἶνε ὁ ἀνατέλλων νέος Λασκαράτος! Κρῖμα ποῦ χάνεται μέσα ὁτὸν «Ἀριστοφάνην»!

Ἄλλ' ὁ Σουρῆς εἶχε τότε ἀνάγκην τῆς δραχμῆς του καθ' ἑκάστην διὰ τὰ λιτὰ γευματά του, οἱ δὲ διευθύνται τοῦ «Ραμπαγᾶ» δὲν ἠμποροῦσαν ἀκόμη νὰ πληρώνουν τοὺς συνεργάτας των. Καὶ τοιοῦτοτρόπως, οἱ ἀκατέργαστοι ἀκόμη ἀδάμαντες τοῦ ποιητοῦ ἐρρίπτοντο ἀφθόνως εἰς τὸ ἀσήμαντον σατυρικὸν φύλλον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω βεβαίως εἰς τὴν σύντομον αὐτὴν προσωπογραφίαν τοῦ γονιωτέρου, γνωστοτέρου καὶ δημοφιλεστέρου τῶν συγχρόνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἀνάλυσιν τοῦ κολοσσιαίου ἔργου του, περὶ τοῦ ὁποῖου δὲν ὑπάρχει συγγραφεὺς ἢ δημοσιογράφος, ποῦ νὰ μὴν ἔγραψεν ἓνα ἢ περισσότερον ἄρθρον. Περὶ τοῦ Σουρῆ, ὡς ἀνθρώπου, ὡς ποιητοῦ, ὡς δημοσιογράφου ἔχουν γραφῇ τόσα πολλὰ ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ θαυμαστάς του, ὥστε θ' ἀπετέλουν ὀλόκληρον βιβλιοθήκην. Ἀμφιβάλλω

Γεώργιος Σουρῆς

ὅμως, ἐὰν μεταξὺ τῶν συγχρόνων του γνωρίζῃ κανεὶς τόσο καλὰ τὸν προῖστορικὸν Σουρῆν, τὸν Σουρῆν δηλαδὴ τὸν πρὸ εἰκοσιπενταετίας, τὸν ἄγνωστον καὶ ἀφανῆ ἀκόμη, ὅσον ἐγὼ, ὁ ἀρχαιότερος φίλος καὶ θαυμαστής του.

Καὶ εἰμπορῶ νὰ καυχῆθῃ, ὅτι ὀλίγοι ὑπάρχουν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του, οἱ ὁποῖοι ἠγάπησαν εὐλικρινέστερον κῆρυξαν ἐνθουσιωδέστερα ἄρθρα, μελέτας περὶ αὐτοῦ καὶ βιβλιογραφίας ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενον, καὶ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς συναναστραφέντας αὐτὸν εἰσέδυσαν τόσο πολὺ εἰς τὸ βάθος τῆς ὥραίας ποιητικῆς ψυχῆς του, τῆς παιδικῆς, τῆς ἀχόλου καὶ ἀμνηστικῆς, ὅσον ἐγὼ. Καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ ὀρκισθῶ, ὅτι ἤκουσα ποτὲ τὸ σεμνὸν στόμα του νὰ προφέρῃ, ὅχι ὕβριν, ἀλλὰ ἔστω καὶ πικρὰν λέξιν ἐναντίον συναδέλφου καὶ φίλου του, φράσιν ὀργῆς ἢ κατακρίσεως ἐναντίον ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων. Εἰς τὸν κλασικὸν αὐτὸν τόπον τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἀρνήσεως, ὅπου τόσοι χθῆσιν οἱ Ζωῖλοι ρίπτουν τὸν δηλητηριώδη σιέλόν των ἐναντίον παντὸς ἐργαζομένου εὐλικρινῶς καὶ ἀθορύβως καὶ ὅπου τόσοι βέβηλοι μεταβάλλουν τὸν ναὸν αὐτῆς εἰς καπηλεῖον, ὁ Σουρῆς ἀποτελεῖ εὐγενεστάτην ἐξαιρε-

σιν. Καὶ δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἐννοήσῃ ὁ καλὸς αὐτὸς καὶ πρωτογενοὺς εὐλικρινείας ἄνθρωπος, πῶς εἶνε δυνατόν ἓνας λόγιος νὰ μὴ συμμετέλλῃ εἰς τὴν χαρὰν, εἰς τὴν εὐτυχίαν, εἰς τὰς δάφνας τοῦ ἄλλου.

Εἶχαν παρέλθει πέντε χρόνια ἀπὸ τὸ περίφημον ἐκεῖνο βράδυ τοῦ ξενοδοχείου τῆς «Μελίσσης» καὶ ὁ Σουρῆς εἶχε νυμφευθῇ πλέον τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας του, γενόμενος ὁ οἰκιακώτερος καὶ φιλοξενώτερος τῶν συγγραφέων. Δὲν ἦτο πλέον ὁ τρομερὸς ἐκεῖνος ξενύχτης, ὁ ἀτρόμητος φασουλοφάγος, ὁ πλάνης καὶ ἄγνωστος Σουρῆς.

Ἐπέρασαν πλέον ἀνεπιστρεπτὲι τὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς βοημικῆς ζωῆς του, ὅπου ἠμποροῦσε νὰ τὸν συναντήσῃς εἴτε παριστάνοντα τὸν Ἀγγελοῦν εἰς τὴν «Ἀντιγόνην» μὲ τὴν γλυκεῖαν κ' εὐχὴν φωνὴν του, εἴτε κύπτοντα τὴν ὀχρὰν μορφήν του ἐπάνω εἰς τὰντίγραφα τῶν συμβολαίων τοῦ Ἀφεντάκη — ἐχρημάτισε, φεῦ! καὶ ἀντιγραφεὺς ἐπὶ τινὰ χρόνον ὁ ἀγαπητὸς ποιητῆς μου! — ἢ εἰς τὰ ποιητικὰ δοκίμια τοῦ «Ἀριστοφάνους» καὶ ἀργότερα τοῦ «Ραμπαγᾶ» καὶ τοῦ «Μὴ χάνεσαι», εἴτε εἰς κανένα ξενοδοχεῖον ροφῶντα πάλιν ἡδυπαθῶς τὴν τρίτην φασουλᾶδα του.

Tempi passati!

Ὁ Σουρῆς, ὁ ἠθοποιὸς Σουρῆς, ὁ ἀντιγραφεὺς Σουρῆς, ὁ βοημὸς Σουρῆς, ἔγινε πλέον ἀόρατος, ὡς ἂν κανένας Βραχμᾶν μέσα εἰς τὴν παγόδαν του ἀπροσπέλαστος δι' ὅλον τὸν κόσμον ἐκτὸς μερικῶν προνομιούχων φίλων του, οἱ ὁποῖοι κάθε βράδυ παίρνουν τὸν καφέ μαζύ του μεταξὺ ἐνὸς μᾶους καὶ μᾶς κουβέντας, ἐν τῷ μέσῳ τῆς λατρευομένης αὐτοῦ οἰκογενείας του καὶ τοῦ περιωνύμου Γκιούλ¹, τοῦ ἀπογόνου τοῦ Πασσᾶ, τὸν ὁποῖον εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ τοῦ χαρίσω πρὸ δεκαπέντε χρόνων εἰς τὸ Νέον Φάληρον, ὅπου συγκατοικοῦσα μὲ τὸν ἀγαπητὸν φίλον κ. Μιχαηλίδην, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκτοτε εἰς τοὺς μακροὺς ἀνὰ τὴν ἀμμόδη παραλίαν περιπάτους μας ὠνειροπολοῦσαμεν τὴν ἴδρυσιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐμφανῆ σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.

Ὡ! τὰ ὥραϊα ἐκεῖνα καλοκαίρια ποῦ ἐπεράσαμεν μαζύ μὲ τὸν ποιητὴν εἰς τὸ ἐξοχικὸν σπίτι του εἰς τὸ Νέαν Φάληρον, ἄλλοτε εἰς τὸν

¹ Ὁ Γκιούλ φθάσας εἰς ἑκατὸν γῆρας ἐψόφησε πρὸ τριετίας, θρηνοῦμενος εὐλικρινῶς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του.

δροσερόν εξώστην του τὸ βράδυ μὲ τὴν ἀπαγγέλειαν τοῦ ἐξοχωτέρου, τοῦ φιλολογικωτέρου του ἔργου, τοῦ «Φασουλῆ Φιλοσόφου», εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκει κανεὶς βαθυτέραν, προσωπικωτέραν τὴν σφραγίδα τῆς ἰσχυρᾶς ἰδιοφυΐας του, ὡς μεγάλου σατυριστοῦ καὶ ὡς μεγάλου παρωδοῦ. Ἄλλοτε μὲ καμμίαν ζωντανὴν κρητικὴν διήγησιν τοῦ Κονδυλάκη, ἢ μὲ τὸ σπινθηρίζον πνευματοβόλημα τοῦ ἀλησμονήτου φίλου μας Κουσουλάκου, ἢ μὲ καμμίαν λατινικὴν φράσιν ἐν χορῷ ἐπαναλαμβανομένην, ἢ μὲ κανὲν λογοπαίγνιον καὶ εὐφυολόγημα ἢ μὲ κανὲν ἐπιγράμμα ἐπιφέρον ἐκρήξεις γελῶτων ὑπὸ τὰ ἐκπληκτα βλέμματα τοῦ γύρω μας κόσμου μέχρι καὶ πέραν τοῦ μεσονυκτίου, ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὴν ἐξέδραν, περιμένοντες καμμίαν ἀπόπειραν τοῦ δροσεροῦ ἀπογείου, ἀμέριμνοι, φαιδροὶ, γελῶντες, ἀλληλοπειραζόμενοι, ἀπαγγέλλοντες κανένα ποιηματάκι ἢ διηγούμενοι διάφορα ἐπεισόδια τῆς φοιτητικῆς ζωῆς μας, ἢ ἐντέχνως ὑποδαυλίζοντες τὴν σπανίαν στωμυλίαν τοῦ μεγάλου σωπηλοῦ μας πρὸς ἀφήγησιν τῆς περιπετειώδους ζωῆς του, τῆς τόσον πλουσίας εἰς ἱστορίας νοστιμωτάτας, εἰς κωμικὰ ἐπεισόδια, εἰς ἀλησμόνητα συμβάντα, εἰς ξεκαρδιστικώτατα ἀνέκδοτα τῆς σεμνῆς καὶ παρθενικῆς νεότητός του!

Καὶ μᾶς ἔλεγε κατὰ τὰ ἐγκάρδια ἐκεῖνα θερινὰ βράδια μὲ τὴν παροιμιώδη ἀφέλειάν του τὸ ἐπεισόδιον τῆς πατατούκας, τὴν ὁποίαν ὁ ἐν Ρωσσίᾳ θεῖος του τοῦ εἶχε στείλει ὡς δῶρον διὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ἢ ὁποία μετὰ παράδοξον ὁδύσειαν εἶχε φθάσει εἰς Ἀθήνας τὸ καλοκαίρι, καὶ πῶς μέσα εἰς τὰ κυνικά καύματα ἡναγκάσθη ὁ ποιητὴς νὰ ἐκφωνήσῃ τὸ πρῶτον ἔλεγεῖον του, φορῶν τὸ ὑπερβόρειον ἐκεῖνο φόρεμα διὰ νὰ καλύψῃ ὅπωςδὴποτε τὸ λινὸν πανταλόνι του. Διότι, τὸ πρῶτον ποίημα τοῦ Σουρῆ, ὅπως ὄλων σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν, ἦτο ἔλεγεῖον.

Καὶ μᾶς ἔλεγε τὴν ἐν Ρωσσίᾳ κατόπιν τριμνηνον διαμονήν του μὲ τὰς ἀκάρπους περιπλανήσεις του, μὲ τοὺς ποικίλους πειρασμοὺς, τοὺς ὁποίους νικηφόρος, ὡς ἄλλος Ἰωσήφ, διεξήγαγεν ἐναντίον τῶν ἀφροπλάστων Ρωσσίδων, μὲ τὴν φοβερὰν νοσταλγίαν του πρὸς τὸ ἰοστέφανον ἄστυ, μὲ τὰς οἰκονομικὰς δυσχερεΐας του, μὲ τὴν πείναν ἀκόμη.

Καὶ μᾶς ἔλεγεν ἀκόμη μὲ τὴν παιδικὴν ἐκείνην ἀφέλειάν του τὸν μόνον ἐπὶ γῆς ἔρωτά του, τὸν ἔρωτά του τὸν πάναγνον πρὸς τὴν καλὴν καὶ φιλόστοργον σύντροφον τῆς ζωῆς του, τὸν μὴ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ νοστιμώτατα ἐπεισό-

δια κατὰ τὴν γέννησίν του καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν του, μὲ τὴν ἀκατανίκητον δειλίαν καὶ τὰ τόσα καρδιοκτύπια του, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπάνω εἰς τὸ τετράδιον τῆς ἀγαπημένης τότε μαθητρίας του, ἐτόλμησε τέλος ὕστερ' ἀπὸ πολὺμνηνον ἀγωνίαν νὰ γράψῃ ἡρωϊκῶς τὴν λέξιν «σάγαπῶ», κάτωθεν τῆς ὁποίας — ὦ τῆς ἀρρήτου εὐδαιμονίας! — ἀνέγνωσε τὴν ἐπαύριον τὴν μαγικὴν ἀπάντησιν «ἐγώ».

Καὶ μᾶς ἐδιηγῆθη τὰ τοῦ γάμου του καὶ τὰς ἐξετάσεις του κατόπιν εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν μετὰ πολλῶν ἐπαίνων ἀπόρριψίν του χάρις εἰς τὸν Λατῖνον Σεμιτέλον, εἰς τὸν ὁποῖον προτείνω ν' ἀνεγερθῇ μαρμάρινον μανσωλεῖον ἐκ μέρους ὁλοκλήρου τοῦ εὐγνώμονος Πανελληνίου μὲ τὴν παράκλησιν πρὸς τὸν ποιητὴν νὰ γράψῃ ὁ ἴδιος τὸ ἐπιτύμβιον τοῦ καθηγητοῦ.

Ἄλλ' ὅχι! δὲν θὰ θελήσῃ νὰ τὸ γράψῃ ὁ ἄχολος ποιητὴς μας, ὁ τόσον καλός, τόσον ἀμνησίκκος πρὸς ὅλους τοὺς ὁπωσδήποτε βλάψαντας ἢ πειράξαντας αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς φιλολογικοὺς ἀντιπάλους του, ἂν τυχὼν ἔχῃ τοιούτους! Ναί! εἶνε τόσον ἄχολος καὶ ἀνεξίκακος, ὥστε δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ κανεὶς νὰ φαντασθῇ, ἀναγινώσκων μερικὰς καυστικὰς σατύρας του, ὅτι ὁ Ἕλλην Ἰουβενάλης, ὁ νεώτερος Ἀριστοφάνης, εἶνε ἢ παιδικωτέρα ψυχὴ, ἢ προτέρα καρδιὰ τοῦ κόσμου.

Καὶ ἐνθυμούμαι, πόσες φορὲς δὲν ἐπροσπαθήσαμεν ἐντέχνως καὶ χάριν ἀστείότητος νὰ τὸν ἀποσπᾶσωμεν ἀπὸ τὴν ὀλυμπίαν ἀπάθειάν του ἐναντίον τοῦ Ψυχάρη, ὁ ὁποῖος μὲ βιαίότητα ὑπερβαίνουσιν τὰ ὄρια φιλολογικῆς ἐπικρίσεως, τοῦ ἐπετέθη εἰς τὸ βιβλίον του «*Au tour de la Grèce*», ἐμπνεόμενος ἀπὸ ἀκατανόητον μῖσος πρὸς τὸν ποιητὴν, περὶ τοῦ ὁποίου τόσον ἐνθουσιωδῶς ἔγραψαν πολλοὶ ξένοι διαπρεπεῖς συγγραφεῖς, ὡς ὁ Deschamps, καὶ κοινωνιολόγοι ὡς ὁ μέγας ἐκεῖνος Ἀρμένιος φιλέλλην Τιγρὰν Γεργκάτ, τὸν ὁποῖον εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ παρουσιάσω τὸ πρῶτον εἰς τὸ σπίτι τοῦ ποιητοῦ καὶ νὰ τὸν βοηθήσω νὰ γράψῃ τὸ πολὺκροτον ἐκεῖνο ἄρθρον του περὶ Σουρῆ εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Ἐπιθεωρήσεων», τὸ ὁποῖον ἀνεδημοσίευσαν πολλοὶ ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς.

Ὁ Σουρῆς εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἕλλην καὶ ἡ Μοῦσα του τῶν εἰκοσι τελευταίων χρόνων τοῦ «Ρωμηοῦ» εἶνε ἢ εἰκοσαέτις Ὀδύσεια τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ἀνὰ τὰ πελάγη τῆς ἐθνι-

κῆς ἀποθαρρύνσεως, μέσα εἰς τὰντρα τῆς Κίρκης - Διπλωματίας καὶ εἰς τὰ σπήλαια τῆς Καλυψοῦς - Πολιτικῆς καὶ τοῦ κομματικοῦ Κύκλωπος Πολυφύμου, τῆς κυμαινόμενης πάντοτε ἀπὸ τὸν αἰολικὸν ἄσκον τῶν μεγάλων πατροπαράδοτων ἐλπίδων, τῆς ναυαγούσης μέσα εἰς τὸν λιμένα τοῦ ἱστορικοῦ Ἰδεώδους, τῆς νοσταλγούσης αἰωνίως διὰ τὴν ὀνειροπολουμένην Πηνελόπην - Μεγάλην Πατρίδα, εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ὁποίας θὰ κλίνη τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἐπὶ τέλους μίαν ἡμέραν ὁ πολὺπλαγκτος Ὀδυσσεύς, τὸ ταλαίπωρον Γένος... Διότι ἂν ἡ ποικιλόμορφος καὶ ποικιλώνυμος, ἢ πολὺπτυχος καὶ πολυσχιδής, ἢ πολὺτροπος καὶ πολὺμητις ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐνεσαρκώθῃ καὶ ἀπετυπώθῃ τόσον ζωντανὴ καὶ αἰδιδος ἀπὸ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ὀμήρου εἰς τὸ πρωτεϊκῶς συμβολικὸν πρόσωπον τοῦ Ὀδυσσεῦς, τοῦ πρωτογόνου καὶ ἀρχετύπου ἐκείνου «Ἑλλήνος», κανεὶς ἀπὸ τοὺς νεωτέρους δὲν εἰμπορεῖ νὰ καυχῇθῇ, τηρουμένων πάντοτε εὐλαβῶς τῶν ἀποστάσεων καὶ ἀναλογιῶν, ὅτι κατενόησε τόσον βαθειὰ τὸν νεοελληνικὸν χαρακτήρα καὶ τὸν ἀπετύπωσε τόσον ζωντανόν, τόσον ἀληθινόν, ὅσον ὁ ποιητὴς εἰς τοὺς ἀθανάτους αὐτοὺς τύπους τοῦ Φασουλῆ καὶ τοῦ Περικλέτους.

Ὁ τελευταῖος αὐτὸς μαστιγῶνων κάθε Σάββατον τὸν πρῶτον, δὲν ἀνεπόλησε ποτὲ εἰς τὴν μνήμην σας τὸν Ὀδυσσεῖα κτυπῶντα μὲ τὸ χρυσόηλον σκῆπτρον του τὸν Θεοσίτην τῆς πολιτικῆς, τὸν αἰώνιον Ρωμῆον, τὸν ἀτάσθαλον Ρωμῆον, τὸν Ρωμῆον τῆς συναλλαγῆς καὶ τοῦ ρουσφετιοῦ, τὸν δογκισωτικὸν Ρωμῆον τῶν ἀνεμομύλων, τὸν ταρταρινικὸν Ρωμῆον τοῦ μεσημβρινοῦ ψεύδους καὶ τῆς αὐταπάτης;

Δὲν γνωρίζω τίποτε τραγικώτερον, τίποτε μαρτυρικώτερον ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, αὐτοῦ τοῦ εἴλωτος τῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖον κατεδίκασεν ἀδυσώπητος μοῖρα νὰ φαιδρύνῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ σκορπίσῃ τὸν γέλωτα εἰς τὸ τέλος ἐκάστης ἐβδομάδος. Διότι, μόνον ὅσοι δὲν ἔγραψαν δυὸ στίχους εἰς τὴν ζωὴν των μακαρίζουν τὸ φαινομενικῶς εὐχερὲς ἔργον τοῦ Σουρῆ. Μόνον ἐκεῖνοι ἀγνοοῦν τὸ μαρτύριον τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἡμέρας τῆς Τρίτης ἕως τὸ ἔσπερας τῆς Παρασκευῆς διὰ νὰ γράψῃ καὶ διορθώσῃ τοὺς ὑπερτριακοσίους στίχους του, σκυμμένος ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι του ὀκτὼ ἕως δέκα ὥρας τὴν ἡμέραν, ὑποχρεωμένος νὰ δημιουργήσῃ πάντοτε θέμα ὁπωσδήποτε πρωτότυπον,

εἴτε κατέχεται ἀπὸ ἔμπνευσιν εἴτε ὄχι, εὐδιάθετος ἢ ἀδιάθετος, εἴτε ἔχει θέμα εἴτε δὲν ἔχει.

Ἀλλὰ μήπως ἀναπαύεται ὁ ταλαίπωρος τὰς ἄλλας ἡμέρας; Φαντασθῆτε ἓνα ἀκαταπόνητον ἐγκέφαλον, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς ἐντὸς εὐρείας χοάνης, συνεχωνεύθησαν πεντακόσαιο περὶ χιλιάδες στίχοι, ἑκατὸν δηλαδὴ περὶ τοῖμοι, προσπαθοῦντα νὰ δημιουργήσῃ καθ' ἐκάστην κατὰ τι νέον, κατὰ τι καινοφανές, καὶ ἀνακλινδούμενον ἀκαταπαύστως, ὡς καμμίαν ὑπερμεγέθη κληρωτίδα, πρὸς εὐρεσιν εὐτυχούς τινος ἰδέας, κάποιου νέου *μοτίβου*, καὶ τότε μόνον θὰ δυνηθῇ νὰ μορφώσῃτε ἀμυδρὰν εἰκόνα τοῦ ἐργαζομένου Σουρῆ, τοῦ μάρτυρος καὶ βιοπαλαιστοῦ Σουρῆ, τοῦ κινουντος ἀενάως τὸν τροχὸν του, ὡς ὁ μυθικὸς Ἰξίω.

Καὶ μήπως μόνον ἡ ζωὴ του εἶνε τραγικὴ; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ τὴν τραγικὴν ψυχὴν, μὲ τὴν πένθιμον καὶ μελαγχολικὴν μορφήν, μὲ τὰς σκυθρωπάς ἐκείνας ὡς περισπωμένην γύρω ἀπὸ τοὺς ρῶθονάς του ρυτίδας, ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ θρηνησῇ τὴν ἀθλιότητα τῆς ζωῆς, καὶ τὸ κωμικόν μας περιβάλλον τὸν μετεμόρφωσεν εἰς σατυριστὴν καὶ κωμωδιογράφον. Δὲν γνωρίζω τίποτε θλιβερότερον καὶ μελανώτερον ἀπὸ τὴν ἀπαισιοδοξίαν του καὶ ἀπὸ τοὺς τραγικοὺς γελῶτάς του. Νομίζεις, ὅτι γελᾷ, διὰ νὰ μὴ κλαίῃ. Πολλάκις ἀπὸ τοὺς κωμικωτέρους ἀστεϊσμούς του ἀναδίδεται, θαρρεῖς, κάποιον πνοὴ νεκροταφεῖον. Ἀναγνώσατε προσεκτικὰ τὸ βαθύτερον καὶ ποιητικώτερον ἔργον του, «τὸν Φασουλῆν Φιλόσοφον» καὶ θὰ καταληφθῇτε ἀπὸ τοιαύτην ἀπελπισίαν, ὥστε ἀπέναντί του θὰ ὠχρίουν ὁ Σπινόζας καὶ ὁ Σοπερχάουερ. Καὶ ἂν ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ διῶλίσῃ τὸ τεράστιον αὐτὸ ἀπὸ στίχους ὕλικὸν τῶν εἰκοσιδύο ἐτῶν τοῦ «Ρωμηοῦ» καὶ τῶν ἄλλων του τόμων, εἶμαι βέβαιος, ὅτι μέσα εἰς τὸ ἀπόσταγμα τοῦτο θὰ εὕρισκε περισσοτέρας σταγόνας δακρύων παρὰ ἀνθοστάλαγμα γελῶτων...

Τοιοῦτος εἰς τὴν ἀτελῇ αὐτὴν προσωπογραφίαν ὁ Σουρῆς, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας συγγραφεῖς, τοῦ ὁποίου τὸνομα κατ' ὅσον νὰ ὑπερπηδῇ τὰ στενὰ ὄρια τῆς ἑλλάδος. Ἐκεῖνο ποῦ ἐθαύμασα κυρίως εἰς τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ εὐλιχρία καὶ ἡ ἀπλότης του, ἡ ἑλληνικὴ ἀπλότης του ἢ ὁποία βασιλεύει ἄλλως τε καὶ εἰς ὅλον τὸ ἔργον του, ἡ ἀνυπόκριτος μετριο-

φροσύνη του πρὸς τοὺς ἐπαίνους τῶν πολυαριθμῶν θαυμαστῶν του καὶ ἡ ἐπίμονος ἀπάθειά του πρὸς τὰς ὕβρεις τῶν ὀλίγων ἀρνητῶν του.

Βεβαίως ἀγαπᾷ, λατρεύει τὴν δόξαν, ἔχει ὅμως ἀρκετὴν δύναμιν νὰ τὸ κρύπτῃ. Δὲν εἰμπορῶ νὰ μαντεύσω οὔτε πόσους αἰῶνας θὰ ζήσῃ τὸ ἔργον του, οὔτε ποίας θέσεως εἰσιτήριον θὰ λάβῃ εἰς τὴν ἀμαξοστοιχίαν διὰ τὸ ταξίδι τῆς ἀθανασίας, ὅπως εἶχε γράψῃ ἄλλοτε περὶ αὐτοῦ ὁ σοφὸς φίλος μου Νιρβάνας εἰς μίαν περισσότερον πνευματώδη ἢ δικαίαν κριτικὴν του. Γνωρίζω ὅμως πολλοὺς ποὺ θὰ ἐθεώρουν τὸν ἑαυτὸν τῶν εὐτυχῇ νὰ συνταξιδεύσουν μαζί του ἔστω καὶ εἰς τὴν . . ἀποθήκην. Δι' ὅλα αὐτὰ δὲν δίδει μίαν πεντάραν ὁ ἀφέλεστατος ποιητὴς μου. Καὶ ἔχω ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι εἶνε πολὺ εὐτυχέστερος τὴν ἡμέραν, ὅπου βλέπει τὸ σαλόνι του γεμάτο ἀπὸ φίλους του, μετὰ τῶν ὁποίων συνηθέστεροι εἶνε ὁ Ἄδωνις Κύρος, ὁ Προβελέγγιος, ὁ Ἄννινος, ὁ Πολέμης, ὁ Λάσκαρης, Ταγκόπουλος καὶ ἄλλοι, παρὰ ὅταν ξένη ἐφημερὶς ἢ περιοδικὸν ἔγραψαν ὀλόκληρον περὶ αὐτοῦ ἄρθρον.

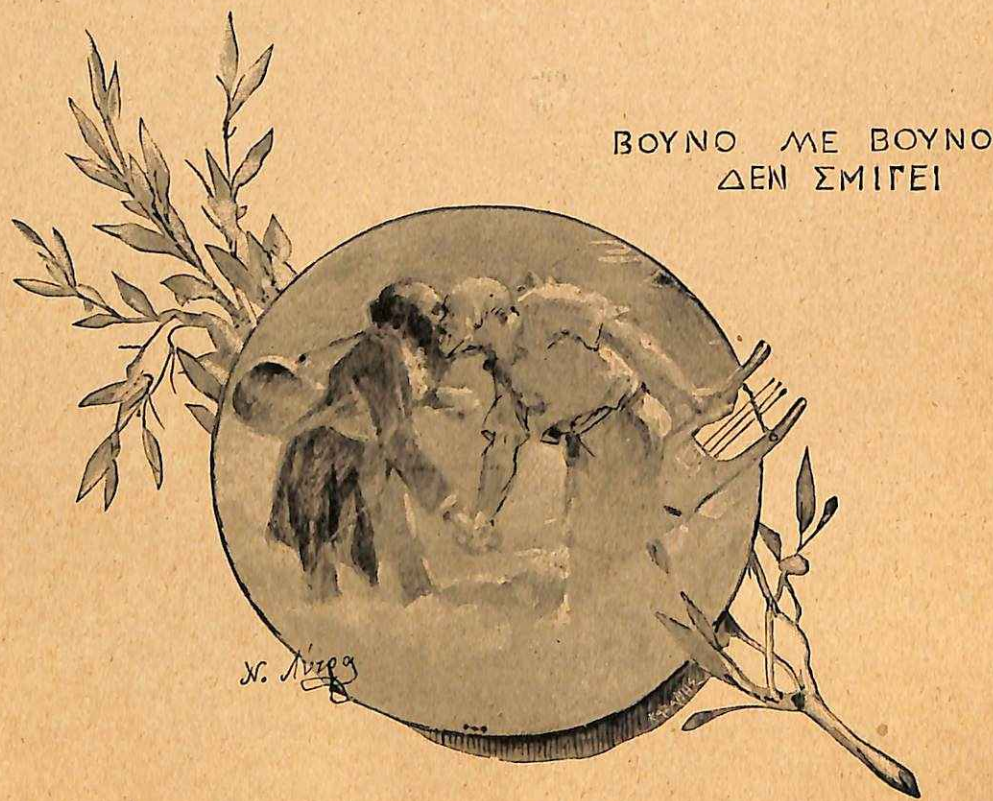
Τὸ βράδυ ἐκεῖνο ἀστράπτει ἀπὸ ἑνα ἀδιόρατον χαμόγελο ἡ συμπαθὴς ὡς Χριστοῦ κεφαλή του. Τότε γίνεται ὀμιλητικώτερος κἄπως, διαχυτικώτερος, φαιδρότερος. Ἄλλ' ἂν συμβῇ καμμιά βραδυὰ — πρᾶγμα σπάνιον — νὰ μὴ τὸν ἐπισκεφθῇ κανεὶς φίλος του, ὁ ποιητὴς γίνεται μελαγχολικώτερος καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν σύζυγόν του, τῆς ὁποίας, θαρρεῖς ὅτι εἶνε τὸ ἕκτον παιδί, λέγει περίλυπος:

— Μαρή, κεσάτια ἔχουμε ἀπόψε!

Καὶ καπνίζων βαθειὰ τὸ τσιγάρο του, βυθίζεται εἰς σκέψεις, σφυρηλατεῖ νέους στίχους, νέας δυσκόλους ρίμας, κανένα νέον μέτρον, καμμίαν νέαν ἰδέαν, βλέπων πέραν εἰς τὸ κενόν, ὡσὰν κανένας φακίρης, βυθισμένος εἰς ἐκστάσεις καὶ ἰνδάλματα ὀπίου ἢ ὡσὰν κανένας ἱερεὺς τοῦ ὠραίου ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φαντάζεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κάλλους ὁ Ράσκιν.

Ἐξοχος ποιητὴς, ἐξοχώτερος ἄνθρωπος. Εἶνε ὁ ποιητὴς τοῦ ἐθνικοῦ Γέλωτος ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ Πόνου, ὁ Πρωτεύς ποιητὴς, τοῦ ὁποίου ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ κλαίει καὶ γελᾷ, ὅπως ὁ γαλανὸς οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

ΣΟΓΡΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ — ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Ν. ΛΥΤΡΑ

Ο ΑΡΧΙΔΟΥΞ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΣΑΛΒΑΤΩΡ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ *

* Ο ἄνθρωπος — ὁ συγγραφεὺς — τὸ ἔργον.

Κοινωνικῶς ὁ ἀρχιδουξ εἶνε ἐράσιμος, ἀφελής, ὀμιλητικός. Εἰς ὅλους προσιτός, ἀνταποδίδων ὅλας τὰς ἐπισκέψεις, προσπαθὼν καὶ εἰς ὥρας ψυχικῆς ἀδυναμίας νὰ φαίνεται εὐάρεστος. Τὸ ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζον τὴν ὀμιλίαν του εἶνε τὸ διδακτικὸν ὕφος. Ὅμιλεῖ ἀπὸ καθέδρας, μὲ τὴν ῥέουσάν καὶ ἀχρωμάτιστον εὐγλωτίαν τοῦ διδασκάλου. Ὅμιλεῖ εἰσδύων εἰς τὰς μικροτέρας λεπτομερείας τῶν πραγμάτων. Φαντάζεται ὅλους ἐνδιαφερομένους διὰ τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως ἢ τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας, ὅλους κατεχομένους ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως. Καὶ ἡ ὀμιλία του εἶνε ἀνάλυσις, ἔρעυνα καὶ διδασκαλία. Ἦμπορεῖ νὰ ὀμιλήσῃ διὰ τὰ φαινόμενα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διὰ τὰ ζήτηματα τὰ οἰκονομικὰ, διὰ τὰ προβλήματα τὰ κοινωνικὰ ὅσα ἐγέννησαν αἱ νέαι ἰδέαι, διὰ τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Ἐποτίσθη ἀπὸ τὴν εὐρυτέραν ἐγκυκλοπαιδεῖαν καὶ ὠσφράνθη ὅλας τὰς μελέτας καὶ ὤδενσε εἰς ὅλους τοὺς δρόμους ποῦ ἀνοίξεν ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις. Μέχρι τοῦδε δὲν φαίνεται νὰ ἀκολουθῇ κατὰ προτίμησιν καμμίαν ἰδιαιτέραν τῶν ἐπιστημῶν. Ἦμπορεῖ μάλλον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς γεωγράφος τῆς εὐρυτέρας ἀπόψεως. Γεωγράφος ἐφοδιασμένος μὲ στοιχεῖα γεωλογίας, φυτολογίας, παλαιοντολογίας, κλιματολογίας, οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, λαογραφίας καὶ τέχνης. Γεωγράφος ἀκαταπόνητος καὶ εὐσυνείδητος σχεδιάζων τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας ἀφοῦ περιέλθῃ σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὰ παράλια, ἀφοῦ βαδίσῃ εἰς τὰ ἀκροβούνια καὶ διασχίσῃ τὰς πεδιάδας. Τὰ βιβλία του εἶνε φυσικαί, πολιτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ γεωγραφίαι τῶν περιγραφομένων χωρῶν. Εἰς ὀλίγιστα βιβλία του παρουσιάσθη ὡς ποιητὴς καὶ δὲν εἶνε τὰ βιβλία αὐτὰ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ὀφείλῃ τὴν συγγραφικὴν του φήμην. Ὅλα του τὰ ἔργα εἶνε εἰκονογραφημένα. Περιέχουν φωτογραφίας τῶν ἔργων τέχνης ἢ τῶν διαφόρων τόπων καὶ χωρῶν καὶ σχέδια ἰδικά του τῶν ὠραίων τοπίων, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουν τὸ μάτι τὸ ἱκανὸν νὰ ἀνεύρῃ τὸ ὠραῖον ἐν τῇ φύσει ἀλλ' ὅχι εἰς τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ τὸ ἐξησκημένον χέρι εἰς τὴν ἀπεικονίσιν του. Διὰ τοῦτο ἡ σκηνοθέτης τῶν τοπίων εἶνε ἀληθῶς γραφικὴ, ἢ προοπτικὴ

ὅμως καὶ ἡ ἐπεξεργασία κατὰ πολὺ ὑστεροῦν. Οὕτω εἰς μερικὰς θαλασσογραφίας του αἱ ὀροσεῖραι μικρῶν νήσων κειμένων εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνος ὁμοιάζουν μὲ βινιέτες τοῦ ὅλου σχεδίασματος. Εἰς ἄλλα πάλιν σχέδια — ὁ ἀρχιδουξ σχεδιάζει μὲ πέναν — αἱ γραμμαὶ σύρονται τόσον ἀσύνδετα καὶ βαρεῖα ὥστε τὸ σχέδιον φαίνεται νὰ ἔγινε ἀπὸ ἐρασιτέχνην μαθητὴν δημοτικοῦ σχολείου κατὰ τὴν ὥραν τῆς παραδόσεως. Ἀλλὰ ποῖαν σημασίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ μετρία ἐκτέλεσις ὅταν ὁ ἀρχιδουξ γνωρίζῃ μὲ τὴν τέχνην maestria νὰ ἐκλέγῃ τὸ τοπίον καὶ τὸ σκηνοθετῇ. Τοῦτο μαρτυρεῖ τὴν ποιητικὴν ψυχὴν του. Ἡ δεξιότης τοῦ χειροῦ ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖ κάπως τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς ὅλης δημιουργίας. Ἄλλως τε ἀνεξαρτήτως τῆς μετρίας προοπτικῆς τῶν ἔχουν τὰ σχεδίασματα αὐτὰ κάποιαν τεχνοτροπίαν, κάποιαν πρωτυτυπίαν ἐκτελέσεως εἰς τὰς χονδρὰς καὶ σκληρὰς γραμμὰς τῶν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ταχύτης τῆς ἐκτελέσεώς τῶν θὰ εἶνε καταπληκτικὴ, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς ὅχι μόνον τὸ κείμενον τῆς περιγραφομένης νήσου εἶνε πλουσίως στολισμένον μὲ εἰκόνας καὶ σχεδίασματα ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρον ὀγκῶδες λεύκωμα εἰκόνων σχεδιάζει καὶ ἐκδίδει ὁ ἀρχιδουξ διὰ κάθε τόπον ποὺ ἐπεσκέφθη καὶ ἐμελέτησε.

Ἄς ἴδωμεν τώρα πῶς ἐργάζεται ὁ ἀρχιδουξ καὶ ποῖον σύστημα μελέτης ἀκολουθεῖ. Τὸ πρῶτον ἐφόδιόν του εἶνε οἱ ὁμώνυμοι πίνακες (Tabulae Ludovicianae). Οἱ πίνακες αὐτοὶ ἀποτελοῦν ὀγκῶδες βιβλίον 100 σελίδων εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀρχιδουξ διατυπώνει εἰς ἐρωτήσεις ὅλας τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην νὰ συλλέξῃ διὰ τὴν συγγραφήν. Εἰς ἐκάστην ἐρώτησιν ἀφήνει ἀνάλογον λευκὸν χωρὸν ὥστε νὰ γραφῇ ἡ ἀπάντησις, καὶ τοὺς πίνακας τούτους διανέμει εἰς ἐκάστην χώραν πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προσφέρονται καὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ τὸν βοηθήσουν καθεὶς εἰς τὸν κύκλον τῶν γνώσεών του καὶ τῆς πείρας του. Αἱ ἐρωτήσεις αὐταὶ εἶνε ταξινομημέναι κατὰ τὴν αὐτὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ βιβλίου, ὥστε ἡ μεταφορὰ τῶν ἐδῶ δίδει τὴν πληρεστέραν εἰκόνα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ εἴδους τῶν περιεχομένων τῶν συγγραφῶν τοῦ ἀρχιδουκός. Αἱ

* «Παναθήναια» σελ. 111. — Τέλος.

διατυπώμεναι ἐρωτήσεις εἶνε αἱ ἀκόλουθοι :

Γεωγραφικὴ θέσις. Ἐπιφάνεια. Περίμετρος. Σχήμα. Ἀποκλίσεις τῆς μαγνητικῆς βελόνης. Κλίμα. (Θερμοκρασία, διάρκεια θερμότητος καὶ ψυχούς, ἀτμοσφαιρικὴ τάσις, ὑγρασία, διάρκεια ξηρασίας, χιὼν καὶ χιόνος ὕψος καὶ διάρκειά, χάλαζα, βροχή, ποσότης βροχῆς ἐτησίως, ἄνεμοι φέροντες βροχὴν, δμύγλη. Ἐποχαὶ καὶ διάρκειά αὐτῶν. Ἄνεμοι. Ποίας ἐποχὰς πνέουν. Θύελλαι). *Θάλασσα.* (Βάθος. Ποσότης ἄλατος. Διαφορὰ μεταξὺ παλιρροίας καὶ ἀμπώτιδος. Ρεύματα, διεύθυνσίς των, ὥραι διαρκείας καὶ ταχύτητος των). *Χαρακτὴρ τῆς χώρας.* (Μεγαλειτέρον ὕψος. Παράλια, λιμένες. Πεδιάδες, κοιλάδες. Ποταμοί, ρύακες, μήκος καὶ ταχύτης των. Λίμναι. Ἐλῆ. Ἐκτασις καὶ βάθος. Θερμαὶ πηγαί. Ἀνάλυσις τοῦ ὕδατός των. Σύστασις ἐδάφους. Εὐφορώτερα μέρη. Κατάλογος). *Φυτά.* (Πρωϊμώτερον ἀνθοῦντα. Φαρμακευτικά). *Ζῶα.* (Κατάλογος τῶν ἀγρίων καὶ κατοικιδίων). *Πληθυσμός.* (Ὀλικὸς ἀριθμός. Ἐγχώριοι. Πραγματικοὶ ἀριθμοί. Ἀναλογία ἐπὶ χιλιομ. Αὐξήσις. Ἀρρενες. Θήλεις. Ἀριθμοὶ οἰκογενειῶν. Ἐγγαμοί. Ἀγαμοί. Χῆροι. Ἀναλογία γάμων καὶ λεπτομερεῖς στατιστικαὶ ἐπ' αὐτῶν). *Θνησιμότης.* (Ἀσθένειαι κοιναί, τοπικαί, ἐπιδημικαί. Ἡλικία. Μῆνες. Ἀναλογία ἐπὶ πληθυσμοῦ). *Μακροβιότης* (ἡλικία ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν). *Θρησκευμα.* Ἐπάγγελμα (μετ' ἀπαριθμήσεως τῶν πτωχῶν τυφλῶν κωφῶν βωβῶν καὶ φρενοπαθῶν). *Χαρακτὴρ τῶν κατοίκων* (φυσικαὶ κλίσεις, δραστηριότης, ἠθικότης. Λεπτομερεῖς ἐγκληματολογικοὶ πίνακες). *Γλῶσσα.* (Φιλολογία. Παροιμία). *Ἐκπαίδευσις* (ἐγγράμματοι καὶ ἀγράμματοι. Σχολεῖα, διδάσκαλοι, μαθηταί. Θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις). *Προλήψεις. Γιατροσόφια. Ἐθνικὸν ἔνδυμα.* *Οἰκία* (ἀριθμός, κατασκευή, αὐξήσις ἀριθμοῦ). *Τροφή* (κατ' ἐποχάς. Ἐτησία κατανάλωσις). *Ἐθνικὰ ἔσματα* (μουσικὴ χορὸς, λαϊκαὶ διασκεδάσεις, παίγνια). *Τοπικὰ ἔθιμα* (ἐπισκέψεις, ἐκλογὴ συζύγου, γάμοι, βάπτισις, κηδεῖα). *Ἀνώτεροι κοινωνικαὶ τάξεις καὶ εὐγενεῖς*, (ἰδιοκτησίαι, εὐγενέστεραι οἰκογένειαι). *Κλῆρος* (ἐκπαίδευσις του. Ἀπολαυαί. Ἐνορίαί. Μοναί). *Οἱ χωρικοί. Συνθῆκαι γεωργίας* (ἡμερομίσθια, ἀξία ἐδάφους, ἐργαλεῖα, καλλιέργεια, λίπασμα, ποιότης ἐδάφους, ἐκτάσεις καλλιεργημέναι καὶ μὴ). *Δάση. Διάφορα εἶδη καλλιεργουμένων δένδρων.* (Ἐποχὴ συγκομιδῆς, ἀξία, ἀριθμός, περιοχαί, προϊόν, ἀσθένειαι. Ἐλαία. Σνκή, χαρουπιά, ἀμυγδαλέα. Ἄλλα καρποφόρα). *Ἡ ἀμπελος* (παρασκευὴ οἴνου, ποιότης, σταφίς).

Ἄλλα φυτὰ (κλωστικά, φαρμακευτικά, φορβαί). Σίτος (ποιότης, ποσότης, ἀπόδοσις). Δάση (φυτεία, ρυτίνη, κόμι, χρωστικαὶ οὐσίαι καὶ φαρμακευτικά). *Σηροτροφία. Μελισσοκομία. Κτηνοτροφία.* (Ἀριθμός, αὐξήσις, χρησιμότης καὶ ἀξία τῶν διαφόρων ζώων. Τροφή, προϊόντα, βόες, πρόβατα, αἶγες, χοῖροι, ἵπποι, ἡμίονοι, ὄνοι). *Θήρα* (Μέθοδος, κύνες κυνηγετικοί). *Ἀλιεία* (Μέθοδος, ἔνδυμα, λέμβοι ἀλιευτικά, διατάξεις περὶ ἀλιείας. Ἰχθῦς καὶ ἄλλα θαλάσσια προϊόντα. Ἀλίπαστοι ἰχθῦς, σπογγαλιεῖα καὶ κοράλια). *Ναυτιλία* (ἀπόστασις λιμένων. Κανονισμοὶ λιμένος. Ἀριθμός καὶ χωρητικότης πλοίων. Ἀπόπλοι καὶ κατάπλοι. Πλήρωμα. Ναυτικοὶ ὑπηρετοῦντες τὴν ξένην ναυτιλίαν. Ναυπήγησις. Ναυπηγοί). *Ὀρυχεῖα καὶ μεταλλεῖα.* (Λατομεῖα ἄλας, μυλόπετραι κ.λ.). *Βιομηχανία.* (Ἀριθμός καὶ εἶδος ἀλευρομύλων καὶ κλιβάνων. Ἐργοστάσια. Σκευὴ καὶ ὄργανα. Βιομηχανία ὀρυκτοῦ βασιλείου, λίθων μετάλλων κ.λ. Βιομηχανία φυτικοῦ βασιλείου. Ἐδωδιμα. Ὑφαντήρια. Ἐλλείποντα βιομηχανικὰ εἶδη καὶ εἶδη παραγόμενα πέραν τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν). *Συγκοινωνία.* (Ὀδοί. Ἔτος κατασκευῆς των. Τεχνικὰ ἔργα. Ζῶα μεταγωγικά, εἶδος ἀριθμός κ.λ.) *Ἐμπόριον* (Λεπτομερέστατοι πίνακες εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων προϊόντων μετὰ πλείστον συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν). *Ξενοδοχεῖα. Ταχυδρομεῖα καὶ Τηλέγραφος.* (Στατιστικὴ τῆς ταχυδρομικῆς καὶ τηλεγραφικῆς κινήσεως). *Ἀρχαὶ στρατιωτικά, δημόσια, δημοτικά, ἐκκλησιαστικά. Ἐνορίαί καὶ ἀριθμός των. Φυλακαί. Δημοσία ὑγιεινὴ. Φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Ἐμπορικαὶ ἐταιρίαι. Φόροι. Τελωνεῖα καὶ δασμοί. Δημόσια δαπάναι. Μέτρα καὶ Σταθμά.*

ΕΙΔΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ: Περίμετρος τῶν πόλεων. Πληθυσμός κατὰ περιοχάς, διαμερίσματα καὶ ἐνορίας. Ὑψη καὶ γεωγραφικῶς καθωρισμένα σημεῖα. Ἀπόστασις μεταξὺ περιοχῶν καὶ πόλεων.

Ἐκ τῶν πινάκων τούτων καταφαίνεται τὸ ὕλικόν καὶ ἡ κατάταξις τῶν συγγραφῶν τοῦ Ἀρχιδουκῆ. Πρόδηλον εἶνε ὅτι ἕκαστον βιβλίον του ποικίλλεται μὲ πλουσίαν βιβλιογραφίαν καὶ μὲ ὅ,τι εἰδικῶς χαρακτηριστικὸν δύναται νὰ ἔχη καθεὶ τόπος ὧτ' εἰς τὸ τελευταῖον βιβλίον του περὶ Ἰθάκης («Ἡμέραι χειμῶνος ἐν Ἰθάκῃ») ἔχει παρεκβάσεις ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικάς, κηρύσσεται δὲ ἐν τῇ διαμάχῃ περὶ τῆς ὁμηρικῆς Ἰθάκης ὑπέρμαχος τῆς σημερινῆς Ἰθάκης.

Τὰ μέχρι σήμερον ἐκτυπωθέντα ἔργα τοῦ

Ἀρχιδουκῆ Σαλβατῶρ εἶνε τὰ ἀκόλουθα: Λευκωσία ἢ πρωτεύουσα τῆς Κύπρου (1873). Περιήγησις ἀνὰ τὰς Σύρτις (1874).

Θαλάσσιος περίπατος ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ (1876).

Αἱ ὁδοὶ τῶν Καραβανίων ἐξ Αἰγύπτου εἰς Συρίαν (1879).

Οἱ Σέρβοι ἐν τῷ Ἀδρίᾳ (Τύποι αὐτῶν καὶ περιβολαί) 1870-187)

Παῖοι καὶ Ἀντίπαῖοι ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει (1887).

Αἱ Βαλεορίδες (ἐπτάτομον λαμπρότατα εἰκονογραφημένον σύγγραμμα (1869-1891).

Ὁ Κόλπος τοῦ Βούκαρι-Πόρτο-Ρέ.

Οἱ Ἄγγελοι (Los Angeles) ἐν τῇ μεσημβρινῇ Καλλιφορνίᾳ).

Ἡ Βιζέρτα καὶ τὸ μέλλον της.

Χορβατῶν, πρωτεύουσα τῆς Τασμανίας.

Μαραμένα φύλλα ἀπὸ τὴν Ἀβαζιαν.

Ἐλγολάνδη.

Θαλασσία ἐκδρομὴ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Τριπόλεως καὶ Τύνιδος.

Αἱ Λιπάριοι νῆσοι (Βουλῶνον, Σαλίνα, Μπάρη, Πανάρια, Φιλιγούρη, Ἀλιγούρη, Στρομβόλη).

Ναυάγιον ἢ ὄνειρον θερινῆς νυκτός¹.

Ἰσπανία περιγραφή μετ' εἰκόνων. Ἀκούσιος περίπλους τῆς Γῆς. Καλουμβρέτες. Μῦθοι ἐκ Μαγιόρκας. Βανζάρτη. Καννόζα (1897). Ἀλβόραν. Οὐστία.

Ὀλίγαι λέξεις περὶ τῶν Καυμένων (Θήρας).

Ζάκυνθος (2 τόμοι) 1905.

Ἰθάκη («Θεριναὶ ἡμέραι» ἐν Ἰθάκῃ — εἰκόνες καὶ σχέδια) «Χειμεριναὶ ἡμέραι ἐν Ἰθάκῃ» — 1905.

Ὅ,τι ἐπὶ πλέον ἰδιαίτερος χαρακτηρίζει τὰ ἔργα τοῦ Ἀρχιδουκῆ εἶνε ἡ ἐκδοτικὴ πολυτέλειά των. Ὅλα εἶνε εἰς μέγα σχῆμα μὲ χονδρότατον χάρτην, μεγάλα καινουργῇ στοιχεῖα καὶ πολυτελεῖς ἐξώφυλλον. Ἰδιαίτερος καλαισθητικὸν εἶνε τὸ περὶ Ἰθάκης τελευταῖον σύγγραμμα τοῦ Ἀρχιδουκῆ. Τὰ μεγάλα χονδρὰ φύλλα εἶνε προσηρμοσμένα ἐπὶ λωρίδων λευκοῦ λινοῦ ὑφάσματος καθὼς εἰς τὰ πολυτελῆ λευκάματα. Τὸ βιβλίον τυπογραφικῶς ἄψογον εἶνε πλουτισμένον μὲ ὥραιας εἰκόνας, τὸ ἐξώφυλλόν του δὲ κατάλευκον μὲ μικρὰ χρυσὰ γράμματα: «Χειμεριναὶ ἡμέραι ἐν Ἰθάκῃ». Εἶνε τὸ τελευταῖον βιβλίον καὶ ἡ τελευταία λέξις τῆς τυπογραφικῆς καὶ ἐκδοτικῆς τελειότητος.

¹ Ἑλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Ἀν. Μιτσιάλη ἱατροῦ ἐν Παρίσι. Τυπογραφεῖον «Ἐστία» 1904.

Συνήθως ὁ ἀρχιδουκὲς ἐκδίδει εἰς μικρὸν σχετικῶς ἀριθμὸν τὰ ἔργα του τὰ διανέμει δὲ μεταξὺ φίλων καὶ συνεργατῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως δὲν τίθεται εἰς τὰ βιβλία. Κατὰ μοναδικὴν ἐξαίρεσιν ἔθεσε τὸ ὄνομά του ὁ Ἀρχιδουκὲς εἰς τὴν περὶ «Παῖων καὶ Ἀντιπᾶξων» συγγραφὴν.

Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἔργων του, εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν εἰργάσθη ὁ Ἀρχιδουκὲς. Ἀπὸ τοῦ 1863 προσήγγισε καὶ ἐμελέτησε ἑλληνικὰ παράλια καὶ ἑλληνικὰς νήσους, ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1898 φαίνεται ἀφοσιωθείς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν περιήγησιν ἑλληνικῶν ἀκτῶν. Ἐμελέτησε τοὺς Παξοὺς. Εἰργάσθη ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὑστερον ἄλλα δύο ἔτη εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ σήμερον εὐθὺς ὡς εἶδε τὸ φῶς ἡ τελευταία αὐτῆ περὶ Ἰθάκης συγγραφὴ, ἐτοιμάζεται ὁ ἀρχιδουκὲς εἰς νέαν μελέτην ἑλληνικῆς νήσου τοῦ Ἰονίου. Τὸ συγγραφικὸν δαιμόνιον τὸν σύρει πρὸς τὴν Κεφαλληνίαν, εἰς τὴν μεγάλην, βουνώδη, ποικιλώτατα ἐδαφικῶς διαμορφωμένην νήσον. Ἀλλ' ἡ ἡλικία¹ καὶ ἰδίως τὰ ἀρθροτικά ἐνοχλήματα ἀναγκάζουν τὸν ἀρχιδουκὰ νὰ δειλιῇ. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐργάζεται καὶ ὁ ὁποῖος συνίσταται εἰς τὸ νὰ διασχίῃ πεζὸς ἀκροβούνια καὶ πεδιάδας, εἶνε πολὺμοχθος διὰ νήσον μεγάλην, βουνώδη, πολὺκόλπον, μὲ ἡφαιστειογενεῖς ἐγκατακρημνίσεις ὄρεων καὶ βραχωδῶς ἀποτόμους ἀκτῆς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον φαίνεται ἀποφασισμένος νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν Λευκάδα. Ἀπὸ τινος μάλιστα ἐμμέσους ἐκδηλώσεις τοῦ ἀρχιδουκῆ προκύπτει ὅτι θὰ εἶχεν ἤδη ἀρχίσει τὴν ἐργασίαν του εἰς τὴν Λευκάδα ἐὰν δὲν συνέπιπτε νὰ ἐργάζωνται Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ διαταχθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος χάριν τοῦ ζητήματος τῆς ὁμηρικῆς Ἰθάκης εἰς ἐπιτοπίους χαρτογραφικὰς καὶ χωρομετρικὰς μελέτας. Ἀπὸ ἀβρόφρονα λεπτότητα ὁ ἀρχιδουκὲς δὲν ἠθέλησε νὰ ταράξῃ τὴν γαλήνην τῶν ἐργαζομένων ἀξιωματικῶν καὶ ἀνεχώρησε μὲ τὴν πρόθεσιν, ὡς πιστεύεται, ταχέως νὰ ἐπανεέλθῃ καὶ συνεχίσῃ τὰς ἐργασίας του εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου.

Ἄς διατυπώσωμεν τὴν ἐλπίδα ὅτι τὰ ἔργα τοῦ ἀρχιδουκῆ Λουδοβίκου Σαλβατῶρ θὰ ἴδουν τὸ φῶς καὶ μὲ ἑλληνικὸν ἔνδυμα καὶ θὰ καταστοῦν παρόρμησις εἰς τοιοῦτου εἶδους ἑλληνικὰς μονογραφίας.

Σ ΛΟΒΕΡΑΟΣ

¹ Ἐγεννήθη ἐν Φλωρεντίᾳ τριτότοκος υἱὸς Ἀρχιδουκῆς Λεοπόλδου τῆς Τσρκάνης τῇ 4 Αὐγούστου 1847.

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ Ν. ΘΩΜΑΣΑΙΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ἀξιότιμε φίλε,

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ποιητοῦ ἐν Ζακύνθῳ ἀνήγειρεν, ὡς γνωστόν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σολωμοῦ, κόμης Δημήτριος, τὴν προτομὴν τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ του.

Τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς ταύτης ἐγένοντο τῇ 18ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1866. Κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια ταῦτα ὁ ἱστοριογράφος τῆς Ζακύνθου Π. Χιώτης ἐξεφώνησεν ἐνθουσιώδη λόγον, δημοσιευθέντα εἰς τετρασέλιδον φυλλάδιον, καταστὰν σπανιώτατον καὶ οὐ ἀντίτυπον ἀποτεθησαύρηται ἐν τῇ περὶ τοῦ Σολωμοῦ συλλογῇ μου.

Τὸν λόγον τοῦτον ὁ Χιώτης ἀφιέρωσεν εἰς τὸν μέγαν Ἰταλὸν φιλόλογον Νικόλαον Θωμασίον μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

AL CHARISSIMO
NICOLO TOMASEO
A I CAMPIONI DI LIBERTA
AMANTISSIMO
E
AL DI LEI BARDO
AFFEZIONATISSIMO
L AUTORE
DI QUESTO DISCORSO
CONSACRA
IN
MEMORIA DEL ACCOGLIENZA
FATTAGLI A FIRENZE.

Εἰς τὴν ἀφιέρωσιν ταύτην ἀπαντῶν ὁ Θωμασαῖος ἐπέστειλεν τὴν 29ῃν Μαρτίου τοῦ 1867 ἐκ Φλωρεντίας πρὸς τὸν Π. Χιώτην τὴν ἐπομένην ὡραιότατην ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν, ὡς ἐντελῶς ἄγνωστον, ἄτε ὀλίγον κυκλοφορήσασαν σῶς ἐπιστέλλω πρὸς δημοσίευσιν διὰ τὰ «Παναθήναια».

Σημειῶ δέ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐτυπώθη εἰς ἐλάχιστον ἀριθμὸν ἀντιτύπων (4 σελίδες εἰς ὄγδοον, ἰταλιστὶ μὲ παραπλεύρως ἑλληνικὴν τὴν μετάφρασιν ὑπὸ Χιώτη). Ἐν δ' ἀντίτυπον αὐτῆς φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Π. Χιώτη καὶ ἀφιερωμένον: **Τῷ νομοδιδάκτορι Σπυριδωνί Δεονταράκη**, κατὰκειται ἐν τῇ συλλογῇ μου.

Ἴδου ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολή:

Ἀξιότιμε Κύριε Χιώτη,

Εὐχαριστήσεις ὑμῖν ὀφείλω ὅτι ἐδηρεστήθητε

νά μοι προσφωνήσητε τὰς καταθυμίας λέξεις τὰς ἐπὶ τιμῇ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ προσρηθείσας, συγκαίρῳ δὲ ἅμα τῇ ὥραίᾳ ὑμῶν πατρίδι διὰ τὸ μνημεῖον ὅπερ, πέποιθα, θέλει εἰσθαι πρὸς τοὺς Ἴονας καὶ τοὺς Ἕλληνας ἅπαντας ἀνεξάντλητος ἔμπνευσις ἐπὶ ἔργοις ἀξίοις. Ἐργοῖς μεγολοφυΐας, χειρὸς καὶ καρδίας· ἐπειδὴ ἄνευ γεγονότων πολιτικῆς ἀξίας καὶ γενναϊόφρονος ἀρετῆς οὐδέποτε ἡ ἰδέα εἶναι μεγάλη καὶ ἡ ῥῆσις ἰσχυρά καὶ τῆς τριπλῆς ταύτης δόξης ὁμοῦ συναρμολογμένης, ἡ Ἑλλάς προσφέρει πᾶσι τοῖς ἔθνεσι παραδείγματα ἀναθάλλοντα καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας. Εἰς τὴν ὑμετέραν προσλαλιὰν ἀναγινώσκω τὰ ὀνόματα ἐτέρων Ζακυνθίων, οὐχὶ ὀλίγων, οἵτινες προηγήθησαν τοῦ Σολωμοῦ, καλλιεργοῦντες τὰ γράμματα, προπαρασκευάσαντες, οὕτως εἰπεῖν, τὰς βαθμίδας δι' ὧν ἀνέβη. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐνισχύεται ἡ πεποίθησίς μου, ὅτι πᾶν ἀγαθὸν ἐν τῷ κόσμῳ, ἔχει τὰς προπαρασκευάς του, οὐχὶ πάντοτε προαγγελλομένας, πάντοτε ὁμῶς προορωμένας, — ὅτι οὐδεμία περιφανὴς ὑπεροχὴ εἶναι μοναδικὴ κατὰ τὸ εἶδος τῆς, καὶ σχεδὸν τερατωδῶς διάφορος ἀπάντων τῶν ἐαυτὴν περικυκλούντων πραγμάτων, — καὶ ὅτι τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἡδυνήθη νὰ ἐκπαιδευθῇ νοῦς καὶ ψυχὴ ἐκλεκτὴ ὑπ' ἄλλων νόων καὶ ὁμοίων ψυχῶν, μεγαλητέρων δ' ἴσως καὶ καλλιτέρων, ἢ ὑπῆρξεν, ἢ δύναται νὰ γείνη εὖγονον. Ἀλλ' ἡ μεγαλόνοια τοῦ Σολωμοῦ ὀφείλει ἐν μέρει τὴν ἐαυτῆς ἀνάπτυξιν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Αὐτὸς δὲ χαίρων καὶ ἐγκαυχώμενος ὁμολογεῖ τοῦτο, ὡς ἡ Ἰταλία καὶ ἅπας ὁ πολιτισμένος κόσμος ὁμολογοῦσι μεγάλην πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐγγνωμοσύνην· διότι οἱ πλούσιοι δὲν φοβοῦνται ν' ἀναγνωρίζωσι τὸ χρέος, ὅπερ δύνανται νὰ ἀποτίσωσι μετ' ἀφειδοῦς τόκου· καὶ μεταξὺ ἔθνους καὶ ἔθνους ἡ ἄρρησις αὐτοῦ εἶναι ἴδιον ἀπίστων καὶ αἰσχυρῶν πενήτων, ἢ περιφρόνησις εἶναι ἴδιον ἐδήθων καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη χείρων καὶ τῶν ἀλόγων ζώων.

Ὅθεν, Κύριε, πρεπόντως διανοήθητε νὰ τιμήσητε τὸν ποιητὴν τῆς Ζακύνθου, διὰ τῆς διανοίας ὑπάρχοντος, ἐκ Ζακύνθου εἰς Πάδοβον, καὶ τοποθετῶν τὸ νεόδμητον τοῦτου μνημεῖον ἐν μέσῳ τοσούτων ἄλλων, ἅτινα τὸν ἐκεῖ ἀνθόκηπον λειμῶνα (*il Prate della Valle*) στέφουσι διὰ μεγάλων ἀναμνήσεων. Ἕλληνες δὲ καὶ Ἰταλοὶ ἐδρίσκονται ἐκεῖ, ὡς ἐν κοινῇ πόλει, ἡ

μᾶλλον εἰπεῖν ἐν οἰκογενεῖᾳ συνοικοῦντες. Πρὸς τοῦτοις δὲ εὐχαριστῶ ὑμᾶς, ὅτι, ὡς ὁ Σολωμὸς ἔπραττε κατὰ τὰς ζωηρὰς καὶ συχνάκις ποιητικὰς συνομιλίας του, μὲ ὀδηγήσατε εἰς προσφιλεῖς ἀναμνήσεις, καὶ κατορθώσατε ὅπως νοερῶς ἐπισκεφθῶ καὶ πάλιν τοὺς τόπους, οὓς εἶτε ἐν τῇ προπομπῇ πανηγυρικῶν τελετῶν, εἶτε ἐν τερπνῇ γαλήνῃ ἀκτινοβολούσης ἐσπέρας, εἶτε ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς περιηγήθητε κατὰ τὴν νεότητά μου. Ἀλλὰ μᾶλλον ἄξιον τοῦ ποιητοῦ, δὴν ἡμεῖς ἐπιποθοῦμεν, ὡς πολὺν ταχέως καὶ λίαν ὀδυνηρῶς ἐκλείψαντα ἀφ' ἡμῶν, εἶναι ἡ πτῆσις, διὰ τῆς ὁποίας ἐκ τῆς ἀνθοστολιστοῦ γενετῆρας γῆς ὑψοῦσθε εἰς τὰ ὄρη τῆς ὑπὸ πολυτίμων ἀναμνήσεων πλουσίας νήσου, ἐν αὐτῇ τεθαμμένων, ὡς ἐν μεταλλεῖῳ πολυτίμου μετάλλου, — ἐν τῇ νήσῳ, ἥτις ἤδη οὐχὶ πρόσχαρα ἄσματα, οὔτε θυμιάματα ἀνθέων, ἀλλ' ἐνθουσιώδεις κρᾶνγὰς ἱεροῦ πολέμου καὶ φωνὰς αἵματος ὑψώνει. Τὸ Βενετικὸν αἷμα, τὸ ἐπὶ τῶν λίθων ἐκείνων πεπηγὸς ἀναιμάκτων μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἤδη ἀναβράζει καὶ πρὸς Θεὸν ὑψοῦται δέομενον καί.

πεποίθαμεν, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς δεήσεως, θὰ κατέλθωσιν ἐφ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος ψεκάδες εὐλογημένης ἐλευθερίας, εἰς ἐκείνην δὲ τὴν φωνὴν τοῦ αἵματος θὰ ἀποκριθῶσιν ἔργα ἀγάπης γενναιοψύχου καὶ θρησκευτικαὶ ἀρμονίαι.

29 Μαρτίου 67 Φλωρεντία.

Ὁ σὸς
ΘΩΜΑΣΑΙΟΣ

Εἰς τὴν φράσιν: **ἀλλ' ἐνθουσιώδεις κρᾶνγὰς ἱεροῦ πολέμου καὶ φωνὰς αἵματος ὑψώνει** (*animose grida di guerra pia, e voce di sangue*) δέον νὰ ὑποσημειωθῇ, ὅτι ὁ Θωμασαῖος ὑπενόει τοὺς ἀγῶνας τῆς τότε ἐπαναστάσεως Κρήτης.

Τοιαύτη, ἀξιότιμε φίλε, ἡ ὥραία αὕτη ἐπιστολὴ τοῦ ἐνθουσιώδους τῆς Ἑλλάδος φίλου Θωμασαίου, λαμβάνουσα ἐπικαιρότητα διὰ τῶν τελευταίων ἐν Ἰταλίᾳ ἐνδείξεων ἰσχυροῦ φιλελληνισμοῦ.

Μετὰ πλείστης τιμῆς καὶ ἀγάπης.

Ν. ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ *

Εἰς τὴν γαλερίαν τοῦ ἦτον ἔρημη ἐρρίφθη ἐπάνω εἰς τὸν Νοέλ, καὶ βεβαία ὅτι κανεῖς δὲν θὰ τοὺς ἤκουε οὔτε θὰ τοὺς ἐβλεπε, τοῦ ἐπρότεινε τὸ στόμα τῆς.
— Ἀῖριο λοιπόν, ἔ;
— Ὁ Νοέλ ἀπεκρίθη:
— Ναί. ἴσως... ἀλλὰ δὲν ξέρω ἂν θὰ εἴμ' ἐλεύθερος... Θὰ σὰς γράψω.

KB

Ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς κήπους τοῦ Τροκαδερό, ὅπου μετάλλινα ζῶα ναρκωμένα, πλαγιασμένα, ἀνορθωμένα ἐπάνω εἰς τὰ βάρη των φαίνονται ὡς ἀναπέμποντα τὴν λατρείαν των εἰς τὸν ἥλιον ποὺ πεθαίνει, ὁ Νοέλ κατεβαίνει εὐθυμὸς πρὸς τὸν ποταμόν.
Ἐνας οὐρανὸς ἀνοιχτὸς ἀσπρογάλανος βασιανίζομενος ἀπὸ σύννεφα καὶ ἀκτίνας, ἐξωραῖζε μὲ τὰ μάγια του τὸ μέγα τοπίον... Ἀτμός μενεξεδένιος πνίγει τὴν Galerie des Machines ἢ ὁποία κλείνει τὸν ὀρίζοντα τοῦ Πεδίου τοῦ Ἀρεως.

Ὀλόγυρα ἀπὸ τὸν πύργον τὸ πλῆθος μυρμηκιῶ. Οἱ ὄγχοι προσλαμβάνουν ἄγνωστον μεταλλεῖον. Ἐνα αἰσθημα κολοσσαίας ζωῆς καταλαμβάνει τὸν Νοέλ, τὸν συγκινεῖ, τὸν μεταρσιώνει, τὸν παραδίδει πάλιν εἰς τοὺς θελκτικούς ἐνθουσιασμοὺς τῆς νεότητός του. Αἰσθάνεται τόσο δυνατόν τὸν ἐαυτόν του καὶ τόσο νεάζοντα, ποὺ τὸν καταλαμβάνει ὁ πόθος νὰ γελᾷ, νὰ τραγουδήσῃ, ν' ἀπλώσῃ τὰ χεῖρα ν' ἀγκαλιάσῃ ὅλον τὸν κόσμον...

Ὅλαι αἱ μετριότητες, ὅλαι αἱ θλίψεις τῆς σαρκός, ῥάκη τοῦ παρελθόντος ποὺ σύρει μαζί του, τὸν ἀφίνουν διαμιάς. Δὲν ἡξεύρει πλέον ἂν ἡ Ρενὲ Μορισὼ ὑπάρχῃ. Προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰς δένδροστοιχίας πρὸς τὴν Σηκουάναν ποὺ ἀπλώνεται χαμηλά, πρὸς τὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος σύρει μαζί του, μέσα εἰς τὴν ἀσημένιαν κόμην του, τὰ μαδημένα τριαντάφυλλα τῆς ἡμέρας, τὸν χρυσὸν τῆς πεθαμένης Σελήνης... Ἐνας ἄνεμος ἀσθενῆς ποὺ σείει ἐλαφρὰ τὰ ὑγρά φυλλώματα, τὴν μουσκεμένην καὶ ἀνήσυχον γῆν, τοὺς πρασίνους χυμούς, ἐγγίζει τὸ μέτωπόν του... Ὁ Νοέλ ἀναπνέει

πλατειά. Τὸ στήθος του ἀνοίγεται. Τοῦ ἀρέσει ἡ ἐποχή, ἡ ὥρα, ὁ τόπος, ἡ νύκτα. . . Ἡ εὐωδία τῶν εἴκοσι ξανανθισμένων χρόνων του τὸν μεθᾶ. . . Καὶ φωνάζει δυνατὰ-δυνατὰ:

— Ζοζάννα. . .

Τὸ ἀγαπημένο ὄνομα τοῦ ἔρχεται εἰς τὰ χεῖλη, ὡσὰν τὸ ὄνομα αὐτὸ μοναχὸν νὰ περιεῖχε ὅλην τὴν γλύκαν τῆς νύκτας καὶ τῆς ἀνοίξεως. Ὁ Νοὲλ δὲν κυτᾶζει ὀπίσω του. Βλέπει, καθ' ἑαυτόν, εἰς τὸ σπῖτι του τῆς πλατείας Βόσγ, εἰς τὸ γραφεῖον του, τὴν καθημερινὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀναμένει, — τὴν ἐπιστολὴν τῆς Ζοζάννας, πρὸς εἶναι ἕνα κᾶτι τῆς Ζοζάννας τῆς ἴδιας αὐτῇ ἡ ἐπιστολή. . .

Εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ παίρνει ἕνα ἀμαξάκι, λέγει εἰς τὸν ἀμαξᾶν νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς ἕνα κοντινὸ ξενοδοχεῖον, τρώγει ἐκεῖ, κῆ-πειτα ξαναφεύγει γλίσωρα-γλίσωρα. . .

Τὸ Παρίσι ὁλόκληρον παρελαύνει: τὰ δένδρα μὲ νέα φύλλα, καταπράσινα, πρὸς τὸ ἀεριώφως τὰ καθιστᾷ ἀκόμη πρασινώτερα. Τὰ τραπέζια τῶν καφετειῶν κατέχουν τὰ πεζοδρόμια. Εἶναι θερμὸ βράδυ σχεδόν, καὶ εἶναι ἕνα βράδυ ἑορτῆς τῶ ὄντι. . .

Εἰς τὸ μεγάλο καὶ ἀδειανὸ διαμέρισμα, εἰς τὸ δευτέρου πάτωμα ἐνὸς παλαιοῦ σπιτιοῦ ἡ μυρωδιά τοῦ καπνοῦ Μέρυλαντ πλημμυρεῖ τὰ χρωματιστὰ περικαλύμματα τῶν τοίχων. Διάφορα σκεύη, πανοπλῖαι λάμπουν ἀορίστως. Ὁ ὑπηρετὴς μόλις ἄναψε τὴν λάμπαν. Τὸ φῶς, μετριάζομενον ἀπὸ τὸ ἐκ πορσελάνης ἀμπαζοῦρ, φωτίζει μόλις τὸ γραφεῖον καὶ συγκεντρώνεται ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι, εἰς τὸν σωρὸν τῶν ἡμερησίων καὶ τῶν φακέλων. . .

Ἡ ἐπιστολή τῆς Ζοζάννας εἶναι ἐκεῖ. . .

Σάββατον 15 Μαΐου 19. . .

Φίλε μου, σὰς συλλογίζομαι μὲ μοναδικὴν ἀνησυχίαν. Ἡ χθεσινὴ σας ἐπιστολή ἦτον ὀλίγο μελαγχολική. Ὁμιλούσατε γιὰ «ὥρας χαμένας» καὶ «ἀδυναμίας ἀνοήτους» καὶ συνεπέρανα ὅτι δὲν ἐργάζεσθε καθόλου, ὅτι χάνετε τὸν καιρὸν σας, καὶ ὅτι εἰσθε θυμωμένος μὲ τὸν ἑαυτὸν σας. Ὅχι ὅμως, προτιμῶ μόνον νὰ σὰς πῶ ὅτι μ' ἐνδιαφέρει πολὺ ὅτι ἀποβλέπει ἐσὰς, ὅτι ἡ χαρὰ σας εἶναι χαρὰ μου καὶ ἡ στενοχωρία σας ἰδική μου στενοχωρία, καὶ ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἤμουν εὐτυχής, ἂν εἰσθε ἐσεῖς δυστυχής. . . Μήπως δὲν εἶναι τοῦτο φυσικόν, φίλε μου, ἀφοῦ εὐχέσθε νὰ ζῶμεν μέσα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σκέψιν; . . . Ἐπαναλαμβάνω ἀπλῶς τοὺς λόγους σας. . .

Βλέπετε ὅτι σὰς ἐκμυστηρεύομαι κάθε τι πρὸς σκέπτομαι, ὅτι κάθε τόσο, εἰς κάθε νέαν μου ἐπιστολὴν λαμβάνω καὶ περισσότερον θάρρος. . . Εἶχα ἕνα σωρὸ ἱστορίας, ἐδῶ καὶ δύο ἑβδομάδες, πρὸς εἶμεθα χωρισμένοι ἐσκέφθηκα ὅτι πολὺ ὀλίγο μὲ γνωρίζετε, ἀπὸ σφάλμα ἰδικόν μου, καὶ ὅτι ἡ ἀσύγκριτη φιλία σας ἀξίζει μίαν ἀκεραίαν, ἀπλήν καὶ ἐγκαρδίαν εἰλικρίνειαν ἐκ μέρους μου. Ἀλλὰ ἐν τούτοις πρέπει νὰ μάθετε ὅτι αἰτία τοῦ ὅτι δὲν ἤμπορῶ νὰ σὰς πῶ ὅλον τὸν ἑαυτὸν μου εἶσθε, ἐσεῖς ὁ ἴδιος μὲ τὸν φόβον πρὸς μου ἐμπνέετε κάποτε. . . Ἐχετε κᾶτι νευρικὰς χειρωνακίας καὶ ἕναν τόνον ἀποκαλύπτοντα ψυχὴν ἀνυπόμονην, καὶ τὸ καθαρό σας βλέμμα δὲν εἶναι γλυκὺ πάντοτε. . . Κεῖν, πρὸς ἔχω ἀρκετὸ θάρρος μὲ τοὺς ἄλλους, εὐρίσκομαι κάποτε ἐντελῶς σκαιὰ καὶ ἀνόητη ἐνώπιόν σας, πρὸς εἰσθε ὁ μόνος μου φίλος. Εἶναι γελοῖον, συμφωνῶ. . . Μὴ με περιπαίζετε! Θὰ αἰσθανόμουν τὴν εἰρωνειάν σας, ἐξ ἀποστάσεως, καὶ δὲν θὰ σὰς ἔγραφα αὐριο βράδυ γιὰ νὰ σὰς τιμωρήσω. . .

Ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ. Ἡ θεία μου μὲ φωνάζει. Θὰ τελειώσω τὸ γράμμα μου πρὶν πάω νὰ κοιμηθῶ. . .

Ὁρα 10η

. . . Εἶχα καθίσει ἐμπρὸς εἰς τὸ γραφεῖον μου, τὸ ὁποῖον περιέχει ὅτι ἔχω πολυτιμότερον: μερικὰ οἰκογενειακὰ ἐνθύμια καὶ τὴν ἀληθογραφίαν μας. (Ἐπῆρα ὅλας τὰς ἐπιστολάς σας μαζί μου, ἐκείνας πρὸς μου ἐστείλατε ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν, ἀπὸ τὴν Ρώμην, τὴν Νεάπολιν, τὸ Παρίσι. . .) Ἡθελα νὰ σὰς γράψω κᾶτι τι καλὸ, ὅταν τὸ παιδάκι μου μὲ φωνάξε. . . Ἐπλησίασα τὸ κρεββάτι του. ἔβαλα τὸ χέρι μου στὰ μαλλιά του καὶ ἐξαναποκοιμήθη. Ἦμουν συγκινημένη καθὼς τὸ ἔβλεπα καὶ ὁμῶς ἡ ψυχὴ μου, τὸ βάθος τῆς ψυχῆς μου ἦτο εἰρηνικόν. . . Ποῦ αἱ ἡμέραι πρὸς ἔκλαια σιμὰ εἰν τὴν κούνια τοῦ Κλαυδίου! . . . Ὅλα ἄλλαξαν. . .

Δέκα ἡ ὥρα. Ὁ παπᾶς φεύγει. Ἡ θεία μου τὸν ἐρωτᾷ ἂν θέλῃ φανέρι. Αὐτὸς ἀρνείται: «ἔχω τὸν φανὸν τῆς Παρθένου, εἰς τὸν οὐρανόν. . .» Καὶ φεύγει γοητευμένος ἀπὸ τὴν λέξιν του, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸν λευκὸν φανὸν τῆς πανσελήνου.

Καὶ τώρα σιωπὴ πιά. Εἶμαι ὁλόμονη μαζὶ σας.

Πρέπει νὰ σὰς ἐκμυστηρευθῶ μίαν παράξενην ἐντύπωσιν πρὸς ἔχω μερικὰς ἡμέρας τό-

ρα. . . Δὲν ἀναγνωρίζω τὸν ἑαυτὸν μου πλέον! . . . Δυσκολεύομαι πολὺ νὰ τὸ ἐξηγήσω. Δοκιμάζω ἕνα συναίσθημα νέον ἐμπρὸς εἰς τὰ πράγματα πρὸς μου ἐνθυμίζον τὴν παλαιάν μου ζωὴν. . . Τάχα, τὰ σέβομαι, ἀλλὰ δὲν ἀποτελοῦν πλέον μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου ἀποσπῶνται, ἀπομακρύνονται! . . . Εἶναι φρεναπάτη τάχα; Εἶναι ἐπίδρασις ἀναπόφευκτος τοῦ χρόνου; . . . ἔχω ὥρας ἀποτόμου ἀνανεώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μου ὅπου ἐπανευρίσκω τὰς σημειώσεις τῆς δεκαπενταετοῦς μου ἡλικίας. Ἀνακαλύπτω τὸ σύμπαν, καὶ εἶμαι καταγοητευμένη. . . Ἀλήθεια, δὲν ἤξευρα ὅτι ὁ Μάιος ἦτον τόσο ὡραῖος, ὅτι ἡ τριανταφυλλία πρὸς σκαρφιάζει ὁλόγυρα ἀπὸ τὸ παράθυρό μου ἡμποροῦσε νὰ μοῦ δώσῃ τέτοια χαρὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἀρώματός της. . .

Μὴ γελᾶτε μὲ τὰς παραδοξολογίας μου αὐτάς. . . Σὲ ποιὸν θὰ τὰς ἔλεγα, ἂν δὲν τὰς ἔλεγα σὲ σὰς; Θὰ μὲ ξαναερῆτε ἴσως εἰς τὸ Παρίσι, ὅπως μὲ εἶχατε γνωρίσει, — κάπως ὀλιγώτερο ὠχρὰν, πρὸς εὐθυμην κάπως, μοναχά.

Εἰς τὸ Παρίσι! Ὑστερ' ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας. . . Θὰ σὰς παρουσιάσω τὸν μικρόν μου Κλαυδίον. Ἀγαπᾶτε τον, σὰς παρακαλῶ! Θὰ ἤθελα ἡ χάρις του καὶ ἡ ἀδωότης νὰ σὰς συγκινήσουν! . . . Ποῦ εἰσθε αὐτὴν τὴν ὥραν; . . . Ἐφάγατε ἀπόψε στής Μαρριέτας; . . . Πῆτε μου ὅτι κάμνετε, ἀφοῦ ἐγὼ σὰς λέγω ὅτι κάμνω. Ὅταν κᾶτι τί δὲν μοῦ προδίδει τὴν ζωὴν σας, ἕνα κενὸν μαῦρο σχηματίζεται εἰς τὴν σκέψιν μου καὶ εἶμαι λυπημένη ἕως ὅτου λάβω ἐπιστολὴν σας.

Καληνύκτα, ἀγαπημένε μου.

Ζοζάννα.

Ὁ Νοὲλ διαβάζει τὴν ἐπιστολὴν δύο, τρεῖς φορές δὲν ἀποκάμνει νὰ τὴν ξαναδιαβάσῃ. Δάκρυα ἀνεβαίνουν εἰς τὰ μάτια του. Ἡ καρδιά του κτυπᾷ δυνατά.

Θέλει νὰ παντῆσθαι, ἀμέσως! Θέλει τὸ γράμμα τὸ ἴδιο βράδυ ἀκόμη νὰ πᾶι στὸ μέρος τῆς Ζοζάννας, ὡσὰν κραυγὴ ἡ ὁποία, καθὼς τὴν ἀκούσῃ, θὰ ἀναπηδήσῃ σύσσωμη. . .

Θέλει νὰ τῆς πῇ ἀπὸ τώρα ὅτι ὠνευρέτο νὰ τῆς εἰπῇ ἀργότερα. Θέλει νὰ τῆς εἰπῇ ὅτι τὴν ἀγαπᾷ, μὲ ὅλην τὴν καρδίαν, μὲ ὅλην τὴν θέλησίν του.

Τὴν ἀγάπησε χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ, καὶ, ὅταν τὴν ἐγνώρισε, τὴν ἀγάπησε περισσότερον μὲ τὴν θερμότητα, σεβασμὸν καὶ εὐσπλαγχνίαν! Τὴν ἀγάπησε διὰ τὸ εὐθραστο σωμα-

τάκι της καὶ τὴν γενναίαν ψυχὴν της, διὰ τὴν ἡρωϊκὴν της δύναμιν καὶ τὴν τρυφεράν ἀδυναμίαν της, διὰ καθεὶ πρὸς ἐγνώριζε ἀπὸ τὴν ζωὴν της καὶ διὰ καθεὶ πρὸς προησθάνετο. . .

Διότι ὑπέφερε, πολλάκις, διὰ μυστικὸν πρὸς ἐνόμισε ὅτι διαβάσει εἰς τὰ λυπημένα μάτια της, εἰς τὸ κουρασμένο στοματάκι της. . . Ὑπέφερε διὰ τὴν σιωπὴν αὐτοῦ τοῦ στόματος καὶ διὰ τὸ αἶνιγμα αὐτῶν τῶν ματιῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ζοζάννα εἶναι ἑτοιμὴ νὰ ὁμιλήσῃ, ὁ Νοὲλ ἔξαφνα γίνεται γαλήνιος, καταπραυνεῖται. . . Δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς αὐτὴν τὴν γυναῖκα πρὸς νὰ μὴν εἶναι εὐγενές, ὡραῖον, γλυκὺ. Ἀς ὁμιλήσῃ λοιπὸν μὲ ὅλην τὴν ἐλευθερίαν!

Ὁ Νοὲλ θὰ ὁμιλήσῃ ἐπίσης. Θὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀδυναμίαν τῶν αἰσθησέων του, καὶ πῶς μὲ τὴν καρδιὰ γεμάτην ἀπὸ τὴν Ζοζάνναν ἐπήγαινε — ὅχι χωρὶς ἐντροπὴν — εἰς τῆς κυρίας Μορισώ. . .

Καὶ ἡ Ζοζάννα θὰ κλάσῃ ἴσως, ἀλλὰ θὰ ἐννοήσῃ, θὰ συγχωρήσῃ. Ὁ Νοὲλ θὰ τῆς εἰπῇ: «Ἐτελείωσε, ἐτελείωσε, δὲν θὰ ξαναἰδῶ πλέον αὐτὴν τὴν γυναῖκα. Ἀς μὴ μιλήσωμε γι' αὐτὴν πλέον, πολυαγαπημένη μου. . . Εἶμαι δικός σας, καὶ εἰσθε δική μου. . .» Τότε θὰ χαμογελάσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάκρυά της, καὶ ὁ Νοὲλ θὰ τῆς διηγηθῇ πῶς τὴν ἀγάπησε, τὴν ἐκέρδισε ὀλίγο-ὀλίγο διὰ νὰ ἐξυπνήσῃ εἰς τὸν νέον ἔρωτα μὲ νέαν ψυχὴν, νὰ εἶναι σὰν μία μνηστὴ ὁλοπάρθενη, σὰν ἕνα περιβόλι ἑτοιμὸν νὰ ἀνθοβολήσῃ. . .

Σκέψεις σιγασμέναι καὶ ὁλόθερμαι περνοῦν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Νοὲλ.

Δοκιμάζει νὰ γράψῃ. Χαράσσει μερικὰς λέξεις: «Φίλη μου, μοναδική μου φίλη. . .»

Τίποτε περισσότερον. Δὲν ἡμπορεῖ. Ἐπειτα ἀποθέτει τὴν πέναν βάζει τὴν κεφαλὴν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χέρια του. Ἡ λάμπα κάμνει ὁλόγυρά του ἕναν φωτόκυκλον προτότατον. Ἡ τύρβη τῶν νυκτερινῶν Παρισίων ἀνεβαίνει, ὁμοία μὲ τὸν βόγγον τῆς θαλάσσης. Ἡ Σελήνη χύνει τὸ λευκὸν φῶς μέσα ἀπὸ τὴν καμάρες πρὸς ἐπλανήθη ἡ σκιά τῆς Νινόν. Αἱ ὥραι κάτω ἀπὸ τὸ ἀσημένιο φῶς, κατακυλοῦν ἀσημένιαι. Καὶ ὁ Νοὲλ δέχεται εἰς τὴν ψυχὴν του σιωπηλὰ τὴν ἀγνωστὴν εὐτυχίαν πρὸς ἔρχεται. . .

ΚΓ

Τὸ δωμάτιον ὅπου ἔμενε ἡ Ζοζάννα ἦτον ἐντελῶς ἐπαρχιωτικὸν δωμάτιον, μ' ἕνα κρεβάτι καὶ μίαν ἱματιοθήκην ἀπὸ λάμπον ξύλον κα-

ρυδιᾶς ὅπου παριστάνοντο περιστέρια πού τσιμποῦν τὸ ἕνα τᾷ ἄλλῳ. Ὅταν ἀνοίγετο, μία ὁσμὴ κηροῦ καὶ ὀρίμων μύλων ἐχύνετο. Ἦτο σιμὰ εἰς τὸ παράθυρον ἕνα παλαιὸν ἐπιπλόν, μία πολυθρόνα σὰν ἐκείνας πού βλέπομεν εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Σαρντέν¹. Ἡ Ζοζάννα ἤρεσκετο νὰ κάθεται εἰς τὴν πολυθρόναν αὐτήν, νὰ παρατηρῇ τὰ κρεμάμενα κλαδιὰ τῆς τριανταφυλλιᾶς φορτωμένης ἀπὸ τριαντάφυλλα, καὶ τὸ περιβολάκι, καὶ τὴν Μητρόπολιν...

Ἀφότου εἶχε ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σάρτην, διὰ τὰς διακοπὰς τοῦ ἔαρος, δὲν εἶχε ἀφίσει σχεδὸν τὸ σπίτι. Ματαίως ἡ δεσποινὶς Μιράκλ σχεδὸν τὴν παρώτρυνε νὰ βγαίνει, νὰ βλέπῃ τὰς κυρίας Σαντουασὼ καὶ ἄλλα φιλικὰ πρόσωπα: ἡ Ζοζάννα ἴσα-ἴσα πού ἐβγαζε μόνον τὸ παιδάκι τῆς νὰ πάρῃ ἀέρα. Μία ἀκατανίκητη νωχέλεια τὴν ἔκαμνε ν' ἀηδιάζῃ κάθε εἶδος δράσεως, τὰς ζωηρὰς συνομιλίας καὶ τὰς παραταμένας. Καὶ ἡ θεία, κᾶπως παραξενευμένη καὶ ἀνήσυχη, τῆς ἔλεγε κάποτε:

— Τί ἔχεις, ἀνιψοῦλα μου; Εἶσαι λυπημένη;

— Λυπημένη, ἐγώ; ... Ἀ! ὄχι! Ξεκουράζομαι ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ Παρισιοῦ.

Ἐξεκουράζετο ἐπερίμενε, τῆς ἄρρεσε νὰ διαβάξῃ, νὰ ράβῃ, νὰ ὀνειροπολῇ, μοναχῇ, προσέχουσα εἰς τὰς σκέψεις τῆς — εἰς τὴν κρυφίαν καὶ ἔμμονον σκέψιν πού συνεῖχε μέσα τῆς ὅλας τὰς ἄλλας. — Ὁ καλὸς ὕπνος, ἡ ὄρεξις, ἡ γαληναία καὶ κανονικὴ ζωὴ, τὴν εἶχαν ἐξωραΐσει καὶ ἀνανεώσει εἰς διάστημα ὀλίγων ἡμερῶν. Ἐσκέπτετο:

« Ἀλήθεια δὲν λυποῦμαι πλέον γιὰ τίποτε! ... Ὁ Μανρίκιος θὰ ἐξαφνίζετο ἂν μ' ἔβλεπε ἔτσι. ... Δὲν ἐπίστευα ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρηγορηθῶ τόσο γλίσωρα! ... Πῶς ἡμπορῶ καὶ λησμονῶ τὰ τρομερὰ αὐτὰ χρόνια, πῶς ἡμπορῶ καὶ ἀγκαλιάζω τὸν Κλαυδίό μου χωρὶς νὰ μοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά! ... Μήπως ἡ ψυχὴ μου εἶνε ἐλαφρὰ; ... Μήπως εἶνε « ἡ ἰσχὺς τῶν πραγμάτων » πού μὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ παρελθόν; ... Μήπως εἶνε ἡ ἐπίδρασις τοῦ Νοέλ Ντελύ; ... Δὲν ἠξεύρω. ... Ρίπτομαι ἀνυπόπτος εἰς τὴν ζωὴν. ... »

Ἐξυπνοῦσε τὸ πρῶτ' ἕνα συναίσθημα ἐμπιστοσύνης καὶ ἀπεκοιμᾶτο, τὸ βράδυ, μ' ἕνα συναίσθημα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν μοῖραν, ἡ ὁποία τῆς ἐπεδαψίλευε παρομοίαν ἀνάπαισιν. Ἦτον βεβαία ὅτι τίποτε δὲν θὰ καθίστα λυ-

¹ Chardin Γάλλος ζωγράφος τοῦ 18ου αἰῶνος ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν εἰκονογραφίαν (genre).

πηρὰν τὴν ἐπιστροφὴν τῆς κ' ἐντούτοις δὲν ἠθέλε νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς εἰς τὸ Παρίσι. Ἐχουσα καιρὸν νὰ σκέπτεται τὸν Νοέλ, δὲν ἔκαμνε ἄλλο παρὰ νὰ τοῦ γράφῃ, ἢ νὰ ξαναδιαβάξῃ τὰς ἐπιστολάς του, ἡσθάνετο τὸν φίλον τῆς τόσο σιμὰ πού κάποτε ὁμιλοῦσε δυνατὰ ὡς νὰ τὸν εἶχε κοντὰ τῆς.

Ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἰς τὴν κάμαραν ὅπου εἰργάζετο περιμένονσα τὸν ταχυδρομόν, ἡ Ζοζάννα ἐδοκίμαζε τὴν φυσικὴν στενοχωρίαν τοῦ ἐξορίστου, ἕνα αἰσθημα σκοτοδινιάσεως καὶ ἀσφυξίας. Ὁ Νοέλ δὲν εἶχεν ἀποκριθῇ εἰς τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν τῆς, — εἰς τὴν ἐπιστολήν πού ἀνήγγελλε, προπαρασκεύαζε τρόπον τινὰ τὴν μεταξύ των τελείαν ἐμπιστοσύνην, τὴν ἐμπιστοσύνην, ἡ ὁποία εἶχε πλέον καταστῇ ἀναγκαία! ...

« Τίποτε αὐτὸ τὸ πρῶτ', τίποτε τὸ μεσημέρι! ... Ὅτ' λάβω καμμίαν σημείωσιν στὰς 6 ἴσως, ἴσως. ... Ἀλλοῦς, θὰ τοῦ στείλω τηλεγράφημα. Δὲν ἡμπορῶ νὰ μείνω χωρὶς νὰ ἔχω εἰδήσεις του. Εἶνε ἄρρωστος; Μήπως ἔχει τίποτε; ... Εἶνε μόνος. Ποιὸς θὰ τὸν περιποιηθῇ; Κανένας ὑπηρετῆς. Ποιὸς θὰ τὸν παρηγορήσῃ; ... Κανείς. ... Φτωχὴ μου φίλε! ... »

Δὲν ὑπέθετε ὅτι ὁ Νοέλ ἡμποροῦσε νὰ εἶχε εἰς τὸ παθητικόν του ὅτι λέγουσιν συνήθως « ἱστορία γυναικῶν ». ... Ἡ δυσάρεστη αὐτὴ ὑπόθεσις δὲν παρουσιάσθη σχεδὸν καθόλου εἰς τὸ πνεῦμα τῆς. Ἡ Ζοζάννα διησθάνετο ὅτι ὁ Νοέλ Ντελύ τῆς ἀνῆκε καὶ δὲν ἡμποροῦσε νὰ εἶν' εὐτυχὴς ἢ δυστυχὴς παρὰ μόνον ἐξαιτίας τῆς. ... Καὶ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σιωπὴν του — τὴν μακροχρόνιον σιωπὴν τῶν εἰκοσιεσσάρων ὥρῶν αὐτῶν — δὲν ἐφантаζέτο τίποτε ἄλλο παρὰ μίαν αἰφνιδίαν ἀδιαθεσίαν, λόγους ἐργασίας, τὴν ἀσθενεῖαν κανενὸς συγγενοῦς.

Ἀλλ' ὅ,τι καὶ ἂν ὑπώπτευε ἡ Ζοζάννα ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, ἡ ἀνυπόμονησίς τῆς ἀπέβαινε ἀγωνία.

Ἐδοκίμασε νὰ ράβῃ εἰς κάθε στιγμὴν ἀγκύλωνε τὰ δάκτυλά τῆς. Ἐδοκίμασε νὰ διαβάσῃ τὸ βιβλίον ἐγλίστησε εἰς τὰ γόνατά τῆς. Ἐπειτα ἐφантаσθη τὸν Νοέλ ὑποχρεωμένον νὰ φύγῃ, διὰ καμμίαν ἐπίσημην ἀποστολήν, εἰς μακρὸν τόπον, — τὴν Ἰαπωνίαν. « Εἶνε παράλογον! ... Δὲν θὰ ἔχῃ ὑποχρέωσιν νὰ φύγῃ! ... Δὲν θέλει νὰ φύγῃ, διὰ. ... Εἶν' ἐλεύθερος. Μοῦ τὸ εἶπε πολλὰς φορὰς. ... Δὲν θὰ φύγῃ διὰ τὴν Ἰαπωνίαν πρὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους καὶ — τίς οἶδε; — ποτέ, ἴσως. ... Εἶμαι τρελλή. ... » Καὶ ἡ ἀπίθανος σκέψις

αὐτῇ, τὴν ὁποίαν ἀπωθοῦσε, τὴν ἐστενοχώρησε, ἐνεφυτεύθη μέσα τῆς.

Ἐλησμονοῦσε ὅτι εἶχε θεωρήσει ἄλλοτε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Νοέλ, καὶ τὴν διαφορετικότητά τῆς ζωῆς των, καὶ ἀκόμη τὸν γάμον του, ὡς θλιβεράν εἰμαρμένην, τὴν ὁποίαν ἐδέχετο γενναίως. Διέβλεπε, μὲ τρόμον, μίαν ζωὴν εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς δὲν θὰ ἐνυπῆρχε. Κέσκέπτετο ἀκόμη:

« Θὰ ἰδοῦμε ὥστόσο! εἶνε ἀδύνατον. ... »

Ἀλλὰ τὸ αἶμα τῆς ἐπάγωσε εἰς τὰς φλέβας καὶ ἀκουμβῶντας ἀνάστροφα τὴν κεφαλὴν τῆς ἐπάνω εἰς τὴν ῥάχην τῆς πολυθρόνας, ἔκλεισε τὰ βλέφαρα, τὰ ἔσφιξε διὰ νὰ μὴν κλαύσῃ.

— Εἶν' ἀδύνατον, ναὶ ἢ ὄχι, πῆτε μου, φίλε μου, φίλε μου. ... ἀγαπημένε μου φίλε. ... ἔκλεκτέ μου. ...

Ἡ λέξις ἡ περισσότερο θωπευτικὴ, ἡ λέξις πού ἔλεγε εἰς τὸ παιδάκι τῆς, τῆς ἤρχετο εἰς τὰ χεῖλη χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῇ. Καὶ καθὼς τὴν εἶχε ἀπαγγεῖλει ἔτσι, ἀπέμεινε ἐν καταπλήξει, μὲ κάποιαν ἐντροπὴν καὶ τόσο μεγάλην εὐχαρίστησιν πού ὅλο τὸ αἶμα τῆς ἀνέβη ἀπὸ τὴν καρδίαν εἰς τὸ πρόσωπο. ... Καί, καλύπτουσα μὲ τὰ χεῖρα τὰ μάτια τῆς καὶ τὸ στόμα, ἐπανελάβε σιγὰ-σιγὰ, τόσο σιγὰ πού δὲν ἤκουεν ἡ ἰδία τὸν ἑαυτὸν τῆς:

« Ἐκλεκτέ μου. ... ἔκλεκτέ μου. ... ἔκλεκτέ μου. ... »

Ἐνας ἥχος καμπάνας ἠκούσθη ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, ἤχησε ἐπάνω εἰς τὰ γυαλιὰ τοῦ παραθύρου, καὶ ὁ ἄερας, γύρω ἀπὸ τὴν Ζοζάνναν, ἐκυμάνθη. Μία καμπάνα, δύο καμπάνες. ... ἔπειτα, πλέον ἄργῃ, ἄλλη καμπάνα, καλοῦσα τοὺς πιστοὺς εἰς σωτηρίαν.

Τὸ κτύπημα τοῦ ρόπτρου εἰς τὴν θύραν ἐχάθη μέσα εἰς τὸν θόρυβον τῶν κωδῶνων, καὶ ἡ Ζοζάννα εἶδε μόνον, εἰς τὴν πλατεῖαν, τὴν μπλοῦζαν τοῦ ταχυδρομικοῦ διανομέως ἀπομακρυνομένην.

Κατέβη τρεχάτη τὴν σκάλαν, ἐβάδισε ἐπάνω εἰς τὰ γαρυφαλλὰ τοῦ κήπου καὶ παρ' ὀλίγον νὰ σπᾶσῃ τὸ κλειδάκι τῆς γραμματοθήκης. ... Ἐπιτέλους!

Ἐκρατοῦσε τὸν γαλάζιον φάκελλον, ὅπως ἄλλοτε, ἕνα φθινοπωρινὸ βράδυ, ἐνῶ ὁ ἔσπερινος ἤχει εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, εἶχε κρατήσῃ τὸν φάκελλον, ποικιλόχρωμον ἀπὸ τὰ ἰταλικά γραμματόσημα μὲ γράμματα ἀγνώστου χαρακτῆρος. Καὶ τὸ βράδυ αὐτό, ἀλήθεια, καί τι εἰσῆλθε εἰς τὴν ζωὴν τῆς πού ἔπειτα ἐμεγάλωσε ἑωσότου ἐγέμισε ὅλην τῆς τὴν ζωὴν, — πού ἔγεινε αὐτὴ ἡ ζωὴ τῆς.

Ἀνέβη εἰς τὴν κάμαράν τῆς καί, πνευστιῶσα, ἐδιάβασε:

Τετάρτη βράδυ ὥρα 10η

« Φίλη μου, μοναδική μου φίλη. ... »

Δύο γραμμαὶ μόνον εἰς τὸ γαλαζοπὸ χαρτί. Καὶ σὲνα ἄλλο φύλλο χαρτιοῦ:

Πέμπτη βράδυ

« Ἡθέλησα νὰ σᾶς γράψω, αὐτὴν τὴν νύκτα, μόλις ἐδιάβασα τὸ γράμμα σας. Δὲν εὐρῆκα τίποτε ἄλλο νὰ σᾶς πῶ ἀπ' αὐτὰς τὰς δύο λέξεις. ... Καὶ τὰς χαράσσω ἀκόμη, κ' ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ χαρτί, διότι περιέχουν τὸ πᾶν, διότι ἐκφράζουν κάθε τί πού ξέρετε, ὅτι δὲν ξέρετε ἀκόμη, ὅλα: τὴν σκέψιν μου, τὸ ὄνειρόν μου, τὴν εὐγνωμοσύνην, τὴν στοργήν μου, ὅλα! ... »

Φίλη μου, μοναδική μου φίλη! ...

Ἄν τὰς ἐννοεῖτε αὐτὰς τὰς λέξεις, πού γράφω μὲ τρέμον χέρι, μέναν πέπλον εἰς τὰ μάτια, μὴ μᾶφινετε πλέον μοναχόν, συντομεύσατε τὴν ἀναμονὴν καὶ τὴν δοκιμασίαν. Ἐλᾶτε, φίλη μου, μοναδική μου φίλη! Εἶμαι λυπημένος καὶ σᾶς ἀναμένω. ...

« Νοέλ »

Ἡ Ζοζάννα δὲν ἐζήτησε νὰ σκεφθῇ. ... Ἐβαλε τὸ καπέλλο τῆς, ἔτρεξε εἰς τὸ γειτονικὸ ταχυδρομεῖον κήτηλεγράφησε:

« Θὰ φθάσω αὔριον, εἰς τὰς ἑξῆς. »

« Ζοζάννα »

Συγχρόνως εἰδοποιοῦσε τὴν Μαρίαν καὶ ἐπιστρέψασα εἰς τὸ σπίτι ἤρχισε νὰ προπαρασκευάζεται εἰς ἀναχώρησιν. Ὅταν ἡ δεσποινὶς Μιράκλ εἰσῆλθε, ἡ Ζοζάννα εἶπε ὅτι μία ἐπιστολή τοῦ Φουκάρ τὴν ἐκαλοῦσε, κτελείωσε τὰς παρασκευὰς τῆς μὲ ὅλα τὰ « ὦ! » καὶ τὰ « ἀλλοίμονον! » τῆς θείας τῆς.

Ὑστερ' ἀπὸ τὸ φαγητὸν διὰ νὰ παρηγορήσῃ λιγάκι τὴν θείαν τῆς ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην διάθεσιν νὰ κλαύσῃ, ἡ Ζοζάννα τῆς ἐπρότεινε νὰ τὴν συνοδεύσῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

— Ἐτσι θὰ μείνωμε μαζί ὅλη τὴ βραδιά.

Ἐπῆγαν λοιπὸν μὲ τὸ παιδάκι εἰς μίαν ἐκκλησίαν πού ἐσύχναζε ἡ δεσποινὶς Μιράκλ. τὸ λυκόφως δὲν κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανόν· ἐφαίνετο νᾶνεβαίνῃ ὡς ἀτμός τῆς γῆς.

Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ ἔσφιγγε εἰς τὸ στήθος τῆς τὸ μαῦρο μάλλινο σάλι. Διάφοροι ἀνθρώποι ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν ὑπογείων τὴν ἐκαλησπερίζαν, καθὼς διήρχετο. Μία ἡλικιωμένη κυρία τὴν ἐσταμάτησε:

— Πάμε στην εκκλησία, αγαπητή μου...
 — Κεγώ εκεί πηγαίνω, αγαπητή μου.
 — Πάμε μαζί λοιπόν;
 — Ευχαρίστως...
 — Καί η άνεψιά σας θά'λλη μαζί μας.
 — Ναί, φίλη μου. Φεύγει αύριο... Κλαύδιε, μή σέρνης τὰ πόδια σου, θά χαλάσης τὰ παπούτσια σου...

— Νά αἱ δεσποινίδες Πιερόν.
 — Καί η κυρία Ντεζάν με τὸ καινούργιο φόρεμά της...
 — Λένε πῶς ὁ νέος ἀββάς τοῦ Σαιντ-Αἰνιάν κηρύττει θαυμάσια. Τρελλαίνεται κανεὶς νὰ τὸν ἀκούῃ...

— Ὡς φαίνεται... Κλαύδιε, θά παύσης... Ζοζάννα, δὲν βλέπεις τίποτε, δὲν ἰκοῦς τίποτε!... Ὁ γυῖός σου χαλαίει τὰ καινούργια του παπούτσια.

Ἡ Ζοζάννα ἔλεγε:
 — Κλαύδιε, κάνε φρόνιμα, νάκοῦς...
 Τὸ τρελλόπαιδο, ἓνα μικροσκοπικὸ ναυτάκι με jersey θαλασσινό, τὴν παρατηροῦσε με ἀγάπην καὶ πείσμα μαζί. Ἡ ἡλικιωμένη κυρία ἔλεγε:

— Ἀ, αὐτὰ τὰγόρια! αὐτὰ τὰγόρια!
 — Ὅλο νὰ χαλοῦν θέλουν, αγαπητή μου!
 — Ὅλο καὶ καταστροφή!...
 Καί η παιδαριώδης φλυαρία των ἐξηκολούθει. Ἐφθασαν.

Ἡ ἐκκλησία ἦτον μικρὰ καὶ σκοτεινὴ. Θολωτὴ εἰς σχῆμα λίκνου με ἄστρα χρυσαφιά εἰς γαλανὸν βάθος. Ἀπὸ τὴν εἰσοδὸν ἀνέπνεες τὴν ὁσμὴν ἄσπρων ρόδων, λιβανωτοῦ ἑξατμισμένου καὶ σβυμένων κεριῶν. Ἐπὶ ἡ ὀκτῶ μόνον κερὰ ἔκαιαν ἐμπρός-ἐμπρός· καὶ ἡ κανδιδανὰ πτισσα, κάθε τόσο, ἔσβυνε ἀπὸ μίαν ἀγωνιώσαν φλόγα, ἑσπερέωνε κανένα νέο κερὶ ἐπάνω εἰς τὸ μανουάλι με τὰς σιδηρὰς αἰχμάς.

Οἱ πιστοὶ ἦσαν ὀλιγάριθμοι, αὐτὸ τὸ βράδυ. Γέροντες, ὑπηρέτριαι, μερικαὶ κυρίαι, κορίτσια. Ὁ βωμὸς ἐφωτίζετο. Ὁ παπᾶς καὶ τὰ παιδιά τοῦ χοροῦ ἐνεφανίσθησαν. Μία καλόγηρα ἔλαβε θέσιν κοντὰ εἰς τὸ ἀρμόνιον, ἔδωκε τὸν τόνον ἑνὸς ὕμνου. Τὰ κορίτσια ἄρχισαν νὰ ψάλλουν. Ὁ παπᾶς ἐτραγουδοῦσε μαζί, καὶ αἱ γυναῖκες, οἱ γέροντες, ἡ δεσποινὶς Μιράκλ· τοιοῦτοτρόπως ἀπετελεῖτο ἓνας χορὸς ἀπὸ φωνὰς βραχνάς, χωρὶς ἑκφρασιν κεντούτοις συγκινητικὰς, τὰς ὁποίας ἐδέσποζεν ἡ φωνὴ τοῦ παπᾶ καὶ ἡ ὑπόρρινος φωνὴ τοῦ νεωκόρου.

Ἡ Ζοζάννα μόνη εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲν ἔψαλλε, ἀλλὰ τὰ μῦρα, τὰ τρεμόφωτα, αἱ καθαφαὶ φω-

ναὶ εἰσέδυναν εἰς τὴν ψυχὴν της ὅπου ἀπὸ τὸ δέκατον ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας της εἶχαν μαρνανθῇ τὰ ἄνθη τῆς πίστεως. Ἡ βέβηλος τρυφερότης ἐβαπτίζετο εἰς χριστιανικὴν ποίησιν, ἀπὸ ὁσιότητα ἠδεῖαν καὶ τρυφερὰν ταπεινοφροσύνην. Καὶ με μίαν χειρονομίαν λησμονημένην ἡ Ζοζάννα ἔνωσε τὰ χέρια κἑχαμήλωσε τὴν κεφαλὴν... Μία προσευχὴ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ ἄδυτά της μέσα εἰς τὴν σκιάν, πρὸς τὸν ἄγνωστον θεόν—εἰμαρμένην, μοῖραν;—ποῦ τὴν ἔκαλοῦσε... Καὶ εἰς κάθε της ἀναπνοὴν, ἠσθάνετο τὴν ἐπιστολὴν κρυμμένην μέσα εἰς τὸ στήθος της, τὴν ἐπιστολὴν τῆς ὁποίας μία γωνία τὴν ἐπλήγωνε λιγάκι... Καὶ ἀνέπνεε δυνατώτερα διὰ νᾶνεώνη τὸν μικρὸν αὐτὸν πόνον, πόνον εὐχάριστον...

Τὸ ἄσμα διεκόπη καὶ ὁ παπᾶς ἄρχισε νὰ ὁμιλῇ. Ὁμιλοῦσε διὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς Παρθένου, ἀποστολὴν ποῦ ἐνέκλειε συγχρόνως καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς γυναικός: «Ἀγάπη καὶ πόνος, σιωπὴ καὶ ἀφοσίωσις». Κ' ἐγκωμιάζε τὰς παρθένους, τὰς συζύγους καὶ τὰς χήρας ποῦ ἔκαμαν τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου στέφανον δόξης...

«Καὶ οὕτω ἡξιώθησαν τῆς αἰωνίου ζωῆς»... Καὶ ἡ Ζοζάννα ἐνθυμεῖτο ὅτι κἄξω ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον, οἱ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν πλέον χριστιανοί, ἐκρατοῦσαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν πρὸς τὰς γυναῖκας ποῦ δὲν ἦσαν πλέον κ' ἐκεῖναι χριστιαναί. Ἡ λογικευομένη ἠθικὴ των ἀναπαρῆγε ἀκριβῶς τὴν θρησκευτικὴν ἠθικὴν καὶ διὰ τὴν γυναῖκα εἰδικῶς ὁ κώδιξ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων ἀπέμενεν ὁ αὐτός. Ἡ κοινωνία δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἀπαιτητικὴ ἀπὸ τὴν θρησκείαν, ὅταν ἐπέτασσε τὴν ὑπακοὴν εἰς τὴν γυναῖκα—τὴν γυναῖκα ποῦ δὲν ἀντήμειβε πλέον ἡ μαγικὴ τῆς αἰωνίας ζωῆς ἐλπίς...

Μεταξὺ τῶν γυναικῶν τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς ἐγκατεργήσεως ἡ ἀντάρτις ἐξυπνοῦσε, ἐρωτοῦσε: «Γιατί;... ἐν ὀνόματι τίνος;...» Καὶ καθὼς ὁ ἱεροκῆρυξ ἔλεγε: «Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν συνείδησίν μας»... ἄρχισε ναῦτοπαρατηρεῖται καὶ νὰ αὐτοεξετάζεται.

Εὑρίσκε μέσα της μελαγχολίαν,—ὄχι μῖσος—πόνον—ὄχι τύφιν συνειδήσεως.—Δὲν ἔλεγε καθόλου «**Ἡμαρτον**. Εἰμαι ἀκάθαρτη, κακὴ, καὶ ἀξίζω τὴν περιφρόνησιν...» Ἐσκέπτετο μόνον ὅτι μεταξὺ τοῦ καθηκόντός της τῆς συζυγικῆς ἀλληλεγγύης—καθήκοντος ἀνθρωπίνου οἴκτου—καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ζωῆς, τῆς ἀγάπης, τοῦ δικαιώματος διὰ τὴν ἀπόλαυσιν

τῆς φευγαλέας εὐτυχίας ποῦ ἀποτελεῖ τὴν ἀξίαν τῆς θνητῆς ζωῆς, δὲν ἤξευρε, δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐκλέξῃ...

Κἔσυλλογίζετο ὅτι τὸ ἀληθινὸν σφάλμα, ἔξ ἀπόψεως στενῶς ἠθικῆς, δὲν εἶνε εἰς παράνομον ἔρωτα, ἀλλ' εἰς τὸ ψεῦδος καὶ εἰς ὅ,τι ἄλλο τὸ ψεῦδος συνεπάγεται. Ἄν ἠμποροῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν σύζυγόν της, ὕστερ' ἀπὸ νόμιμον ἐξήγησιν, ποῖα διαφορὰ εἰς τὴν ζωὴν της, εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Κλαυδίου!... Ἄλλ' ἐπίσης, εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Πέτρου, ποῖα συμφορὰ καὶ ποῖοι πόνοι! Ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτῇ περιπτώσει, τὸ ψεῦδος ἦτο βέβαια τὸ μικρότερον κακόν...

«Ναί, ἐσυλλογίζετο ἀκόμη, ὁ Νοὲλ θά μὲν νοήσῃ. Θὰ ἰδῇ ὅτι ἀξίζω νὰ εἶμαι ὅ,τι θέλω νὰ εἶμαι γι' αὐτόν· ἡ φίλη του, ἡ ἀδελφὴ του, ἡ ζωσα καὶ ὁρατὴ ψυχὴ του. Ἐχω τὴν τρυφερότητά του. Θὰ ἔχω τὴν ἐκτίμησίν του διότι ἀξίζω αὐτὴν τὴν ἐκτίμησιν, μολαταῦτα...»

Ὅταν ἀπέλυσε ἡ ἐκκλησία, ἡ Ζοζάννα καὶ ἡ θεία της ἐπῆραν τὸν μικρὸν Κλαύδιον ἀπὸ τὸ χέρι, κἑγύρισαν εἰς τὸ σπῖτι τους.

Ὁ οὐρανὸς δὲν εἶχε σκοτεινιάσει. Ἦτον μαρμένος σὰν ἓνα μαρμένο λουλούδι, ὅπως τὰ μεγάλα λουλούδια τῆς δένδρομολόχας ποῦ ξεθωριάξουν σιγά-σιγά εἰς τὰ θερμὰ βράδια τῶν θερινῶν ἡμερῶν. Ἡ Σελήνη δὲν εἶχε ἀνατεῖλει, ἀλλ' ἡ ἀνατολὴ τῆς ἑμαντεύετο ἀπὸ τὴν γωνίαν κάποιας στέγης, ἀπὸ τὴν αἰχμὴν ἑνὸς καμπαριό, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς κλάδους κάποιου δένδρου. Διαμιάς θὰ ἔφθανε ἐκεῖ χωρὶς νὰ τὴν ἰδοῦν πῶς ἔφθασε. Θὰ ἔφθανε ἐκεῖ, στρογγυλὴ ἀχνή, διαφανὴς τρόπον τινά, εἰς μίαν θέσιν ἀπροσδόκητον τοῦ οὐρανοῦ καὶ καθὼς τὸ γαλανὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐγίνετο πιὸ βαθύ, ἔπειτα σκοῦρο μενεξελί, ἡ Σελήνη θὰ ἐφάνταζε ἄσπρη, ὀλόχρυση, ὀλόαργυρη ἔπειτα...

Ἡ Ζοζάννα ἐφαντάζετο τὸν Νοὲλ κοντὰ της καὶ στήριζομένη εἰς τὸν βραχίονά του τοῦ ἔλεγε: «Φίλε μου...» Καὶ μαζί ἀπέλαυναν τὰς ὥραιας στιγμὰς αὐτάς.

Ἀφοῦ εἰσῆλθε εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἐπλάγιασε τὸ παιδάκι της, ἐκλείδωσε τὴν βαλίτσα της, κἑπλάγιασε κἑκείνη ἔπειτα. Ἀπεκοιμήθη, με τὸ γράμμα τοῦ Νοὲλ εἰς τὸ στήθος, με τὰ χέρια σταυρωμένα.

Ἐκοιμήθη, ὠνευρέθη... Ἦτον μέσα σ' ἓναν κῆπον, σῆναν ἀγροτικὸν πάγκον ἐκάθητο. Ὁ κῆπος ἦτον ὀλόασπρος, γεμάτος ἀπὸ ὀλόανθα δένδρα· τὰ χόρτα ἦσαν γεμάτα μενεξέδες...

Ἐξαφνα ἡ Ζοζάννα παρετήρησε τὸν Νοὲλ Ντελὺλ, καθισμένον κοντὰ της. Ἐλεγε:

— Ἡ ἀνοιξὶς ἦλθε, ἡ ἀληθινὴ ἀνοιξὶς... Ἐχαμογελοῦσε. Ἐστηρίχθη ὀλίγον, πολὺ ὀλίγον, ἐπάνω του... Δὲν ἐτολμοῦσε. Ἄλλ' αὐτὸς τὴν ἐπῆρε εἰς τὰ χέρια του, καὶ ἡ Ζοζάννα ἠσθάνθη τόσον εὐτυχὴ τὸν ἑαυτὸν της, τόσο εὐτυχὴ, ποῦ εὐχίθη νὰ μὴ φύγῃ ποτέ, μὰ ποτέ. Ἐγυρε τὸ κεφάλι ἐπάνω της· ἐκεῖνη ἐστράφη πρὸς αὐτὸν καὶ τὰ χεῖλη των συνητήθησαν...

... Ὁ τρόμος τοῦ φιλήματος ἐξύπνησε τὴν Ζοζάνναν. Ἐκραύγασε, ὥς εἰς ἐφιάλτην, καὶ ἐσηκώθη ὀλόορθη...

Ἡ μουσελίνα τῶν παραπετασμάτων, τὰ σεντόνια τοῦ κρεβατιοῦ, ὅ,τι λευκὸν ὑπῆρχε γύρω της εἰς τὸ δωμάτιον ἀσπροβολοῦσε θαυμαστά, ὥς κἄτι τι μὴ πραγματικόν, βαπτισμένον εἰς τὸ φῶς...

Μία σκόνη ἀσημένια ἐγέμιζε τὴν γαλανὴν σχεδὸν ἀτμοσφαῖραν καὶ αἱ σκοτειναὶ γωνίαι ἄρχιζαν νὰ φωτίζονται.

Ἡ Ζοζάννα ἐσηκώθη νὰ κλείσῃ τοὺς μπερντέδες τοῦ παραθύρου. Ἄλλ' ἔμεινε ἀκίνητη, θαμβωμένη, με τὸ μέτωπον εἰς τὰ τζάμια.

Ἡ μαγεία τοῦ σεληνόφωτος ἐπλανάτο εἰς τὴν ἡσυχασμένην πόλιν. Αἱ μικραὶ κορυφαὶ τῶν σπιτιῶν, τῶν καμπαναριῶν, ἡ Μητρόπολις δὲν εἶχαν οὔτε χρώματα οὔτε ἀποχρώσεις πλέον, καὶ διεκρίνοντο μόνον ἀπὸ τὰς διαβαθμίσεις τῆς σκιάς, ἀπὸ τὸ τεφρὸν ἔως εἰς τὸ βαθὺ μαῖο. Μία πρόσοψις ἐπιδιορθωμένη, ἓνα λιθόστρωτον, ἔδω κἑκεῖ, κάτασπρα σὰν γάλα... Ἀνταύγειαι ὥσάν πρίσματος ἐφρικοῦσαν ἐπάνω εἰς τὴν στέγην τῆς Μητροπόλεως. Καὶ οἱ πύργοι ἐφαίνοντο ὑψηλότεροι, με τὰς ἐλαφρὰς καμπύλας των, φαιοί, λεπτοί...

Ἡ Ζοζάννα ἀνοῖξε τὸ παράθυρον. Ἡ θωπεῖα τοῦ ἀέρος ἐγλίστηρε ἀπὸ τὰ βλέφαρά της εἰς τὸ στόμα της καὶ ἀπὸ τὸ στόμα της εἰς τὸ στήθος της.

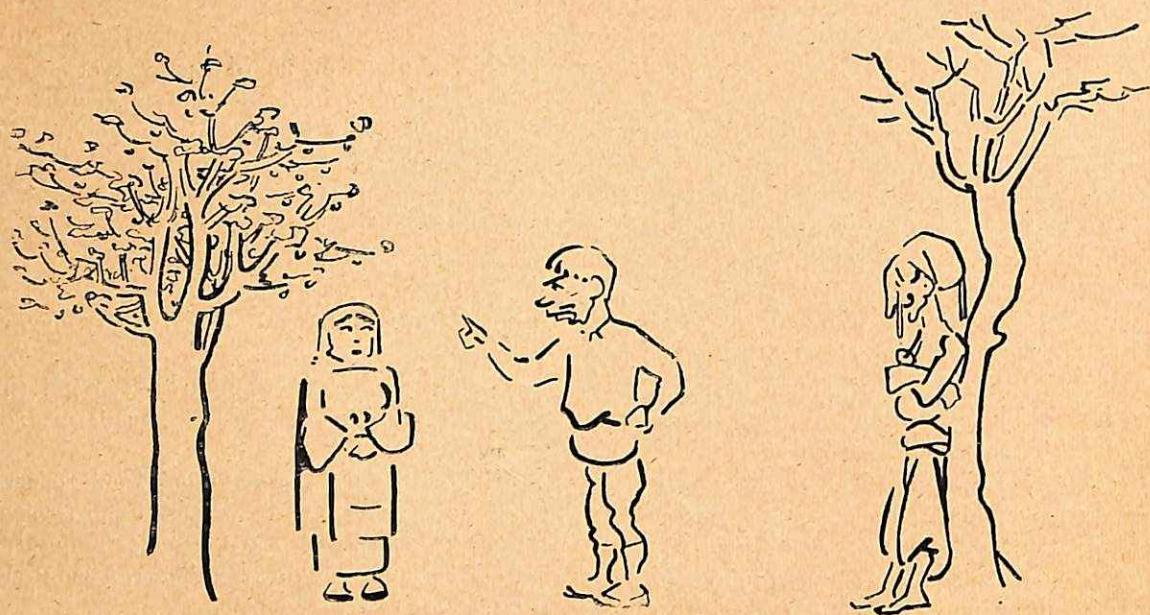
Ἡ τριανταφυλλιά ἐμπλέχθη εἰς τὰ μαλλιά της, ἐξεφύλλισ' ἐπάνω της τὰ ὄριμα τριαντάφυλλα της. Καὶ πάλλουσα ἡ Ζοζάννα, καταβεβλημένη ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἡρεμῆς νύκτας, ἄρχισε νὰ κλαίῃ...

Ἐκλαιε χωρὶς λύπην, συγκεχυμένη, ἡττημένη... Γιατί; Τὸ εἶχε ὀνειρευθῇ αὐτό; Εἶχε ἐπιθυμήσει αὐτό, αὐτὸ τὸ φίλημα τοῦ Νοὲλ εἰς τὰ χεῖλη της!...

[Ἀκολουθεῖ]

[Μετάφρ. Α. Κ.]

MARCELLE TINAYRE

Ἀνέβα πάνω στή μηλιά και μέτρησε τὰ μήλα
Λογάριασε και τὸν καιρὸ ποῦ με παιδεύεις, σκύλα.

Σ' ἓνα δένδρι ἀκούμβησα νὰ πῶ τὰ βάρσά μου
Κ' ἐκεῖνο ἔμαράθηκε ἀπὸ τὰ δάκρυά μου.

Ἐγὼ εἶμ' ἐκεῖνο τὸ πουλὶ ὅπου τὸ λέν σαῖν
Π' ὅταν τὸ ταῖρι του χαθῇ ποτὲ νερὸ δὲν πίνει.

Δασκάλισσα, Δασκάλισσα, σκόλασε τὴν Ἑλένη
Γιατ' εἶνε σαββατόβραδο καὶ ἡ ψυχὴ μου βγαίνει.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἀπολογία τῶν χαρτιῶν

ΠΕΡΙΜΕΝΩΝ τὴν σειράν μου προχθὲς εἰς τὸ κουρεῖον, ἐπῆρα μίαν ἡμερίδα καί, μισοῦπνωτο-
μένος ἀπὸ τὸ ψαλίδι τοῦ κουρέως μου, ἄρχισα νὰ
τὴν διαβάσω. Ἐδιάβασα ἕως ἓνα τέταρτον τῆς ὥρας.
Ἡ ἡμερίς ἐγράφε διὰ τὰ πρῶτα κρύα, διὰ κάποιαν
πλημμύραν, δι' ἓνα στυγερόν ἐγκλημα, διὰ τὰς συνε-
δριάσεις τῆς Βουλῆς, διὰ τὸ Βασιλικὸν Θέατρον καὶ
διὰ τὴν μεγάλην πληγὴν τῶν οἰκογενειακῶν χαρτοπα-
γνίων, τὰ ὁποῖα ἀπορροφῶν ὅλην τὴν κοινωνικὴν
ἐνέργειαν, ἐρημώσουν τὰ θέατρα καὶ φονεύουν τὸ
πνεῦμα. Παρακάτω, ἀπὸ μίαν ἀγγελίαν θανάτου ἐνὸς
ἐπισήμου, τοῦ ὁποίου τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἐτελείτο τὸ
ἐτήσιον μνημόσυνον καὶ ἀπὸ μίαν μεγάλην λαδιὰν
εἰς τὸ περιθώριον, ἐκατάλαβα ὅτι ἡ ἡμερίς ἦτο
περσινὴ. Αὐτὸ δὲν μ' ἐτάραξε καθόλου. Καὶ φετεινὴ
ἂν ἦτο τὰ ἴδια θὰ ἔγραφε. Φθάνει ὅτι ἦτο τῆς ἐποχῆς.
Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ μ' ἐτάραξε ἦτο ἡ συστηματικὴ
αὐτὴ κάθε χειμῶνα ἐπίθεσις κατὰ τοῦ μάνου. τοῦ πό-
κερ, τοῦ μπακαρά καὶ ὅλων τῶν σχετικῶν ἀπολαύσεων
τοῦ πρασίνου τάπητος.

Υπάρχουν πράγματα εἰς τὸν κόσμον, καὶ πολλὰς
φορὰς τὰ καλλίτερα καὶ τὰ ὠραιότερα, τὰ ὁποῖα ὅλοι
τὰ κάμνουν καὶ ὅλοι τὰ κατηγοροῦν καὶ ὅλοι ὁμιλοῦν
μ' ἐντροπὴν δι' αὐτά. Φθάνει ν' ἀναφέρῃ κανεὶς τὸν
ἐρωτα. Αἱ γυναῖκες, ποῦ γεννῶνται καὶ πεθαίνουν με-
τὸ μικρόβιον τοῦ ἐρωτος, κοκκινίζουν ὅταν τὸν ἀνα-
φέρουν καὶ ὁμιλοῦν μ' ἐντροπὴν διὰ τὰς λεπτομερείας
τοῦ καὶ ὀνομάζουν ἀνοησίας ὅλα τὰ συναφῆ τοῦ ζητή-
μα. Καὶ ὅμως καμμία δὲν πηγαίνει εἰς τὸ μοναστήρι,
ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ προστάζει ὁ Δανὸς βασιλόπαις.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει μετὰ τὰ χαρτιά. Ὅλοι τὰ παίζουν
καὶ ὅλοι αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογηθοῦν
διὰ τὴν πράξιν τους καὶ εἰς ὅλα τὰ σαλόνια, πρὶν στρω-
θοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ τραπέζι, ἀρχίζουν πρῶτα νὰ
κάμνουν κόρτε εἰς τὸν πράσινον τάπητα (τὸ χρώμα
δὲν ἔχει σημασίαν) διὰ νὰ μὴ φθάσουν ἀπ' εὐθείας
εἰς τὴν πράξιν, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται βάνανσον καὶ
ἀνήθικον εἰς ὅλα τὰ ἀμφίβολα ἠθικὰ ζητήματα.

Καὶ ὅμως πόσον ἔχουν ἀδίκον καὶ πόσον ἡ πρόλη-
ψίς των εἶνε ἀδικαιολόγητος! Τὰ χαρτιά εἶνε μία ἀπό-
λαυσις. Κανεὶς δὲν τὸ ἀρνεῖται ἀπὸ ὅσους τὴν ἐγνώ-
ρισαν, διότι πρέπει νὰ γνωρίσῃ κανεὶς μίαν ἀπόλαυσιν
διὰ νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ δὲν φαντά-
ζονται οἱ περισσότεροι, εἶνε ὅτι τὸ χαρτοπαίγνιον εἶνε
μία ἀπόλαυσις ἀνωτέρας φύσεως, ἀπορρέουσα ἀπὸ
βαθυτάτην ὀργανικὴν ἀνάγκην καὶ πλησιάζουσα πα-
ραπολὺ τὰ ὅρια τῆς καλλιτεχνίας.

Ὅσοι ἐδιάβασαν καὶ τὸ πλεόν στοιχειῶδες ἔχει-
ρίδιον φυσιολογικῆς ψυχολογίας, γνωρίζουν ὅτι ὁ νό-
μος τῆς παιδείας εἶνε ἓνας θεμελιώδης βιολογικὸς νό-
μος, μία ἀπομίμῃσις ἄλλης θεμελιώδους βιολογικῆς
πράξεως, τῆς πάλης καὶ τοῦ ἀγῶνος πρὸς ἐπικράτη-
σιν. Ἡ διατήρησις τοῦ ατόμου καὶ τοῦ εἶδους ἀπορ-
ρεῖ ἀπὸ σειρὰν ἀναλόγων βιολογικῶν πράξεων καὶ
ὁ ἀγὼν τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ἐπικὴν του παράστασιν, ποῦ
μᾶς ἔδωκεν ὁ Δάρβιν, δὲν εἶνε παρὰ μία μεγαλογρα-
φία μιᾶς πράξεως μάνου. Καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν νόμον
τῆς παιδείας, ἡ ὁποία εἶνε ἀπομίμῃσις καὶ προπόνησις
ἀγῶνος (παράδειγμα ὁ ἀρχέγονος χορὸς) ἀπορρέουν
κατὰ τοὺς ἐβολουσιονιστάς, αἱ καλλιτεχνικαὶ πράξεις

μέχρι τῶν ἀνωτέρων μορφῶν τῆς καλλιτεχνικῆς δημι-
ουργίας, ἀπὸ τὸ γατάκι ποῦ παίζει μετὰ τὴν οὐράν του
μέχρι τοῦ Σαῖξπηρ κινουμένου τὰ νήματα τῶν φαντα-
στικῶν του κόσμων.

Ἐπάνω εἰς τὸν νόμον αὐτὸν στηρίζεται καὶ τὸ πε-
ριφρονημένον χαρτοπαίγνιον. Καὶ δι' αὐτὸ εἶνε αἰώ-
νιον καὶ ἀκατάβλητον, ὅπως ὅλα τὰ πράγματα ποῦ
στηρίζονται εἰς θεμελιώδεις βιολογικοὺς νόμους. Ἐάν
τώρα φρονεῖ ἡ καταστρέφῃ, αὐτὸ δὲν σημαίνει τί-
ποτε. Ἀπαράλλακτα φονεύει καὶ ὁ ἐρως, ὅπως φονεύ-
ουν ἀκόμη καὶ τὰ ὠραία φαγητὰ καὶ πολλὰ ἄλλα πράγ-
ματα εἰς τὸν κόσμον. Δὲν εἶνε ὅμως αὐτὸ λόγος νὰ
παύσουν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐρωτεύονται, νὰ τρώγουν καὶ
νὰ παίζουν χαρτιά.

Ἐπάνω εἰς ἓνα τραπέζι, ὅπου παίζουν μάνου ἡ πό-
κερ, διὰ νὰ πάρωμεν τὰς ἡπιωτέρας μορφὰς καὶ τὰς
πλεόν ασκανδαλίστους, μία ὠραία μικρογραφία τοῦ
ἀγῶνος τῆς ζωῆς ἐξεκρίσεται μετὰ καλλιτεχνικὴν χάριν.
Ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀγῶνος, ὅλαι αἱ ἡδοναὶ του, ὅλοι
οἱ κίνδυνοι καὶ ὅλοι οἱ θρίαμβοι καὶ ὅλαι αἱ ἀπελπι-
σίαι του ἐμφανίζονται εἰς θεατρικὴν μικρογραφίαν.
Ὅτι καταβάλλει ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ Θεὸς εἰς τὸ
δράμα τῆς ζωῆς, παρουσιάζεται ἐκεῖ ὅπως εἰς ὠραῖον
πείραμα καὶ δὲν ἡξεύρω, ἂν ἓνας βιολόγος, ἓνας κοι-
νωνιολόγος καὶ ἓνας ψυχολόγος δὲν ἡμποροῦν νὰ κάμουν
τὸ μᾶθημά των ἐπάνω εἰς ἓνα τραπέζι χαρτοπαίγνιου.
Τὸ πνεῦμα, ἡ τύχη — ἡ τύχη προπάντων ἡ τυφλὴ καὶ
ιδιότροπος — ἡ δεξιότης, ἡ πονηρία, ἡ πείρα, τὸ θάρ-
ρος, ἡ δειλία, ἡ παραφορά, ἡ ἐπιφυλάξις, ὅλαι αἱ συ-
νιστώσαι τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος καὶ εἰς τὸ τέλος
ἡ ἀπάτη ἀκόμη παίζουν τὸ μέρος τους εἰς τὰς πλου-
σιωτέρας συνθέσεις των. Καὶ μέσα εἰς τὸν ἐλαφρὸν
αὐτὸν καὶ ἀκίνδυνον ὀπωσδήποτε ἀγῶνα — ὁμιλοῦμεν
διὰ τοὺς οἰκογενειακοὺς, τοὺς ἐλαττωμένους ἀγῶνας —
ὁ μετέχων μετέσσει ἢ ὀκτῶ χαρτιά εἰς τὸ χέρι του,
αἰσθάνεται ὅλην τὴν ἡδονὴν τοῦ ἀγῶνος, νικῶν ἢ νι-
κώμενος, λησμονῶν τὴν ὥραν, τὰ βάρσά του, τὰς
φροντίδας του καὶ μαζὶ μετὰ ὅλα αὐτὰ ἔχει καὶ μίαν ἀπό-
λαυσιν... αἰσθητικὴν.

Ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶνε παραδοξολογία. Εἶνε ἐπιστημο-
νικαὶ ἀλήθειαι, ἀρκεῖται νὰ δώσουν τὸ θάρρος των
πράξεών των εἰς ὅλους τοὺς φίλους τῆς τράπουλας,
παντὸς φύλου καὶ ἡλικίας.

Ἀλλὰ ναναγεῖ τὸ θέατρον, λέγουν, καὶ ἀποθνήσκει
ἡ ὠραία κοζερὶ τῶν πατέρων μας. Τί νὰ γίνη; Σὰς βε-
βαίω ὅτι δίνω τὴν ψυχὴν μου διὰ μίαν καλὴν παρὰ-
στασιν καὶ ἓνα πνευματώδη συνομιλητὴν. Ἀλλὰ ἀπὸ
τοὺς ἰάμβους μερικῶν τραγωδιῶν καὶ τὰς βαρομετρι-
κὰς συνομιλίας μερικῶν αἰθουσῶν, προτιμῶ χιλιάδας
μῖαν παρτίδα μάνου. Ἐκεῖ τουλάχιστον χάνω τὰ χρή-
ματά μου, ἀλλὰ δὲν χάνω τὴν ὑπομονήν μου.

Π. Νβ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γεώργιος Ζουφρὲς

ΕΣΒΥΣΕ μία ἔμορφη καὶ ἀγαπημένη ζωὴ, ἀκόμη
πιο ἔμορφη καὶ πιο ἀγαπημένη γιατί δὲν ἐπρόλαβε
νὰ φθάσῃ τὴν τελείαν τῆς ἀνθρῶν. Τὰ γαλανὰ μάτια
του γεμάτα ἀπὸ καλωσύνην, βυθισμένα αἰωνίως μέσα
εἰς ἓνα ὄραμα. Ὅραμα ποῦ ἐσέρνε διαρκῶς τὴν εὐγενι-
κὴν του ψυχὴν μακριὰ ἀπὸ τὴν περὶ τὴν ἐνασχόλησιν τοῦ
γγραφείου, γιὰ νὰ τὸν ῥίξῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς τέχνης, ποῦ

την ιδέαν ὅτι ἡ Κέρκυρα ἐπρωτοστάτησε καὶ εἰς τὸ ἐθνικὸν ἀντὶ τοῦ ζητήματος, ὅτι αὐτὴ προπάντως διεφύλαξε καὶ διὰ τῆς φωτεινῆς γραμματολογίας τῆς ἐκκαλλιέργησεν τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν, καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν σημερινὴν ἀποκατάστασίν της. Καὶ εἶχα ἀκόμῃ τὴν ιδέαν ὅτι τοῦτο εἶνε ὁ μεγαλύτερος τίτλος τιμῆς διὰ τὴν Κέρκυραν, καὶ οὗτοι τὸσον ὁ Καρτάγιος δσον καὶ ὁ Νικόλαος Σοφινάνος, οἱ δημοτικισταί, εἰς βιβλίον ἐκδιδομένον ἐν ἔτει σωτηριῷ 1906, θὰ ἐβιογραφούντο μὲ ἀφορμὴν ὑπερφανείαν καὶ θὰ ἐπροβάλλοντο ὡς ἀγωνισταί, ἀξιοὶ ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης.

Ἀπεναντίας ὁ κ. Γερακάρης προσπαθεῖ νὰ τοὺς συγκαλύψῃ καὶ νὰ τοὺς δικαιολογήσῃ, ὡς ἂν διέπρατταν ἐγκλημα, λέγων ὅτι εἶνε συγχωρητέον, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἀκόμη, δυστυχῶς, ὑπάρχουν χυδαῖστα! Ἰστορικὸς καὶ δικηγόρος ὁ κ. Γερακάρης, δὲν ἔλαβε, φαίνεται, καὶρὸν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν νεωτέραν μας φιλολογίαν ἐπομένως ἀγνοεῖ ὅτι πολὺ μετὰ τὸν Σοφιανόν, ἄλλο τέκνον τῆς Ἐπαγγελσοῦ, ὁ μέγας ζακύνθιος Σολωμός, ἐκήρυξε τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν ἰδέαν, τὴν ὁποῖαν ἠπάσθη, καὶ διέδωσε μάλιστα ὡς ἀπόστολος, ὁ μαθητὴς τοῦ Σολωμοῦ Ἰάκωβος Πολυλάς, κερκυραῖος. Ὅτι ἡ «Φιλολογικὴ Γλῶσσα» τοῦ Πολυλά εἶνε σήμερον ὁριστικῶς ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους· καὶ ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη—ἐπιμένω νὰ τὴ μάθῃ ὁ κ. Γερακάρης, ὡς βιογράφος ἄλλωστε καὶ τοῦ Πολυλά, — ἡ γλῶσσα αὕτη πλησιάζει πολὺ μᾶλλον τὴν γλῶσσαν τοῦ Καρτάνου καὶ τοῦ Σοφιανοῦ, παρὰ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως καὶ τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη. Δυστυχῶς ἡ εὐτυχὸς—αὐτὸ εἶνε ἄλλο ζήτημα!

Ἡμερολόγιον Ἐγκυκλοπαιδικὸν τοῦ 1907 ὑπὸ
 Ἰ. Α. Βρετοῦ ἐκδότης Ἰω. Δ. Κολλάρου τυπο-
 γραφεῖον «Ἑστία».

Ἡραιότατον καὶ φέτος τὸ «Ἐγκυκλοπαιδικὸν Ἡμερολόγιον», τύπος καὶ υπογραμμὸς Ἡμερολογίου Θεσσαγῶν, πυκνотυπωμένον καὶ πλουσιωτάτου εἰς ἀναγνώσματα ποικίλα, ἐλκυστικὰ, ἐνδιαφέροντα γὰρ ἀναγνώστην, καὶ σύντομα

Τὸ «Ἑγκυκλοπαιδικὸν Ἡμερολόγιον» δὲν δημοσιεύει κατ' ἀρχὴν φιλολογικὴν ὕλην, διότι σκοπὸς τοῦ εἶνε να μεταδίδῃ μόνον γνώσεις, πληροφορίας καὶ τὸ πολὺν πολὺ γνωμικά. Ἀπορῶ διὰ τοῦτο, πῶς φέτος ἔκαμεν ἑξαίρεσιν τοῦ ὥραίου κανόνος, μόνον καὶ μόνον διὰ να συμπεριλάβῃ εἰς τὴσιν ἄλλῃς ἑσταντῇν, χρήσιμον καὶ σφαιρικὴν ὕλην, τὸ πῶμα τοῦ μακαρίου Βυζαντίου «Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης», συνοδευόμενον μάλιστα καὶ ἀπὸ τὴν περὶ αὐτοῦ κρῖσιν τοῦ μακαρίου Ραγκαβῆ! Εὐτυχῶς, αἱ ἀμφιβόλου χρησιμότητος αὐτὰ σελίδες εἶνε μόνον 7. ἀνέναντι 392.

*Β. Τάρνδουλ, Προσωπικός Μαγνητισμός, κατὰ
μετάφρασιν Ἑρμοῦ Τρισευερίστου. — Ἐκδοτικὴ
Ἑταιρεία Ἀθηνῶν, Τυπογραφεῖον Πετράκου.*

Πολύ περιεργον βιβλίον, ὃχι μόνον διὰ τὸ κομπο-
φανές σχῆμα του καὶ τὸ χονδρὸ κορδόνι μὲ τὸ ὁποῖον
εἶνε ραμμένον, ὥς συλλογὴ ποιημάτων βασιλικοῦ
πρίγκιπος, προσωρισμένη νὰ διανεμηθῇ δωρεάν εἰς
πενήντα ἀντίτυπα.

Ἡ συγγραφή ἐισχυρίζεται ὅτι τὸ μυστικὸν τῆς κοινωνικῆς ἐπιτυχίας εἶνε ὁ προσωπικὸς μαγνητισμός, καὶ ὅτι ἐκείναι ἐπιτυχάνουν εἰς τὸν κόσμον ὅσοι ἔχουν φύσει τὸ δῶρον τοῦ «μαγνητικοῦ ἀνθρώπου». Ἰδοὺ μίαν ἀλήθεια ἡ ὅποια ἡμπορεῖ νὰ εἶνε καὶ ψευδὸς· Ἀλλ' ὅτι τὸ δῶρον αὐτὸ ἡμπορεῖ νά κατοικήῃ δι' ἀσκήσεως, καὶ μάλιστα δι' ἐκείνης τῆς ὁποίας διδάσκει ὁ συγγραφεὺς, δὲν πιστεύω νὰ εὐρεθῇ Ἑλλήν ἀναγνώστης ποὺ νὰ τὸ πιστεύῃ εὐκόλως.

‘Ὅπως δὴ ποτε τὸ βιβλίον εἶνε ἀξιανάγνωστον καὶ εἰμπορὸν νὰ τὸ συστήσω ἀφόβως, ἀφοῦ μάλιστα θὰ ἐδικαιοῦτο κανεὶς νὰ τὸ θεωρήσῃ καὶ ὡς εὐμέθοδον ἐγγχειρίδιον Ἠθικῆς, Ὑγιεινῆς καὶ Καλῆς Συμπεριφορᾶς· διότι παραδόξως, διὰ νὰ γίνῃ κανεὶς μαγνητικὸς ἀνθρωπος καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ εἰς τὴν κοινωνίαν, βλέπω ὅτι πρέπει νὰ ἐφαρμοζῇ πιστὸς καὶ ἐπιμώδως οἱ ἀνάκθεον μᾶς συμβουλευόμενοι ὅλοι οἱ ἡθικολόγοι, οἱ ἱατροὶ καὶ οἱ παιδαγωγοί· Κ’ ἐπειδὴ τὸ δυσκολώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου εἶνε τὸ νάκωμῃ κανεὶς αὐτοὺς τοὺς ὀχληροὺς, συμπεριραίνω ὅτι καὶ ἡ ἐπιτυχία ἐπίσης εἶνε τὸ δυσκολώτερον πρᾶγμα!

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞΕΛΟΘΗ ὑπὸ τοῦ κ. Ἡλ. Ζέγγελη καὶ ὁ δευτέρως τόμος τῆς νομικῆς μονογραφίας του «Τὸ ἐν Ἑλλάδι κρατὸν κοινοβουλευτικὸν δίκαιον». Εἰς τὸν τόμον αὐτὸν καθορίζονται καὶ ἀναλύονται αἱ σχέσεις τῆς Βουλῆς πρὸς τὸν Βασιλέα, πρὸς τὸ ὑπουργεῖον καὶ πρὸς τὸν λαόν. Μετὰ τὴν ἐρμηνείαν, τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλλὰ καὶ σαφῶς γινομένην τῶν σχετικῶν παρ' ἡμῖν διατάξεων τοῦ Συνταγματοδότη καὶ τοῦ Νόμου, τῶν καθορίζουσῶν τὰς σχέσεις ἡτοὶ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Βουλῆς, ὁ κ. Ζέγγελης παραθέτει ἱστορικῶς ἀνάπτυξιν καὶ συγκριτικὴν νομοθεσίαν, ὑπόδειξιν, δηλονότι τῶν ἀλλαχού ἰσχυρουσῶν σχετικῶν διατάξεων, ὥστε τὸ ἔργον αὐτοῦ νὰ ἦται καὶ ἱστορία τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐν Ἑλλάδι βίου, ἅμα δὲ καὶ πολὺτιμος διὰ τὴν μελέτην τοῦ καθόλου Συνταγματικοῦ δικαίου ὁδηγός, χρήσιμος ὄχι μόνον εἰς τοὺς νομικοὺς καὶ τοὺς δημοσιολόγους ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολίτευομένους. Ἡ σαφήνεια τῶν ἐπιστημονικῶν καθορισμῶν, ἡ ἐξηκριβωμένη καὶ πλουσία παράθεσις τῶν σχετικῶν ξένων καὶ ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, ἡ ἀφελὴς τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως χάρις καὶ συλλήβδην ἡ πλήρης τοῦ θέματος γνῶσις — προσόντα σπάνια εἰς ἐπιστημονικὰς συγγραφάς ἐν Ἑλλάδι — χαρακτηρίζουσι τὸ ἔργον τοῦ κ. Ζέγγελη, ὁ ὁποῖος παρῆγεν ἀληθῶς σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν νομικὴν παρ' ἡμῖν ἐπιστήμην.

Z. ΠΑΔΟΣ

Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας (338 π. Χ.) ὑπὸ Χ.
Κατζημιάλη, ὑπολοχαγῶ τοῦ μηχανικοῦ.

Το μικρόν τουτο φυλλάδιον εἶνε ἀνατίκσις τῶν ἐν τῇ ἐφημερίδι *Στρατός* δημοσιευθέντων ἀρθρῶν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ στρατοῦ τῶν Μακεδόνων καὶ περὶ τῆς μάχης τῆς Χαλκιδόνας. Τὸ ὅλον εἶνε συντομωτάτῃ ἐκθεσίς ἀνευ ἀναδρομῆς εἰς τὰς πρώτας πηγάς, ἐξ ὧν πρέπει νὰ προέρχωνται τὰ συμπληρώματα. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀναφέρει προσεὶς τοὺς περὶ αὐτὴν τὴν μάχην τελευτάτους τοὺλάχιστον τοὺς περὶ αὐτὴν τὴν μάχην τελευτάτους ἀλλ' ὥς καὶ ὁ σκοπὸς του δὲν ἦτο νὰ γράψῃ ἐπιστημονικὴν μελέτην, ἡ ὅποια καὶ ἀνάγκην ἀπὸ ἐκεῖ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ, ὅπου οἱ προηγουμένοις εἰς τὸ θέμα ἐνδιατριψάντες ἀφήκων ἀτελεῖ τὴν πραγματείαν. Ἐν τοῦτο ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν ὁ συγγραφεὺς, ἥθελε βεβαίως ἀναφέρει τοὺλάχιστον τὸ βιβλίον τοῦ Γ. Kromayer, *Antike Schlachtfelder in Griechenland*, τόμ. Ι, σελ. 127 ἔ. 1903, καὶ τὴν μελέτην τοῦ ἡμετέρου Γ. Σωτηριάδου, *Das Schlachtfeld von Chäroneia und der Grabhügel der Makedonen*, 1903. Τότε δὲ καὶ ἄλλα ἐξ αὐτῶν χρησίμευον ἥθελεν ἀρυσθῇ καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς μάχης δὲν θὰ ἔκαμιν κατὰ φαντασίαν καὶ τὴν παράταξιν τῶν ἀντιπάλων στρατῶν δὲν θὰ ἀπεικονίζεν εἰς τὸν χάρτην τοῦ τόσου ἀναιδέως. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἀναλύσωμεν τὴν ἀντιμαχίαν καὶ τὴν νύμφαν τοῦ συγγρα-

φρέως, εἰς τὰς ὁποίας διόλου δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐφαρ-
μοσθῇ ἐπιστημονικὴ κριτικὴ. Ἀκατανόητον εἶνε π. χ.
πόθεν ἀρεῖται ὁ συγγραφεὺς τὴν περιγραφὴν τῆς μά-
χης, ἀφοῦ τίποτε ἐξ ὧων λέγει (σελ. 23 ἔ.) δὲν περιέ-
χεται εἰς τὰς ἀρχαίας πηγὰς (Διόδωρον, Πολύαινον).
Ἄλλο καὶ πῶς παρτάσσει τοὺς ἀντιπάλους στρατοὺς
εἰς τὴν πεδιάδα, ὥς νὰ ἦσαν νήπια οἱ στρατιῶται αὐ-
τῶν — χωρὶς κυμῖαν ἐξασφάλισιν τῶν πτερύγων, —
εἶνε ἐντελῶς ἄτορον. Αὐτὰ τὰ πράγματα εἶνε τόσο λε-
πομερῶς ἐξητάσμενα ἀπὸ ἄλλους, ὥστε διὰ ἴσο προ-
τιμώτερον ἂν ὁ συγγραφεὺς ἄλουστατα ἐπανελάμβανε
τὰ ἐγγυσημένα, διὰ τὴν ὠφελήσῃ τοὺς στρατιωτικῶς
τοῦ ἀναγνώστης, χωρὶς νὰ καταφευγῇ εἰς τὰς ἰδίας
ἐντελῶς ἐσφαλμένους ἐπινοίας.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Γερμανική Σχολή.— Συνεδρία της 6 Δεκεμβρίου.—
Ο διευθυντής κ. Δαίρπφελδ ὠμίλησε γενικῶς περὶ
τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τῆς σχολῆς ἐκτελε-
σθεισῶν ἀνασκαφῶν ἐν Περγάμῃ, προαναγγείλας ὅτι
εἰδικώτερον περὶ τῶν εὐρεθέντων γλυπτῶν καὶ τῶν
ἐπιγραφῶν μέλλει νὰ ὀμιλήσῃ. Γιάκωφταλ. Ἡ ἀνα-
σκαφικὴ ἐργασία τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπεδίωξε
τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ πρὸ ἑτῶν εὐρεθέντος γυμνασίου, οὗ
τὰ δύο χαμηλότερα ἐπίπεδα περιλαμβάνοντα τὸ γυμνά-
σιον τῶν παίδων καὶ τὸ γυμνάσιον τῶν ἐφήβων ἔχουσιν
ἤδη ἀνασκαφῇ ἄλλοτε. Τὸ τρίτον ὑψηλότεον μέρος ἦτορ
τὸ γυμνάσιον τῶν νέων ἢ πανηγυρικῶν γυμνασίων ἀνε-
σκάφη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος σχεδὸν ὁλόκληρον, καὶ
ἐφάνη ὅτι εἶνε ἀξιολογώτατον καὶ διὰ τὴν ἀρχιτεκτο-
νικὴν κατασκευὴν καὶ διὰ τὰ εὐρεθέντα αὐτοῦ ἐντός
μεταγενεστέρων τοίχων κινητὰ ἀρχαῖα. Πλὴν τοῦ γυ-
μνασίου ἀνεσκάφη ἀρχαῖα τις γέφυρα ἐπὶ τοῦ ποτα-
μοῦ Σελινούτης καὶ ἐξηρευνηθήσαν τὰ ἀρχαῖα ὕδρα-
γωγεία, ὧν ἓν μὲν διωγέτευεν ἐπὶ μεγάλων καμαρῶν
ὕδωρ εἰς τὸ μεσαῖον μέρος τοῦ λόφου τῆς ἀκροπό-
λεως, ὅπου κεῖται τὸ γυμνάσιον καὶ ἄλλα σπουδαῖο
τάτα δημόσια οἰκοδομήματα, ἔτερον δὲ εἰς αὐτὴν τὴν
κορυφὴν τοῦ λόφου, ὅπου ἔκειντο τὰ ἀνάκτορα τῆς
βασιλικῆς οἰκογενείας. Τὸ δεύτερον τοῦτο ὕδραγωγ-
γεῖον, ἐπιμελὲς ἐξερευνηθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκ πολλῶν ὁ-
μιῶν ἐργασίαν γνωστοῦ ὑδραυλικοῦ μηχανικοῦ κ.
Γραϊφερ, ἀπεδείχθη ὅτι εἶνε ἔργον σπουδακιοῦτον
διότι τὸ ὕδωρ ἀνεβιβάζεται εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο διὰ σί-
φονος κατεσκευασμένου ἐκ σωλῆνων ἰσχυρῶν δυνα-
μῶν νὰ ἀντέχουσιν εἰς μεγάλην πίεσιν. Λείψανα τῶν
σωλῆνων τούτων δὲν εὐρέθησαν, ἀλλ' εἶνε βέβαιον
ὅτι πῆλινον δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε. Ὁ κ. Γραϊφερ ὑπο-
θέτει ὅτι ἦσαν μεταλλῖνοι, ὁ δὲ κ. Δαίρπφελδ νομί-
ζει πιθανώτερον ὅτι ἦσαν ξύλινοι.

Κατόπιν ὁ υποδιευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Κάρο ὠμίλησε περὶ τῶν γνωστῶν εὐρημάτων τῶν Ἀντικυθῆρων, κυρίως δὲ περὶ τοῦ τόπου τῆς κατεβυθισθεὶς τοῦ ναυαγίσαντος πλοίου καὶ τοῦ χρόνου τοῦ ναυαγίου. Περὶ τῶν μεταφερομένων ἀγαλμάτων ὁ κ. Κάρο συμφωνεῖ πρὸς τοὺς φρονούντας ὅτι τὰ μὲν χαλκὰ, ἢ ἀργέματα ἀποταγμένα ἐκ τῶν ναῶν ἢ ἄλλων τόπων ὅπου ἦσαν ἐσθλημένα, τὰ δὲ μαρμάρινα εἶνε ἀντίγραφαι κατασκευασθέντα ἐπιτήδες, ἵνα στηθῶσι ὅπου μετεκομίζοντο. Περὶ τοῦ γνωστοῦ χαλκοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἐρμήβου εἶπεν ὅτι ἡ στάσις αὐτοῦ θὰ μείνῃ ἴσως διὰ πάντος ἀνεξήγητος ὡς συνέβη καὶ ἐπὶ ἄλλων περιρριμῶν ἀγαλμάτων, ἀλλ' ἐκ τῶν προταθεισῶν ἐξηγήσεων πιθανωτέραν νομίζει τὴν δεχομένην ὅτι εἶνε ὁ Πάριος προσφάτων τῶν Μελίων ἐπὶ τῇ Ἀποδοτιῇ.

ὁρίσῃ τις ἀκριβῶς, ἐνδέχεται ὅμως νὰ εἶνε αἱ Ἀθῆναι ναι ἢ τὸ Ἄργος, ὅπως ὑπετέθη ἤδη, ὑπὸ τινος

ἀναμφίβολον ὅμως νομίζει ὁ κ. Κάρο ὅτι τὸ πλοῖον, κατηνθύνετο εἰς Ρώμην. Ὁ χρόνος τοῦ ναυαγίου δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἐκ τῶν ἀγαλμάτων, διότι ταῦτα δύναται νὰ εἰναι πολλὰ παλαιότερα. Τὰ πρὸς χρῆσιν τοῦ πληρώματος ὅμως ὑπάρχοντα ἐν τῷ πλοίῳ ἀγ- γεῖα δηλοῦσι χρόνους ὀλίγους τῶν παλαιότερων τῆς γεν- νήσεως τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν εὐρεθέντων δηλοῖ χρόνους νεωτέρους. Ἐν τέλει δὲ ἀνεκρίνωσεν ὁ κ. Κάρο ἐν περιλήψει τὰ πορίσματα τῆς περὶ τοῦ εὐρεθέντος μηχανήματος, τοῦ νομισθέντος ὡς ἀστρο- λάβου, μελέτης τοῦ ἐκ Μονάχου καθηγητοῦ κ. Ρέμ. ἅτινα εἶνε ἀληθὺς ἀξιοθαύμαστα. Τὸ μηχανήμα τοῦτο περιείχετο ἐντός θήκης, ἥς ἡ ἐσωτερικὴ πλευρὰ ἐπεν- δεδυμένη οὕσα διὰ μολύβδου ἔφερεν ἐπιγραφὴν περι- ἔχουσαν ὁδηγίας περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Ἐκ ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς καταρθώθη νὰ καθαρισθῶσι καὶ ἀνα- γνωσθῶσι λειψανά τινα διασωθέντα, ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι τὸ μηχανήμα ἦτο αστρονομικὸν ἐργαλεῖον, διότι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ γίνεται λόγος περὶ τὸν χρόνον δὲ ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως διαφόρων ἀστερισμῶν, ὡ- σαύτως δὲ καὶ περὶ ἡλίου καὶ σελήνης. Ἐκ τῆς ἐπι- γραφῆς ταύτης καὶ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ μηχανισμοῦ συνεπέραναν ὁ κ. Ρέμ ὅτι τοῦτο ἔφερε πέντε δείκτας, διὰ τῶν ὁποίων, περιστρεφομένων, ἔδλουτο ἡ σχε- τικὴ πρὸς ἀλλήλους πρὸς τὴν γῆν καὶ τὸν ἥλιον θέσις τῶν πέντε γνωστῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους πλανη- τῶν. Τοιοῦτον μηχανήμα ἀναφέρει ὁ Κικέρων ὅτι εἶχε κατασκευάσει ὁ περίφημος Ἀρχιμήδης, ἄλλοι δὲ ἀναφέρουσιν ὅτι ὁμοίον τὸ εἶχε κατασκευάσει καὶ ὁ Ποσειδώνιος, ὑπῆρχον δὲ ἴσως καὶ ἄλλα. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ τοιαῦτα μηχανήματα ἐθεωροῦντο ἀξιοθαύ- μαστα, φαίνεται ὅτι ἐσουλῆθη καὶ αὐτό, ἵνα μετακο- μισθῇ εἰς Ρώμην, ὅπως καὶ τὰ ἀγάλματα, ἐπομένως δὲν ἔχρησθησαν εἰς τὸ πλοῖον. Ἐκινεῖτο δὲ τὸ μηχανή- μα δι' ἑνὸς ἄξονος περιστρεφόμενον διὰ τῆς χειρὸς καὶ ἡτο τοποθετημένον ἐπὶ τραπέζιου, τὸν δὲ τρόπον τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἐπεξήγησεν ὁ κ. Ρέμ διὰ δια- φώρων σχεδιαγραμμάτων, ἅτινα ἐπέδειξεν ὁ κ. Κάρο

ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ ΦΡΑΣΙΔΗΜΟΥ

ΤΗΝ Παρασκευήν 3 Δεκεμβρίου ὠμίλησε εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολὴν ὁ νέος διευθυντὴς κ. Δῶκινς, ἰδίως περὶ τῶν ἐν Σπάρτῃ ἀνασκαφῶν. Ἀνέφερε τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ναοῦ τῆς Ὁρθτῆς Ἀρτέμιδος, περιέφημον τῶν τῶν ἀρχαίων Σπάρτην διὰ τὴν μασιτίγων τῶν ἐφήβων. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν τρία στρώματα. Τῶν τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων μετὰ πολλὰς ἀνθημητικὰς ἐπιγραφάς, τὸ ἀμέσως ὑποκείμενον πλουσιώτατον εἰς εὐρήματα εἰδώλια μολύβδινα, προσωπίδας ἐκ πηλοῦ, ἐλεφαντοδόοντος καὶ χαλκοῦ καὶ ἄλλα, καὶ τὸ τρίτον στρώμα εἰς τὸ ὅποιον εὐρέσθησαν πηλῖνα ἄγγεϊα, πόρπαι, ζῶα χαλκὰ ὅμοια μὲ τὰ τῆς Ὀλυμπίας.

A

ΜΟΥΣΙΚΗ

Η μουσική κίνησις τῶν τελευταίων μηνῶν ἴτο ἄρ-
κετὰ ζοηρά. Τὴν σημειώνομεν χρονολογιακῶς
22 Ὀκτωβρίου. Πρωῖνι συναντιὰ ἀπὸ musique
de chambre, εἰς τὴν αἰθούσαν τοῦ Ὁδείου ἀπὸ τοῦ
καθηγητὰς κ. κ. Βασενχόφεν καὶ Μπουστίντοινι. Πολ-
ὺν ἐνδιαφέροντα, ἰδίως διὰ τὴν σονάταν τοῦ Nedbal, μου-
σικὴν σύγχρονον ἐνὸς ἐμπνευσμένου βοημοῦ βιολι-
στοῦ, γεμάτην ἀπὸ πάθος καὶ ζωῆν.

30 Ὁκταβρίου. Συναυλία τῶν μαθητῶν τοῦ Ὁδείου
 μελ. διεισθύνει τῆς ὀρχήστρας ἀπὸ τὸν κ. Σουαζή.
 πολὺ πλουσιωτέρῃ ὀρχήστρῃ ἐφέτος, πολὺ πλείον
 ἐνωμένῃ. Τὸ σύνολο τῆς ἐκτελέσεως καλόν, ἡ εἰσα-
 γωγὴ τοῦ «Πετάντος Ὀλλανδοῦ» τοῦ Βάγνερ, τονι-
 σμένη καὶ χρωματισμένη πολὺ καλᾶ.

Κατόπιν μερικά καλλιτεχνικά έσπερίδες υπέρ των προσφύγων Λυγυαλιτών, μία εις τὸ Δημοτικὸν θέατρον καὶ μία εις τὴν αἴθουσαν τοῦ Παρνασσού, καὶ αἱ δύο πολὺ ἐπιτυχημέναι, ἰδίως ὑπὸ ἐποψὴν εἰσπράξεων, διότι εἰς τοιαύτας περιστάσεις αὐτὸ κυρίως εἶνε τὸ μέτρον τῆς ἐπιτυχίας. Καὶ εἰς τὰς δύο ἐθανυμάσθη τὸ βιολί τῆς Δ^{ας} Γεωργαντοπούλου, τῆς νεαρᾶς τελειοφοίτου τοῦ Ὁδείου, ἡ ὁποία μετὰ τὸ τάλαντον καὶ τὴν ἐπιμέλειάν τῆς θὰ ὑπάγῃ πολὺ μακρυνά. Εἰς τὴν συναυλίαν τοῦ Δημοτικοῦ ἡκούσθη ἡ ἀγαπητὴ εἰς ὅλους φωνὴ τῆς Κ^{ας} Φερᾶλδης, φωνὴ εὐεργετικὴ καὶ φιλάνθρωπος, πρόθυμος πάντοτε ν' ἀνακουφίῃ μετὰ τὴν γλυκύτητά της καὶ νὰ ἐλεῇ μετὰ τὴν τέχνην της. Εἰς τὴν συναυλίαν τοῦ Παρνασσού ἐμάγευσεν κυριολεκτικῶς ἡ φωνὴ τῆς Κ^{ας} Φωκά, ἐν ἀπόκλιμα πολὺτιμον διὰ τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὰς 6 Νοεμβρίου τὸ βράδυ ἔδωσαν μίαν συναυλίαν αἱ καλλιτέχνιδες ἀδελφαὶ Rodhain, ἀριστοὶ τοῦ Ὁδείου τῶν Βρυξελλῶν. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἡ Δ^{ας} Ἰωάννα Rodhain ἔχει μερικὰ προσόντα δραματικῆς αἰδοῦ, ἔκτασιν κλίμακος, ποσὸν ἤχου εἰς τὰς χαμηλὰς φωνάς, καὶ μουσικὸν αἶσθημα βαθὺ καὶ λεπτόν. Ἀλλ' ἡ φωνὴ της στερεῖται γλυκύτητος, εἶνε δὲ πολὺ βεβιασμένη εἰς τὰς ὑψηλὰς φωνάς, ὥστε νὰ κάμνῃ τὸν ἀκροατὴν ν' ἀγωνιᾷ μάλλον μαζὶ της, παρὰ νὰ τέρπεται.

Τὴν 18 Νοεμβρίου, ἡ συναυλία τῆς κυρίας Κρέμερ, τῆς γνωστῆς καὶ συμπαιδοῦς ἀρπιστρίδας, ἡ ὁποία κατέχει τὴν τέχνην νὰ εὐφραίνῃ, νὰ δροσίῃ, νὰ μαγεύῃ τὴν ψυχὴν μετὰ τοὺς γλυκοὺς καὶ ὑγροὺς τόνους τῆς ἀρπας της.

Τὴν 27 Νοεμβρίου δευτέρα συναυλία τῆς ὁρχήστρας καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Ὁδείου. Εἰς αὐτὴν ξεχωρίζομεν τὴν Δ^{αν} Πλέσκα, μαθήτριαν τῆς Κ^{ας} Φερᾶλδης, ἐν ἀηδονίᾳ ἀληθινῇ, ποὺ κλείνει περισσοτέραν μουσικὴν εἰς τὸν λάρυγγά της παρὰ εἰς τὴν ψυχὴν του· εἶνε ὅμως τόσο μικρὸν ἀκόμη, ποὺ ὅλα εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ἐλπίξῃ ἀπὸ αὐτὴ. Θαυμάζομεν τὴν ὁρχήστραν καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν «Ψυθουρισμῶν τοῦ δάσους», ἀπὸ τὸν Σίγφριδ τοῦ Βάγνερ, ὅπου τὰ βιολιά ἐπαῖξαν ψιθυριστικώτατα, καθὼς καὶ εἰς τὴν «Εἰσαγωγὴν ἐπὶ Ἑλληνικῶν θεμάτων», τοῦ Γκλαζούνοφ, ὅπου ἂν καὶ ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ χάνεται μέσα εἰς τὸ βαθὺ καὶ πολὺπλοκον τῆς ἐνορχηστρώσεως, ἐν τούτοις μᾶς πείθει μίαν φορὰν ἀκόμη διὰ τὸν ἀνεκμετάλλετον πλοῦτον καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν ἐθνικῶν μας μελωδιῶν καὶ ρυθμῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ δοξάσουν πολλοὺς ἔξυπνους ξένους προτοῦ ἀνοίξωμεν ἡμεῖς τὰ μάτια μας.

ΑΡΙΘΝ

ΣΥΝΑΥΛΙΑ τοῦ Ὁδείου Λόττενερ 2 Δεκεμβρίου. — Ἦκουσα καὶ πάλιν τὴν αἰδὸν μας κ. Νίαν Φωκά. Λοιπὸν σὰς βεβαίονα ὅτι σπανίως ἤκουσαν αἱ Ἀθηναίαι τέτοιο τραγούδι. Μολονότι νομίζω ὅτι ἡ ἀκουστικὴ τῆς αἰδοῦσας δὲν εἶναι καὶ μοναδική, ἀλλ' ἡ τέχνη της κ. Φωκά σὲ κάμνει σχεδὸν νὰ μὴν ἀντιλαμβάνεσαι τὴν ἑλλειψιν αὐτὴν. Ὁ Μαγευμένος αὐλὸς τοῦ Μότσαρτ ἔδειξε ὅλην τὴν τέχνην καὶ τὴν ἀπαλότητα καὶ τοὺς μυριοχρόμους κυματισμοὺς τῆς φωνῆς της. Καμιά προσπάθεια. Κάθε ἀπόχρωσις ἔχει τὴν καθαρότητα τοῦ χρυστάλλου. Οἱ φθόγγοι τόσο ὥρατοι, τόσο σφιχτὰ τοῦ ἀηδονίου τοῦ Ραμὼ ἐπίσης. Δύο σημεῖα ζηλευτὰ τοῦ τάλαντου της. Καὶ ἡ κυρία Φωκά καταχειροκροτεῖται καὶ δέχεται ἐνδείξεις θαυμασμοῦ.

Ὁ κύριος Μπέμερ εἰς τὸ βιολοντσέλλο ἔδειξε πολλὴν τέχνην ἰδίως εἰς τὸ τελευταῖον κομμάτι. Ἀρχετὰ καλὰ καὶ τὸ βιολί τοῦ κ. Σούλτσε.

Συναυλία Νικολάου, Δημοτικὸν Θέατρον, 3 Δεκεμ-

βρίου. — Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀκούουν αἱ Ἀθηναίαι τὸν ἀγαπημένον των βαθύφωνον. Δύο συμπαιδίστατοι καλλιτέχναι ἐκεῖνο τὸ βράδυ μᾶς ἔδωσαν μίαν ἀληθινὴν ἀπόλαυσιν. Ὁ Νικολάου καὶ ὁ Λαυράγας. Ὁ ἓνας μετὰ τὸ τραγούδι του, ὁ ἄλλος ὡς διευθυντῆς τῆς ὁρχήστρας, ὁ ἀκατανίκητος παλαιστής, ποὺ ἡ ψυχὴ του διαρκῶς λικνίζεται μετὰ τὸ δνερὸν τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Ἦκουσα ὅπισθ' ἀπὸ τὸ κάθισμά μου κάποιον νὰ λέγῃ: «Δικοί μας καὶ οἱ δύο». Τὸ ἔλεγε μετὰ ὑπερηφάνειαν καὶ μετὰ συγκίνησιν. Ὑπῆρχε πραγματικῶς κάτι εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ παγωμένου Δημοτικοῦ Θεάτρου ποὺ ἐδέρμαινε ὅλων τὰ στήθη. Αὐτὸ τὸ κάτι ποὺ ὁ Ἕλληνας τὸ αἰσθάνεται ἢ πολὺ βαθειὰ ἢ καθόλου. Τιμὴ καὶ εἰς τοὺς δύο μουσικοὺς μας.

M.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΑΙ

Νικόλαος Σκωτιδής

Εἶνε πολλὰ χρόνια τώρα ὅπου εἰς μίαν βιτρίναν ἐνὸς Παρισινοῦ βιβλιοπωλείου τὰ βλέμματά μου ἔπεσαν ἐπὶ ἐνὸς βιβλίου ἐπιγραφομένου ἡ «Σύγχρονος Αἰγυπτὸς καὶ ὁ Ἀραμπὴ Πάσας». Συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἦτο ὁ κ. Νικόλαος Σκωτιδής, ὁ σήμερον Γενικὸς Πρόξενος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τότε Πρόξενικός δικαστὴς εἰς τὴν Βασιλεύουσαν. Τὸ ἡγόρασεν καὶ τὸ ἀνέγνωσα. Ὁμολογῶ ἀπεριφράστως. Τὸ βιβλίον τοῦτο μετὰ ἡλικιώτισιν ὄχι μόνον διὰ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν Αἰγυπτιακῶν πραγμάτων ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ λογοτεχνικά του χαρίσματα. Ὁ συγγραφεὺς ἐ-

γνώριζε νὰ εἴπῃ μετὰ δύναμιν καὶ τέχνην ἐκεῖνο ποὺ εἶδε καὶ ἐσκέφθη.

Δὲν ἦτο ὅμως ἡ πρώτη φορὰ ὅπου ἐγνώριζα διανοητικῶς τὸν κ. Σκωτιδὴν. Ἡ γνωριμία μου μετὰ αὐτοῦ ὡς λογίου διακεκριμένου χρονολογεῖται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ὅπου εἰς τὸν «Ἐσπερον» — ποὺ ἐξέδιδεν ἄλλοτε ὁ κ. Περβάνογλους — ἐδημοσίευσεν τὰς περιφήμους μελέτας του οἱ «Ἕλληνες Σοφισταὶ μέχρι τῆς Μακεδονικῆς Ἐποχῆς» καθὼς καὶ μίαν ἄλλην ποὺ μοῦ ἀρῆκεν ἀλησμόνητον ἐντύπωσιν τὰ «Αἷτια τῆς Ἀκμῆς καὶ τῆς Πτώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Ἀλλ' ἔως τότε τὸν κ. Σκωτιδὴν τὸν ἐγνώριζα ὡς λόγιον, ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς τοῦ φιλολογικοῦ Συλλόγου ὁ «Παρνασσός» ὡς ἓνα δόκιμον λογογράφον προικισμένον μετὰ πολλὴν καλαισθησίαν καὶ ὀπλισμένον μετὰ εὐρείαν μάθησιν. Ἄν ἦτο πρόξενος ἰδεῖν δὲν εἶχον. Τὴν ιδιότητά του αὐτὴν μοῦ τὴν ἔμαθε τὸ βιβλίον του ἡ «Σύγχρονος Αἰγυπτὸς» ἐντὸς τοῦ ὁποίου φέρεται κατωθὶ τοῦ ὀνόματός του ὁ τίτλος του, Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε ὅμως τὴν χαρὰν μου ὅταν ἤκουσα διπαρὰ τὸν λόγιον ὑπάρχει καὶ ὁ διακεκριμένος διπλωμάτης, ὁ Κέρβερος τοῦ καθήκοντος, ὁ ἰσχυρὸς ὑπερασπιστὴς τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων.

Ἐνα τοιοῦτον ἄνδρα, εἶνε πολὺ φυσικόν, ἠθέλησα νὰ τὸν γνωρίσω ἐκ τοῦ πλησίον. Ἡ εὐκαιρία μοῦ ἐδόθη πρὸ τινῶν ἐτῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Εἶχα δώσει μίαν διάλεξιν εἰς τὸν Ἐπιστημονικὸν Κέντρον περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ὁ κ. Σκωτιδής ἦτο ἐκ τῶν πρώτων. Ἐκ τῆς διαλέξεώς μου ἐκίνησε, εἰς τὸ τέλος τῆς ὁποίας ἠπλώθημεν εἰς μακρὰν συζητήσιν, λέξεις δὲν τοῦ διέφυγεν. Ἐνθυμούμαι μάλιστα μετὰ πόσης κριτικῆς λεπτότητος μοῦ ὑπέδειξε μερικὰς ἐσφαλμένους ἰδέας τὰς ὁποίας εἶχα τότε περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ στιγμή ἐκείνη μοῦ ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν νὰ τὸν μελετήσω κατόπιν βαθύτερον ὅχι μόνον ὡς Προξενικὸν ὑπάλληλον πρὸς τὸν ὅποιον ὁ Τρικύπτης ἔτρεφεν ὑψηλὴν ἐκτίμησιν, ὡς διπλωμάτην διαχειρισθέντα μετὰ μεγάλης δεξιότητος ὕψιστα ἐθνικὰ ζητήματα, πληρωθέντα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός του, ὡς συγγραφεὴ τοῦ ὁποίου ἡ «Σύγχρονος Αἰγυπτὸς» χρησιμεύει ὡς βάσις, πάσης ἄλλης μεγάλης τῶν Εὐρωπαίων διὰ τὰ Αἰγυπτιακὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπον.

Μέσα εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τὴν τρεφομένην μετὰ ψεύδη ὁ κ. Σκωτιδής ὡς ἄνθρωπος ἀποτελεῖ ὑπερφανὸν ἐξαίρεσιν. Διότι εἶνε ἐκ τῶν ὀλίγων οἱ ὁποῖοι ἐντὸς τῆς ψυχῆς των ἐγκλείουν τὸ αἶσθημα τοῦ δικαίου ὅπως αὐτός. Οὐδεμία φιλία οὐδεμία δύναμις δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτοῦ, ὅταν ἡ δύναμις αὐτὴ ζητεῖ τὴν παραγνώρισιν τοῦ δικαίου. Τὸν ἀποκαλοῦν νευρικὸν καὶ δξύθυμον. Ἀλλὰ ποῖος δὲν εἶνε νευρικὸς ὁπότεν σέβεται τὸν ἑαυτὸν του καὶ βλέπει ὅτι θέλουν νὰ κηλιδώσουν ἐνώπιον του τὴν ὥραιαν μορφήν τῆς Ἀληθείας καὶ τῆς Δικαιοσύνης; Θὰ ἦτο εὐχὴς ἔργον ἂν εἰς τὸ ἔθνος μας καὶ εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν εἶχον πολλοὺς τοιοῦτους νευρικοὺς, καὶ ἀκαμάτους ἐργάτας τῆς φυλῆς μας, κατεχομένους ἀπὸ τὴν ὥραιαν καὶ ἐπίμονον σκέψιν τῆς ἑλληνοποιήσεως τῶν Ἑλλήνων. Δυστυχῶς αὐτοὶ εἶνε ὀλίγοι, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ ὁ κ. Σκωτιδής τὸν ὅποιον ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πολὺ γλίσωρα στέλλει ὡς διπλωματικὸν πράκτορα εἰς τὴν Σόφιαν τῆς Βουλγαρίας.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ο τελευταίως ἀποθανὼν Γάλλος Ἀκαδημαϊκὸς Φ. Μπορουντιέρ ἦτο ἀπὸ τὰς πλέον ἐξόχους μορφὰς τῶν σημερινῶν γαλλικῶν γραμμάτων.

Φερδινάνδος Μπορουντιέρ

Ὅλον σχεδὸν τὸ φιλολογικὸν του ἔργον, ἔργον κριτικῆς, συγκεντρώνεται εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο κόσμων» ἀποτελεῖ δὲ περὶ τοῦ εἰκοσι τόμου.

Ὁ Μπορουντιέρ ἀπεδείχθη κριτικὸς χαρακτῆρος σπανιωτάτου. Κρίνων ἔργον τι, μαζὺ μετὰ τὰ ἰδιαίτερα του γούστα καὶ τὰς γνώσεις μετεχειρίζετο καὶ κανόνας τινὰς τοὺς ὁποίους προσηγουμένως ἐσχεδίαζε ἐναργῶς εἰς τὸ πνεῦμα του. Ἐνόμιζε πῶς διὰ νὰ ἔχῃ κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ ἐν ἔργον τοῦ πνεύματος δὲν ἤρκει ὡς μόνον ἐφόδιον τὸ γούστο, ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην τρόπον τινὰ ἐνὸς φιλολογικοῦ πιστεύω ὀρισμένου. Ἐφαντάζετο τὴν κριτικὴν ὡς ἓνα εἶδος δικαστικῆς, καὶ τοῦ ἐφαίνετο ἐπομένως δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον ἡ ὑπαρξὶς ἐνὸς φιλολογικοῦ κώδικος. Ὑπῆρξεν ὡς ἐκ τούτου πάντοτε σαφὴς καὶ καθαρὸς οὐδέποτε φοροτόμος μετὰ ἀκατανόητα πράγματα.

Καὶ τὸν πρῶτον τῶν νόμων αὐτῶν ἡ κανὼν, τοὺς ὁποίους ἔφερε μετὰ ἑαυτοῦ πρὸς θεμελίωσιν τοῦ στερεοῦ οἰκοδομήματος, τὸ ὅποιον ἐφαντάζετο, τὸν ἐφήρμοξε εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐφρόνει πῶς ἡ κριτικὴ δὲν ὀφείλει νὰ εἶνε ὑποκειμενικὴ. Τὸ πρῶτον πρᾶγμα ποὺ χρεωστοῦσε νὰ κάμῃ κάθε κριτικὸς ἦτο νὰ πνίγῃ τὸ ἐγὼ τοῦ. Εἰς μάτην τοῦ ἐπανελάμβανον πῶς ἦτο δυσκολώτατον ὁ κριτικὸς ν' ἀποσπάσῃ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν κρίσιν, ἀφοῦ ἐκ τῆς πρώτης ἐντυπώσεως ποὺ δεχόμεθα ἀπὸ ἓνα ἔργον, γεννᾶται ἡ ὅλη κρίσις ποὺ ἐπιφέρομεν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις, ἔλεγεν ὁ Μπορουντιέρ, δὲν πρέπει νὰ εἶναι παρὰ μίαν ἀφορμὴ πρὸς σκέψιν ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν αἰτίων, ἓνα σκούνημα τὸ ὅποιον βάσει εἰς κίνησιν τὸ πνεῦμα, τὸ ὅποιον ἡμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ κάποτε μίαν κρίσιν κατὰ πολὺ διάφορον ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν θὰ ἐπέφερε ὠθούμενος μόνον ἀπὸ τὴν αἰσθητικότητά του. Παράδειγμα: μίαν τραγικὴν σκηνὴν μετὰ συγκινήσει βεβαίως δὲν πρέπει νὰ περιφρονήσῃ τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν καὶ νὰ ἐκφέρῃ δυσάρεστον γνώμην περὶ τοῦ ἔργου, ἀλλὰ δὲν πρέπει ὅμως καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸ ἐνοστικτὸν αὐτὸ κίνημα τῆς καρδίας πρέπει νὰ καλοεξετάσωμεν μήπως ἡ αἰσθητικότης μας εὐρέθη πρὸ ἐκπλήξεως, ἡ ὁποία συχνὰ ἀπαντᾷ καὶ τὴν τέχνην ὅπως καὶ παντοῦ ἄλλου. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἄλλα πράγματα μᾶς σώζει τὸ πνεῦμα, ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὴν Τέχνην δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ συγκρίνωμεν τὸ ἔργον μετὰ τὰ μεγάλα ἔργα τὰ ὁποῖα ὁμοίως μᾶς συνεκίνησαν ἀλλὰ κατὰ εὐγενικώτερα

ἡ βαθύτερα καὶ κατὰ τρόπον διαρκέστερον. Καὶ ἐὰν μὲν τὰ ἔργα αὐτὰ εἴνε κατὰ πολὺ διάφορα ἀπὸ τὸ ἔργον ποῦ μᾶς ἔδωκε τὴν πρώτην εὐχάριστον ἐκείνην ἐντύπωσιν, ὀφείλομεν νὰ ἐκφῶμεν κρίσιν ἐναντίον αὐτῆς, ἐναντίον τῆς ἰδίας μας εὐχαριστήσεως. Ὡς ἐκ τούτου ἐμῖσι τὰ ἀνισόρροπα καὶ νοσηρὰ ἔργα.

Ἦτο μικρὸς τὸ σῶμα καὶ εἰς ἄκρον καχεκτικός. Μία ἐσωτερικὴ φλόγα τὸν ζωογονοῦσε ὅταν ὠμίλει. Νόμιζε κανεὶς πὼς εὐρίσκειτο μπροστὰ σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ἐκείνους τοῦ μεσαιῶνος ποῦ τοὺς ἔλυον ἢ σπουδὴ καὶ ἡ πίστις, τοὺς μοναχοὺς ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους δὲν διέκρινες τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἓνα πρόσωπον φεγγαβολόν. Μορφὴ ξηρὰ καὶ χεῖλη στεγνά! Ὅλον τὸ σφρῖγος του συνεκεντρῶντο εἰς τὰ μάτια του, τῶν ἐποίων τὰ βλέμμα ἦτο βλέμμα ἀρπακτικοῦ ὄρνεου. Τὸ τελευταῖον ἔργον του *Σύγχρονα ζητήματα*, εἶναι τρόπον τινὰ συγκεφαλαιώσις τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν του ἰδεῶν, φιλοσοφικὴ διαθήκη ἐνὸς ἀνωτέρου πνεύματος.

Μικρ.

ΓΡΑΦΩΝ ὁ Διαβάτης εἰς τὸ «Ἐμπρὸς» περὶ τοῦ δημοτικοῦ Τραγουδιοῦ τῆς Ρόδου *Ὁ Γρηὺς καὶ ὁ Χάρος* ποῦ ἐδημοσιεύσαμεν εἰς προηγουμένον τεύχος λέγει:

«Φαίνεται ὅτι τοῦ ἐκ Ρόδου δημοτικοῦ ἔσματος, τὸ ὁποῖον ἀνέφερα προχθές, ὑπάρχουν παραλλαγὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Μίαν ἐξ αὐτῶν ἤκουσεν εἰς τὸν Βόλον φίλος μου, ὅστις ἐνθυμεῖται τοὺς πρώτους μόνον στίχους. Ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Ροδίου ἔσματος, εἰς τὸ Θεσσαλικὸν ἤρθαν γραφῆς ἀπ' τῆς Βλαχίας νὰ παντρεύωνται οἱ γρηῆς».

«Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ μία περὶ παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βασιλεὺς ἐξαπέστειλε κήρυκας νὰ διακηρύξουν ὅτι πρέπει νὰ παντρεύωνται οἱ γρηῆς.

— Ὅσες ἔχουν μεγάλο στόμα, ἔλεγον οἱ κήρυκες, θὰ παίρνουν δυὸ ἄνδρες.

— Μπα! ἀνεφώνησαν τὰ γραῖδια καὶ ἀνοιξαν διάπλانون τὸ νοδὸν τῶν στόμα.

— Ὅσες ὅμως ἔχουν μικρὸ στόμα, ἐξηκολούθουν οἱ κήρυκες, θὰ παίρνουν πέντε ἄνδρες.

— Πῶς! ἐπανελάβον τὰ φιλάρεσκα γραῖδια, συστέλλοντα καὶ στοργυλοῦντα τὸ στόμα.

«Ἡ δημοτικὴ μας σάτυρα εἶνε ἀμελῆς πρὸς τὰς γυναῖκας, τῶν ὁποίων ἡ καρδία δὲν ἐννοεῖ νὰ γηράσῃ. Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει θλιβερωτέρα δυστυχία ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τῆς φιλαρέσκου γυναῖκος ἥτις ἀρχίζει νὰ γηράσῃ. Ἡ ἀρχαία φιλαρέσκος, κατὰ τὴν τραγικὴν ἐκείνην καμπὴν τοῦ βίου, συνέτριψε τὸ κάτοπτρόν της. Ἄλλαι ὅμως, ἀντὶ νὰ συντρίβουν τὸ κάτοπτρον, συντρίβουν τὴν πικρὰν ἀλήθειαν. Ἡ βαρὴ καλύπτει τὰς λευκάς τρίχας καὶ τὰ ψιμυῖθια ἐπισκευάζουν ὅπως ὅπως τὰς ρυτίδας δὲν βλέπουν δὲ πλέον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὸ κάτοπτρον. Καὶ ἡ φαντασία, ἀντὶ τῆς παρουσίας πραγματοκτικότητος, βλέπει τὰς εἰκόνας, αἰτίες εἰς τὸ παρελθὸν ὠλισθησαν ἐπὶ τοῦ κατόπτρου, χωρὶς ν' ἀφήσουν ἴχνη.

«Οὕτω ἡ νεανικὴ φιλαρέσκεια ἐξακολουθεῖ καὶ εἰς τὸ γῆρας ν' ἀκρίβεται, ὡς νὰ παρῶδῃ αὐτὴν. Ἀλλὰ τὸ μόνον τὸ ὁποῖον κατορθώνει μὲ αὐτὴν τὴν κωμωδίαν εἶνε νὰ ἐμπνέῃ σκληροῦς σατυρισμοὺς ὁποῖοι τοῦ Ροδίου ἔσματος καὶ τῶν παραλλαγῶν του ὁ περιέγελος».

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τὴν 30 Νοεμβρίου ἡ περιγῆχισσα Ἑλένη ἀπέκτησε κόρην. Ἡ μικρὰ περιγῆχισσα ὀνομάσθη Μαρίνη.

Ὁ Βασιλεὺς ἐτίμησε τὸν πρωθυπουργὸν κ. Θεοτόκην μὲ τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Σωτήρος.

Τὸν Σεπτέμβριον γίνεται διεθνὲς συνέδριον ὑγιεινῆς εἰς τὸ Βερολῖνον.

Ἡ γαλλικὴ Γερουσία ἐψήφισε μὲ μεγάλην πλειοψηφίαν τὴν μεταφορὰν τῶν λειψάνων τοῦ Ζολᾶ εἰς τὸ Πάνθεον.

Ἀλληλογραφία. — κ. Φ. Πάτρας. Ἡ λέξις ὠραιοπάθεια σημαίνει τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὥραϊον. Κάτι περισσότερον ἀπὸ ἀγάπην: τὸ νὰ πεθαίνεται κανεὶς διὰ τὸ ὥραϊον. Ἔτσι τὸ ἐννοεῖ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν	Δρ. 2.149.30
Ἀντώνιος Μ. Τριανταφυλλίδης	» 1.60
Μιλτιάδης Γ. Βιτιάδης	» 16.20
Ἀνώνυμος	» 13.50
Ἡλίας Παμφύλης	» 13.50
Μιχαὴλ Ὀμηρόχης	» 10.80
Ἰ. Πιζάνης	» 8.10
Στέφανος Κουτούζης	» 8.10
Ἀπ. Ἀναστασίου	» 5.40

Δρ. 2.226.50

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλίκον ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὕμνου τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡμερολόγιον Σκόκου διὰ τὸ ἔτος 1907. Ἀθήναι, τυπογραφεῖον τῆς Ἑστίας, 16ον, σελ. 400. Χρυσόδετον τιμᾶται δρ. 5 καὶ διὰ τὸ Ἐξωτερικὸν φρ. 5.

[Τὸ Ἡμερολόγιον Σκόκου εἶνε φέτος Ἡμερολόγιον Σκόκου-Ξενοπούλου, διότι ὁ κ. Κ. Φ. Σκόκος συνεταιρίσθη μὲ τὸν κ. Γρ. Ξενοπούλου, καὶ τὸν τόμον τοῦτον τὸν κατήρτισαν ἀπὸ κοινού. Εἶνε ἐπομένως ἀνώτερος ὅλων τῶν προηγουμένων, ὅχι μόνον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν κομιοτήτητα καὶ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ πρὸ πάντων κατὰ τὸ περιεχόμενον. Τὰ γνωστότερα φιλογραφικὰ ὀνόματα τῆς ἐποχῆς μας ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὸν ἐφετεινὸν τόμον δι' ἔργων νέων, ἐπιτήδες γραφέντων διὰ τὸ Ἡμερολόγιον. Μεταξὺ τῶν συνεργατῶν ἀναφέρονται τοὺς κ.κ. Παπαδιαμάντην, Καρκαβίτσαν, Ξενοπούλου, Μωραϊτίδην, Νιρβάναν, Βλαχογιάννην, Παλαμᾶν, Προβελέγγιον, Πορφύραν, Μαρτζώκην, Κουρτίδην, Κονδυλάκην, Μαλακάσσην, Ἀννινὸν κτλ. κτλ. Ἐκατὸν πενήντα ἄρθρα καὶ ἑκατὸν τριάντα εἰκόνες στολίζουν τὸν λαμπρὸν τοῦτον τόμον. Τὸ Ἡμερολόγιον Σκόκου ἐξαντλεῖται συνήθως ἐντὸς τοῦ Ἰανουαρίου. Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἐκ τῶν συνδρομητῶν μας νὰ τὸ ἀποκτήσουν, δύνανται ν' ἀποτανθῶν ἀπ' εὐθείας, διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς συστημένης, πρὸς τὸν συνεργάτην μας κ. Γρηγόριον Ξενοπούλου, 38 ὁδὸς Ἐδριπίδου, εἰς Ἀθήνας.

Ἀσφοδεοί, ὑπὸ Ἀνδρέου Παπαδημητρακοπούλου, ποιήματα. Ἀθήναι, τυπογραφεῖον Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, δρ. 2.

Τὸ περὶ ποιητικῆς, Ὁρατίου, ἐπιμελεία Ν. Λιβδαῖ. Κέρκυρα, τυπογραφεῖον «Πανελληνίου», ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Προόδου».

